

B2-páholly

Játék

– Játsszunk! – javasolta váratlanul a férfi.

A lány egy pillanatra megmerevedett, sokáig a másik arcába bámult, azután megadóan hátradőlt az ágyon. Szoknyája combtővig felhúzódott, láttatni engedte bordó, csipkés szegélyű bugyiját. Lábai lassan, előre megfontolt lustasággal szétcsúsztak, arcán valami fölényes mosoly ömlött el, és egykedvűen nézte a plafonon szédelgő legyeket. Várt. Ez a legszórakoztatóbb, gondolta. Közben számolni, számolgatni a legyeket. A dőfködések előbb-utóbb mindig abbamaradnak.

– Na, mi van, nem jössz? – kérdezte kis idő után, amikor már eleget feküdt hanyatt ahhoz, hogy bárki him kényelmesen és módszeresen rámászhasson.

– Ez nem játék – törte meg a kínossá nyúlt csöndet a férfi.

A helyén maradt, nem mozdult a kitárulkozó test felé. Rá sem nézett.

– Akkor hogy legyen? – tápáskodott fel kelletlenül a lány, és visszasimogatta térdig a szoknyáját. – Sakkozunk, malmozzuk, ki nevet a végént játszunk, vagy mit akarsz? – gúnyolódott.

A férfi hallgatott.

– Mondd már, mi a faszt akarsz! – türelmetlenkedett a lány.

A férfi minden sietség nélkül állt fel, a fogashoz ballagott és felvette a kabátját.

– Utóbbi nem én akarom, hanem te, ha jól értelmeztem a helyzetet. Elmegyek.

A lány értetlenül, megbántva bámult utána, lebiggyesztette az ajkát.

– Nem érted? Én a mindenemet akartam odaadni neked – csattant fel, amikor a férfi keze lenyomta a kilincset.

– Elhiszem neked – nézett vissza a másik –, csak rossz volt a csomagolása annak a mindenednek.

– A játék... az lenne a csomagolás? – horkant fel értetlenkedve a megbántott lány.

– Az is. Meg több is. Meg más is. Majd megtanulod egyszer.

– És akkor hajlandó leszel eljönni hozzám újra?

– Soha többé nem jövök el hozzád – mosolygott a férfi. – Tudod, ez is a játék része.

Az ajtó becsapódott. A lány gúnyos mosollyal megvonta a vállát. Rettenetes táskájából előhalászta a telefonját, tárcsázott egy számot, majd várt.

– Átjössz, hogy megdugj engem, úgy rettenetesen... orbitálisan, most, és de azonnal? – kérdezte, amikor a másik fél bejelentkezett.

A telefonban mondott valaki valamit.

– Semmi, nem vagyok ideges. Itt volt egy hülye pasi, rám nyomult, felizgatott, de vagy buzi, vagy impotens, mert a végén nem reszelt meg.

A vonal túlsó végén megint mondott valaki valamit.

– Nem, semmi szerelem, semmi érzelgősség, semmi kapcsolat, semmi járás, egyetlen tiszta, de akkurátusan végighajtott ötperces numera – válaszolta kioktató hangon a lány.

Ledobta a telefont a szőnyegre, hátradőlt az ágyon. Szoknyája combtővig felhúzódott, láttatni engedte, hogy már nincs rajta a bugyi.

– Játsszani... még hogy játszani!... A perverz állatja...

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XIV. évfolyam 3. szám

A Cédrus Művészeti Alapítvány megbízásából kiadja a Napkút Kiadó Kft. Megjelenik évente tízszer.
Főszerkesztő: **Szondi György**. Szerkesztik: **Bába Szilvia** (művelődés), **Babics Imre** (vers),
Balázs Géza (nyelvművelés), **Bognár Antal** (évkönyv), **Borbély András** (próza), **Elek Szilvia** (zene),
Kovács Ildikó (szöveggyűjtés), **Prágai Tamás** (dokumentum), **Sebeők János** (környezet),
Szondi Bence (történelem), **Vincze Ferenc** (művelődés), **Wegner Tibor** (művészet).
Szerkesztőségvezető: **Szondi Eszter**.

Napút-kör: **Csűrös Miklós, Donceve Toso, Gráfik Imre, Hankiss Elemér, Dr. Koncz Gábor, Radnóti Zsuzsa, Rakovszky Zsuzsa, Szörényi László** (tiszteletbeli konzulensek).

Alapította: **Masszi Péter**. Lapterv: **Gosztola Gábor**.

Szerkesztőség: 1043 Budapest, Tavasz u. 4. • Telefon/fax: (1) 225-3474 • Mobil: (70) 617-8231

E-mail: napkut@gmail.com • Honlap: www.napkut.hu

A Cédrus Művészeti Alapítvány adószáma: 18110661-2-41

Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Zrt. és az NH Zrt. ISSN: 1419-4082

B2-páholy

Zalán Tibor: Játék borítóbelső

Előter

Pápes Éva: A meséről másképpen 3

Meseszer

Hász Erzsébet: Mese a bibliotéripiában 9

Boldizsár Ildikó: A Mesetéripia Központ
első éve. 22

Kiss Anna: Világosan, sötétben 32

Juhász Anikó: Összevissza a világra!

Hogy mi a halál. 33

Lászlóffy Csaba: Végső megoldás;

A felfuvalkodott ponty meséje; (H)altató . . 34

Baley Endre: Fakopács;

Hallatlan hal-kalandok; Ribizli 38

Boda Edit: A szívről; Túrót vegyenek!

Négy mondóka; Fon a kis pók;

Az én kutyám, Musztafa;

Majtóm manó barátságát köt 40

Rigó Béla: Tölgy Anyó születésnapja. 44

Cseh Károly: Ezüsttelefon; Gilling-galang;

Öltögető; Téltakarító 46

Németh Attila: Játék; Lehajtom;

Erdő; Tulipánkapu 48

Fénykör

Demény Péter 49; Faragó Laura 49;

Gyárfás Endre 50; Jankovics Marcell 51;

Kovács Marianna 52; Vörös István 53

Hetedhét

Emily Carr: Egy varjú (Kürtösi Katalin fordítása) . 54

Németalföldi népmesék

(Csokonai Attila fordításai) 61

A lustaság erénnyé válik

(Tusnády Mária fordításai) 65

Patrick Chamoiseau: Glan-glan, a kiöklendezett

madár (Nagy Róbert fordítása) 68

Az öregember meg a fia

(Tasnádi Edit fordításai) 71

Oszét népmesék (Kovács Béla fordításai) . . 73

Mesék Kicsiny úrról

(Tharan Marianne fordításai) 77

Tárlat

Rónai Éva textilképei színes melléklet
 B. Tóth Klára: Többrétegű textilmesék.81
 Rostás-Farkas György: A Nap gyermekei;
 A sündisznó története;
 Az igazságtevő királyné83
 Lukáts János: Kóró számár királysága;
 Kakukkok órája88
 Karaffa Gyula: Béiratott; A gondolattul...;
 A búrós, a kovács, a faesztergályos
 és a tanító...; Szorul...92
 Pusztay János: Medvemesék96
 Fecske Csaba: A boldogság?102
 Paládi Zsolt: Az illatszerégető legendája;
 A bűnbak104
 Jámbor Zsuzsánna: Kék nagyapó107

Ablak

Gombos Péter: Panem és a cirkusz
 – disztópiák viadala
 (Suzanne Collins: Az Éhezők Viadala) . . .111

Szóvár

Balázs Géza: Emberszó – meseszó.116

Dokumentum

Lázár Ervin hagyatékából
 (Komáromi Gabriella jegyzeteivel).120

Emlékezet

Huszár Andrea Magdolna: Imádkozok
 érettetek az Atyához, imádkozok
 az egész emberiségért!124
 Pápainé Páhi Emma: Mátyás király csillaga .127

E számunk szerzői. 129

Illusztrációk

Rónai Éva textilképei. 21, 31, 37, 67, 82

Melléklet

Káva Téka – Napút-füzetek 63.

Juhász Anikó: Üvegfalak, bádogtetők

NAPÚT

Irodalom, művészet,
 környezet

XIV. évfolyam 3. szám

Meseszor

TEXTILKÉP (RÉSZLET)

Rónai Éva gobelinművész – e számunk képzőművész vendége – bár birtokosa hazai és külföldi szakmai elismeréseknek, személyében jobbára visszahúzó alkat, alkotásain azonban erőteljesen otthagyja azonnal felismerhető kézzel: festői hatású, sokszor humoros töltésű textilremeklései, reméljük, olvasóinkat is meggyőzik – jóllehet a nyolc színes kép mellett összeállításunkban néhány most csak fekete-fehérben látható.

Pápes Éva

A meséről másképpen

Közelítések a meséhez. Ha igazán közel akarunk menni a meséhez, és nemcsak élvezni szeretnénk, hanem megérteni vágyunk ezt az őseink által ránk hagyott, oly sok kézen átment s makacsul fennmaradt szöveget – amely éppen ezért gyaníthatóan „üzenetként” értelmezhető, hiszen mi másért maradt volna meg annyi viszontagság ellenére –, számtalan módon megtehetjük. Megközelíthetjük a mese struktúráját, megvizsgálhatjuk a kulturális rétegződések minőségét, a különböző gondolkodásformák megjelenését az egyes meseelemekben, kereshetünk történelmi, néprajzi elemeket, vagy párhuzamba állíthatjuk a mesébe kódolt ősi tudást a különböző vallási rendszerek ideológiájával. Vizsgálhatjuk a mesének a csillagmítoszi jelentőségét, párhuzamba állíthatjuk a mesei fordulatokat a csillagok égi mozgásával – amint fent, úgy lent –, mindezek működnek, csodálatos eredményeket hoznak, gyönyörűséget a téma iránt érdeklődő olvasó számára. Az is egy út, ha a mélyanalízis szempontjából vizsgáljuk a mesét mint a tudattalanban megjelenő *spontán lelki képződményt*¹, amelynek valósága nem „külvilági”, hanem a lélek belső működéséről ad híradást. Ez is működő út, ahogy az előzők is. Mindegyik megteremti a maga olvasatát, értelmezi, leképezi ezt a csodálatos tudástárat, ami a mese. Ugyanúgy jár a mese is, mint bármely történelmi vagy irodalmi relikvia: vizsgálják, szétszedik, összerakják, ízlelik, szagolják, sőt tanulják, előadják. Szerencsére ez nagyon nem ártott meg neki, azért mesélik még ma is folyamatosan, hallgatják gyerekek, felnőttek, és ami még nagyszerűbb: ma is teremnek mesélők, akik új meséket hoznak elő a létezés nagy kincsestárából. S ha már nincsenek is igazi közösségek, ahol ezek a mesék a régiekhez hasonlóan kicsiszolódhatnak, hogy a kollektív bölcsesség lekoptasson róluk minden fölöslegeset, azért még ma is elvétve találunk példát rá, hogy a mese él ezen a módon is.

Nemcsak él, de talán reneszánszát éli, hiszen új és új formákban ad hírt magáról: tanulmányok, mesegyűjtemények, nagyszerű mesemondók, filmek, színpadi előadások éltetik ma is, bizonyítva elpusztíthatatlan életerejét. De ami még ennél is izgalmasabb: visszatért a hétköznapi életbe, egyre többen foglalkoznak felnőttként mesék olvasásával, keresve a mesében önmagukat, a hozzájuk szóló tartalmakat.

Mit teszünk ma a mesével? Nyilván a mai hétköznapi vagy tudományos tudatunkkal megpróbáljuk megközelíteni, értelmezni, az üzenetét megfejteni. Kicsit olyanok vagyunk, mint a lepkegyűjtők, akik azért, hogy minél többet megtudjanak a lepkék életéről, felépítéséről, működéséről, levadásszák és gombostűhegyre tűzik őket, hogy nagyszerű tablókön kiállíthassák őket a múzeumokban.

¹ Jung nevezi így a mesét

Sokat megtudunk róluk valóban, de így már nem élnek! A mese alapvetően szóbeliségre épül, működésbe hozni is csak a szóbeliségben lehet.

A mese – mint térkép és mint ősnyelv. Csupán magának a mesének az olvasása is lehet jó érzést adó elfoglaltság, de ennél többet is kaphatunk tőle, ha komolyan vesszük azt a sajátosságát, hogy minden élethelyzetre tud megoldási térképet adni. Mit is tud a térkép? Leképez bizonyos méretarányokat a könnyebb tájékozódás érdekében. Mérhetetlen tapasztalat és tudás – vagyis tapasztalati tudás működik egy térképben. S ha a mesét ilyen térképnek tekintjük és így is használjuk, akkor a bennünk való működése megnyit elzárt területeket, olyan ismeretekhez juthatunk saját cselekedeteink mozgatórugóiról, kapcsolódási mintáiról, a közös „nagy mintához” való kötésekről, amelyek visszavezethetnek bennünket saját emberi közösségünk mélyebb szintű megtapasztalásához. Mivel a felfejtés, megértés a tudattalanon keresztül vezet, az pedig – éppen mert tudattalan – nem könnyen hozzáférhető, így nem könnyen adja meg magát, nem könnyű megtalálni a „bejáratot”.

Csak semmi fölösleges misztika! A magyar nyelv amúgy is nagyon konkrét és képszerű, használjuk ezt a lehetőséget! Ahogyan a magyar népmesék is, a gondolkodásmódunk is hajlamos ugyanerre a konkrétságra.² A magyar nyelv és gondolkodás alapja a szemlélet valósága, szemben a gondolkodás absztrakciójával. Ezt a sajátosságot foglalja össze Karácsony Sándor híres antitézise, amikor az objektív-primitív – vagyis a magyar – észjárást szembeállítja a szubjektív-komplikálttal – vagyis az indoeurópaival. Ez a kifejtés formájában nyilvánul meg, amely konkrétumokra hivatkozik, és képekből építkezik.³ S máris a mesénél vagyunk, amelynek éppen ez a legfőbb sajátossága. Gondoljunk csak bele, a mese mindig képekből építkezik, de nagyon konkrét formában és nagyon egyszerűen mutat meg helyzeteket.

Az nyilvánvaló, hogy minden nép hasonlóan hozta létre a meséket, a motívumok nemzetközisége is ezt igazolja, de mégis van egy kis előnye a mi nyelvünk konkrét és képszerű felépítésének, amit Boldizsár Ildikó fogalmazott meg nagyon pontosan:

„A mese nyelvezetében egy olyan kódrendszer rejlik, amely az élet teljességéhez kapcsolja a mese hallgatóit. A magyar népmese szerint ugyanis minden körülöttünk lévő dolog lélekkel rendelkezik, legyen az kő, fa, fű, virág, folyó, ember, állat vagy természetfölötti lény. Ez azt jelenti, hogy amennyiben az ember kapcsolódási pontokat keres, megtalálhatja mindenütt, ahol a lélek jelen van. A mesék a kapcsolódási technikákat tanítják meg, az élettel való párbeszédhez szolgálnak mintául. Ez a párbeszéd sokféleképpen történhet, a lényeg az, hogy bár mindent a maga nyelvén kell megszólítani, egy közös pontot mindig lehet találni a megszólított és a megszólító között. Ez pedig nem más, mint a lélek. A magyar népmesék azon igyekezete, hogy az élet tel-

² Ezt Karácsony Sándor fogalmazta meg a legmegfoghatóbban.

³ Miklóssy Endre fejti ki ezt: Karácsony Sándor, *az embertárs*, Magyar Szemle, 1998. augusztus

jességéhez, egy valóságosan működő, megismerhető kozmikus törvényhez kapcsolják a mese hallgatóit...”⁴

Itt már nemcsak a sajátos konkrétságról és az ehhez kapcsolódó képekben gondolkodásról van szó, hanem – amit szintén Karácsony Sándor fejtett ki – a gondolkodás centrumának a megfoghatatlanságáról beszélünk. De mi is ez a megfoghatatlanság? *„A transzcendens logizmák következtében a magyar észjárás nem az ok és okozati viszonyok megmagyarázására igyekszik, hanem a megfoghatatlanság evidenciájára”*⁵ – írja Karácsony Sándor, és előttünk azonnal megjelenik a Boldizsár Ildikó által is leírt „lélekkel bírás” élménye. És ez nem a pszichoanalízis gondolkodásmódja, amely oly sok meseelemzés/értelmezés eredője volt Freud követőitől Jung tanítványaiig (Bruno Bettelheimtől Marie Louis Franzig). Karácsony Sándor is rábukkant a múlt század elejétől világhódító útjára induló lélekelemző individuálpсихológiára⁶, azonban ez nem nyerte el feltétlen rokonszenvét, inkább arra jött rá, hogyan lehet meghaladni: *„Arra jó (mármint a pszichoanalízis), hogy kiábrándítson a személyes értékeinkhez fűződő illúzióinkból. De az ember csak ez után kezdődik bennünk. Ott, ahol már hiába analizálnánk a lelkünket, mert analizálhatatlan”*⁷ – írja erről az élményéről. Ez is egyértelműen jelzi a magyar gondolkodásban nagyon erősen jelen lévő „megfoghatatlanba” ágyazottságot. De mi is ez a megfoghatatlan?

Talán „csak” nem a lélek, illetve az, amit Boldizsár Ildikó „ kozmikus törvényszerűségnek” nevez? Ez bizony jelen van meséinkben, ahogyan a gondolkodásunkban is. Ha túl vagyunk már azon, amit Karácsony Sándor *személyes értékeinkhez fűződő illúzió*nak nevez (ezt nagyon magas fokon képes megismertetni velünk a pszichoanalízis), elindulhatunk egy másik úton, amely ráadásul nagyon is összhangban van nyelvünk belső szerkezetével, sajátosságával, és ez az út a mesék belső élményszerű megértéséhez, s ezen keresztül a kozmikus törvényszerűségekhez való kapcsolódás mindent elsöprő élményéhez vezethet.⁸

Maradjunk a térkép-hasonlatnál: a mese olyan térkép, amelyben ha megtaláltuk azokat a kapcsolódási pontokat, amelyek révén a saját életünk eseményei, történései analógiát mutatnak a mesei történésekkel, máris használhatóvá válik ez a sajátos térkép (mint Ariadné fonala), amelynek segítségével, vezetésével, iránymutatásával nemcsak rálátunk problémánk természetére, de megkapjuk a kivezető út lehetőségét is. Ez pedig azzal a bizonyos képességünkkel működik, amelyet Karácsony Sándor a *megfoghatatlan evidenciájának* nevez. Ha el tudjuk fogadni ezt az evidenciát, márpedig erre képessé tesz

⁴ Boldizsár Ildikó: *Meseterápia*, Magvető, Bp., 2012, 83.

⁵ Miklóssy id. cikkében hivatkozik Karácsony Sándor írásaira, különösen *A magyar észjárás* címűre.

⁶ Ő maga nevezi így több írásában.

⁷ Karácsony Sándor: *A magyarok Istene*, Exodus, Bp., 1943, 35.

⁸ Boldizsár Ildikó erre építi fel az általa kidolgozott „metamorphosis meseterápia” módszertanát (lásd: *Meseterápia* c. idézett könyv)

gondolkodásunk belső természete is, akkor el tudunk igazodni abban „a lélekkel bíró valóságban”, amely a mesék és egyben az ember belső működésének alapja is. S így lesz lehetséges, hogy visszataláljunk ahhoz a képi-szimbolikus gondolkodáshoz, világérzékeléshez, amely a mesék sajátja (félreértés ne essék, ez a fajta gondolkodás nem magyar privilégium, csak éppen a magyar nyelv sajátosságai megkönnyítik). Vissza kell találjunk ide, hogy újra átérezzük a világ végtelen gazdagságában a nekünk szólót, hogy újra átérezzük, nem belevetett, magányra kárhozottatott individuumok vagyunk, hanem részei egy tökéletes rendszernek, ahol a magány az illúzió, és ahol minden mindennel kapcsolatban, érintkezésben, érintésben van.

A mese a személyiség gazdagságának, mélységének tükré. A mese útnak induló hőse nem önmagában mutatja meg a világ teljességét, hanem a mese folyamatában bontakoztatja ki, milyen is ő voltaképpen, mit és hogyan akar megvalósítani, megélni. Ahogy Boldizsár Ildikó írja: *„...a mesehőst önmagában tévedés lenne az Én-nel azonosítani...”,* mert a mese *„olyan komplex lelki erőter, amelyben a mese minden szereplője (beleértve a természetfölötti lényeket, varázstárgyakat, helyszíneket is) a hős valamely megnyilvánulási formája, és csakis együttes szemlélésük alapján bontakozik ki a mesehős valóságos képe”.*

Minden mesei szereplő rész-képe annak a mindennapos folyamatnak, amelyben a környezetünkre kivetítjük félelmeinket, gátlásainkat, belső szorongásainkat, megszemélyesítjük őket, hogy ujjal mutogathassunk: miatta nem tudom megvalósítani az álmaimat, ő az oka, hogy nem sikerül semmi – ő, aki éppen mostoha, gonosz féltestvér, lányát elígérő, könnyelmű apa, elvarázsolts testvér alakjában jelenik meg a mesében. De ha jól megnézzük az éppen olvasott mesét, kiderülhet, hogy mindezek a negatív hősök éppenséggel saját belső akadályainkat szimbolizálják, méghozzá nagyon pontosan körvonalaazza azt az erőt, amely éppen visszatart minket.

A létezés sötét arca a mesében. Mindenképpen arra következtethetünk a hajdani boszorkányperek anyagából, de a régiek történeteiből is, hogy olyan személyekkel van dolgunk, akik tudással bírtak, méghozzá olyan – köznapi értelemmel hozzá nem férhető – tudással, amely éppen ezért veszélyt jelentett, a kontrollálhatóság hiánya miatt. Zsidó-keresztény alapú kultúránk különösen érzékenyen reagált erre a láthatatlan, megfoghatatlan hatalomra, olyan veszélyforrásként kezelte, amely szemben állt az ideológiájával, megkérdőjelezett bizonyos alapvető kijelentéseket. Az sem véletlen, hogy a zsidó hagyományban még elevenen élő Lilith – Ádám első asszonya, aki önállósága, alávetettséget nem tűrő természete miatt elhagyta a Paradicsomot – az Újszövetségben már nem kap szerepet, de hatása mégis megmaradt, hiszen tőle származtatja a legtöbb középkori forrás a boszorkányokat, vámpírokat, ártó démonokat. Ő a teremő őserő, őstudás képviselője, aki a férfi-női szerepek módosulásával, a férfiuralom kulturális térhódításával eltűnt vagy démonizálódott, éppen azért, mert olyan képességek birokosának gondolták, amelyek felülírják a férfi elsőbbségére transzformált rendszert. Amint az ember úgy gondolta, hogy urává

lett a természetnek, már nem volt szüksége Lilithre, aki maga a természet, analóg a természettel, éppen ezért uralni sem hagyta magát senkitől. Ezt a hát-térben mindig ott lappangó erőt, képességet birtokolták a boszorkánynak kiáltott gyógyító és látó asszonyok, akik valamikor sámánasszonyként hatalmas tiszteletet kaptak, de tudásuk egyre félelmetesebbé vált a férfi uralta világban.

A valamikori pogány természetvallások, de a görög-római kultúra is nagy tisztelettel viseltetett ez iránt a női őserő iránt, minden termékenység-kultuszban megtalálhatók azok a rítusok, amelyek megelevenítik a „...Teremtés őseredetét pillanatát vagy a kezdetek boldog állapotát, amikor még nem létezett sem szexuális tabu, sem más erkölcsi vagy társadalmi szabály”⁹ – ahogy Eliade írja. Mindazok, akik ennek az erőnek a tiszteletében nőttek fel, vagy megtapasztalták képességeik miatt, nyilván nem tudtak beilleszkedni a kereszténység megszabta keretek közé (vagy bármilyen más nem természeti, hanem kifejezetten társadalmi keretrendszerbe), így továbbra is vallották és gyakorolták azokat a pogány rítusokat, amelyekben nagyon fontos szerepe volt a sötét oldalnak, illetve a sötét oldalról való tudásnak. Ez nem az angyal és ördög keresztény kettőssége, ahol az egyik csak jó, a másik csak rossz lehet, hanem a világ dualitásának egy jóval árnyaltabb tudása, amelyben a jó és a rossz, a fény és a sötétség egymásba átmenő, egymást kiegészítő folyamat részei, ahol a rossz létezése szükségszerű, természetes és egyben kezelhető. Az ősi téli/tavaszi napfordulós rítusok esetében, amikor a fény legyőzi a sötétséget (vagy fordítva), annak a mindennapi tapasztalatnak a mágikus megerősítése és elfogadása történt meg, amely minden áldott hajnalban megtörténik, amikor a nap felkel, és minden este, amikor lenyugszik. A sötétség félelmetes, de egyben természetes állapot is, része az életünknek, és szükséges ahhoz, hogy a nappalokban valóban éberek lehessünk. Mindaz az erő, ami a sötétséghez kapcsolódik, lehet nyugvó, alvó állapotban is, de ha „felébred”, annak oka és rendeltetése van, tisztelettel kell bánni vele, ahogy a harcos teszi, amikor kiengedi magából a fenevadat, aki öl, mert éppen erre van szükség. Ennek az erőnek is a birtokosa és őrzője a mesék és mítoszok boszorkánya, aki, ha nem kapja meg a kellő tiszteletet, használja is, mert az oldás és a kötés egyaránt az ő feladata. Ől és gyógyít, segít és büntet, ahogy szükséges, de mindezt ugyanazzal az elfogadással teszi, amely szerint az élet és a halál egy.

A mesék megőrizték ezt az erőt, míg a valóságos asszonyok, akik olyan ősi tudással bírtak, amelynek köze volt a Lilithtel fémjelzett mágikus erőhöz, perifériára szorultak, faluvégi kunyhókban, kivetettként, megvetettként és mégis félőn tiszteltként folytatták az ősi női „praktikákat”: az oldást és a kötetést. Valószínűleg a legfélelmetesebb tudásuk a ráolvasások ismerete volt, amit Jung Paracelsusról írt tanulmányában ősi tudásként azonosít: *„ha az ember nem ismeri a mágiát, nem egyéb, mint veszett bolond és az orvosi szerek kontárkodója, aki legfőképpen csak tévelyeg, és az igazságot csak olykor találja”* – idézi Paracelsus egyik írását. *„Mert Paracelsus ismerte a betegségek el-igézésének ős-öreg módszerét – teszi hozzá Jung –, amelyre már az óegyiptomi időkben ránk maradt Ebers-papiruszok oly jellemző példát szolgáltatnak”*.¹⁰

⁹ Mircea Eliade: *Okkultizmus, boszorkányság és kulturális divatok*, Osiris, Bp., 2005, 111.

¹⁰ C. G. Jung: *A szellem jelensége a művészetben és a tudományban*, Scolar, Bp., 2003, 35.

Végezetül néhány gondolat az ártó erőkről, amelyek különböző arccal mutatkoznak meg a mesében: lehet sárkány, vasorrú bába, gonosz mostoha, Baba Jaga, táltos asszony, varázslónő, gonosz apa, testvér és így tovább. Nagyon fontos szereplők ők, sűrítetten jelentik mindazt, ami félelmet kelthet, ami elrabolhatja a nyugalmat, békét és a rendet, ami a világban működni látszik. És itt a látszik volt a hangsúlyos szó, hiszen ki vehetné el azt, ami valóban van, és nem csak látszik... Amikor a sárkány vagy a vasorrú bába megjelenik egy mesében, biztosak lehetünk benne, hogy saját továbblépésünkről, erőnyerésünkről van szó, tanulási folyamatunk nagy kapuőrzőjével kerültünk személyes kapcsolatba. S bár nem minden királylány találkozik a sárkánnyal, én mégis arra fogadnék, aki találkozik vele. Nincs ugyanis olyan erő, amely csak a szépségből, harmóniából, békéből táplálkozik. Az élethez pedig sok-sok erő kell, hogy ne csak ígéret, hanem valóság is legyen a teljesség megélése. Az erő pedig néha csak valami nagyon mélyen eltemetett archaikus valóságból hozható elő, onnét, amit nem szeretünk, amiben vér és könny is van, veszteség és veszély. Ezeknek a veszélyeknek a vállalása talán elkerülhető, de nélküle a női lélek sem lehet egész. Ugyanis fel kell vállalja az integrálatlan, sötét barlang-mélyet, ahol ez az erő lakik, mert ez a legősből, amely a nőhöz kapcsolható. Az ől pedig kétjelentésű szó: egyszer ringat, befogad, másszor meg elpusztít. Nem a férfi az, aki őriz, mindig a nő. Azt is a nőnek kell tudnia, mi érdemes az őrzésre, de ezt csak akkor tapasztalhatja meg, ha egyszer igazán alászáll, és megnézi, mije van, honnét származik, merre tart. Káli¹¹ is a nő arca, ahogyan a sárkány vagy a boszorkány is lehet női erőforrás. Semmi sem lehet félelmetesebb egy haragvó nőnél, mondják, bizony Pandora is nő volt, akinek szelencéjéből kijött minden, ami ártalmas. Nem az erő félelmetes, hanem a nem ismert, nem uralt erő. Uralni csak azt lehet, amit megismertünk, így talán nem fölösleges, ha kockázatos is, hogy megismerjük a mélység arcait – nézzen bár sárkány, boszorkány vagy halál alakban is ránk.¹²

¹¹ Káli Siva hitvesének (Párvatínak) talán a legvadabb formája. Tigrisen utazik, tüzet okád. Koponyákból fűzött nyakláncot visel, derekán levágott karokból hord szoknyát.

¹² Pandorát Héphaisztosz isten Zeusz parancsára agyagból készítette, a lelket pedig maga a legfőbb isten lehelte bele. Az ilyenképp teremtetten lény annyira tetszett a többi istennek, hogy egymással vetélkedve ajándékozták meg mindennel, amire nem volt szükségük, és amitől így meg tudtak szabadulni, bűnöktől, bajtól, betegségeiktől. Pandora Epimetheus felesége lett, aki nem volt más, mint Prométheusz testvére. Az ő házában őrizték azt a szelencét, amelybe az ajándékokat helyezték, és amelyet Zeusz parancsára tilos volt felnyitni. Pandorát azonban egyre csak kínozták a kíváncsiság, és mit sem törődve a tilalommal, felnyitotta a dobozt. Abban a pillanatban kiröppent minden, ami csak bajt, szenvedést hozott az emberiségre. Pandora ijedtében rácsapta a fedelet a szelencére, de abból már kirepült minden, kivéve a Reményt.

Hász Erzsébet

Mese a biblioterápiában

A mese – művészet.

Mivel művészet, ezért alkalmazható művészetterápiákban is.

Általában egyéni és csoportos művészetterápiákat szokás megkülönböztetni, a mese szerepeltetése esetén azonban a „csoport” lehet a család is. *Gerlinde Ortner* magyarul *Gyógyító mesék* címmel megjelent könyveiben részletes „használati utasítást” ad a gyógyító mesék családon belüli terápiás alkalmazásához, akár terapeuta nélkül is, esetleg *minimal contact therapy* módban vagy a családi mese-biblioterápiában rendszeresen részt vevő biblioterapeuta részvételével.

A mese – összművészet.

Ósi értelemben is, és mai értelemben is.

Ennek megfelelően a művészetterápiák világában nemcsak a biblioterápia, hanem a komplex művészetterápiák számos fajtája is tartalmaz meseelemeket.

A meséket alkalmazó komplex művészetterápia szervezésekor a csoport helyszíne, a helyszín mint miliő, a körülmények (a zavaró effektusok előzetes, szervezői kiküszöbölése), a csoporttagok státusa, a terápiás környezet (pl. egyéb terápiák, folyamatszerűség, ad hoc csoportok, a mindenkori konkrét terápiának ezek között elfoglalt helye, hasonlóságok és a különbségek az adott terápiás repertoár egészét tekintve), továbbá az alkalmazott meseszöveg környezetét alkotó művészeti elemek (amelyek a komplexitást alkotják) olyan befolyásoló tényezők, amelyeket a siker érdekében körültekintően kell figyelembe vennünk.

A szövegközpontúság. Az alábbiakban nem tudunk ugyan kitérni azoknak a biblioterápiára vonatkozó definíciós problémáknak a kifejtésére, amelyeket részben a biblioterápia egyetemi továbbképzési szakirány létrehozásakor, másrészt az eddigi két művészetterápiás világkongresszuson részletesen taglaltunk és publikáltunk, de a *szövegközpontúság* fogalmát ezúton is szeretnénk hangsúlyozni mint azt a *differentia specificát*, amely a biblioterápia minden fajtáját megkülönbözteti például a verbalításban egzisztáló-működő pszichoterápiától.

A szövegalapú és a szövegközpontú művészetterápiák, így a meséket alkalmazók is, a pár szóra, néhány sorra koncentráló beszélgetéstől és játéktól a könyvvel mint tárggyal is játszó, így az egy vagy több könyvet lapozgató ismerkedéstől akár kötetnyi szöveg auditív és/vagy vizuális befogadására épülő terápiákig terjed.

Mesekönyv – bibliofília és biblioterápia. A mesekönyv mítosza megőrizhető, ha már kialakult valakiben, és kialakítható, ha még hiányzik valakiből, méghozzá bármely életkorban. Nemcsak azért, mert a mese ma is éppen úgy

szól minden generációhoz, mint az emberi kultúra kezdeteikor, hanem azért is, mert minden generációnak van-lehet köze a gyermekekhez. Bradbury könyvégetési rémálma sosem valósul meg, ha jól tesszük a dolgunkat ezen a téren. Ha ellenben nem tesszük meg, amit biblioterapeuta szakmánk révén megtenni módunkban áll, akkor felelősek vagyunk-leszünk a Fahrenheit 451 foknál bekövetkező jelenségért.

A mesekönyv mítosza nem más, mint a *biblio-fília*, a *könyv baráti szeretetének* meggyökerezése az emberben. Mivel azonban „a betű öl, a Lélek pedig éltet”, mondja Pál és Órigenész is, a könyv önmagában nem elég, szükség van az olvasók ember-filiájára is, e nemből sokak közös baráti körére, eszmecseréjére, mindezen természetes alakulatok hiányában pedig a biblioterápiára, mesélés, meseolvasás esetén a mese-biblioterápiára.

A szöveg kívánatos mérete. Ha például egy kötet, tehát egyetlen *könyv* mint a *bibliofilára* szoktatás, illetve játékra buzdítás értelmében is jelentős tárgy az eszközünk, a terápiás textus szorítkozhat akkor is csupán egy-két mondatra. A biblioterápiás szövegközlési módszerek mindegyike alkalmas a meséket alkalmazó biblioterápiákon is. (Ezek ismertetésére most nem térhetünk ki.) S ha már az alkalmazott szöveg rövidségével példálóztunk, említsük meg, hogy a jól megválasztott egy-két sornyi szöveg sosem jelenti, hogy „kevés” lenne, hanem azt, hogy az – például mint *gnóma* – a maga lényegbevágó megfogalmazásában annyi gondolatot ébreszt, hogy sokszor még az egyórányi beszélgetés is kevésnek bizonyul a rövid szöveg érdemi tárgyalásához, különösen a komplex művészetterápiába ágyazott, játékokkal dúsított módszerek esetében. Az alkalmazott szöveg mérete önmagában semmit nem jelent az alkalmazhatóság tekintetében.

Van rá módszerünk, hogy a leghosszabb, egy ülésben ténylegesen elolvas-hatatlan szöveg is érdemben megismerhetővé váljék, és könnyen bebizonyítható, hogy a legrövidebb szövegek is okkal-joggal foglalhatják le a résztvevők figyelmét egy egész csoportbeszélgetés időtartamára. A szövegegész-műegész kérdéskört most nem a problematikus oldaláról tekintve, hanem pragmatikusan a létező egész szövegek olvasási gyakorlatából kiindulva jegyezzük meg, hogy az ollózás, a részletek kiválasztása is benne van a mindenkori biblioterápiás gyakorlatban, s így a mese-biblioterápiásban is. A kiemelt részletekkel dolgozó, az egy-egy meseszöveg egészének egy vagy több ülésen keresztül történő folyamatos megismerésére építő, az egy vagy több mesélő játékait alkalmazó, a félbehagyásos, közös vagy egyéni befejezéseket produkáló és sok más ismert metódus természetesen gazdagodhat vokális-instrumentális zenei, továbbá tánc-mozgásművészeti, képzőművészeti, filmes és számos egyéb művészeti ág eszközeivel. A mese és a gyermek ősi és örök viszonya mindenkor szinte ösztönösen összművészeti, tehát az összes biblioterápiás változat közül a mese-biblioterápia áll a leginkább közeli, természetes viszonyban a komplex művészetterápiákkal.

A kliensi/páciensi szövegreflexió nem mindig értelmezés, de mindig értelmezhető. A legegyszerűbb esetben, az egy mesélő szereplésével kezdődő, a mesét ezek után közös beszélgetésben feldolgozó csoportban a

tartalmilag jelentősnek tűnő hozzászólások, verbális és nonverbális elemeket is tartalmazó játékok utólagos feldolgozó értelmezése során valóban hatalmas lehetőségek tárulnak fel előttünk. Tiszta, klasszikus szépirodalmi biblioterápia esetén, egyszerű esetből kiindulva, adott a mese mint alapszöveg, az erre adott reflexiók szövevénye, végül a mi értelmezésünk, amely különféle nézőpontokból közelítheti anyagát. Alkalmazva a retorikai fogalomtárat például olyan jelenségek értelmezésére, mint a klasszikus retorikai értelemben vett aposztrofé, proszopopeia, vagy éppen az ekphrasisz, továbbá az egresszus stb., új meglátásokkal tudjuk gazdagítani a csoportdinamikai vizsgálódásokat. Emellett (és többek között) sok haszonnal jár a beszédmód, a félrehallások, a szótévesztések elemzése is, továbbá annak megfigyelése, hogy az egyes reflektálások mint az alapszövegre vonatkozó szöveges reakciók milyen információkat tartalmaznak, mi az információ és a redundancia viszonya, de a biblioterápia esetében a redundanciát funkcionalitásában értékelve, nem pusztán információelméleti „fölöslegességgént”. Megint más nézőpontól megvizsgálhatjuk, hogy ezek a reflexiók hol helyezkednek el az értelmezési horizontban, van-e köztük inadekvát reakció, milyen mértékben tartalmaznak elutasítást, beleélést, azonosulást, kitérést. Elemzéseinkben felhasználhatjuk továbbá a beszédaktus-elmélet fogalomtárat is, nagyon hasznos például a perlokúciók elemzése. Az azonosulási játékok mindig valamilyen szereposztásban való részvételt is jelentenek, olykor a retorikai helyzetbe illeszkedést vagy annak elutasítását is láthatjuk. A csoportdinamika, a szerepek alakulása is a beszélgetés értelmezési szempontjai közé tartozik. A mesélés, a mese köré szerveződő játék és beszélgetés természetesen csak az esetek egy részében *terápia*. Ennek megfelelően az értelmezésben a mindenkori szövegreflexió mint *genus proximum* viszonyul a terápián történő megnyilvánuláshoz mint *differentia specificához*. A mese nemcsak gyermekeknek szólhat, többek között például pszichésen és/vagy szomatikusan beteg felnőttek biblioterápiájában vagy otthoni mese-családterápiás beszélgetésre készülő felnőttek saját élményű csoportjaiban is igen nagy szerepet játszik. A lehetőségek köre ez utóbbi esetekben nem szűkül az úgynevezett „felnőtt mesékre”, illetve az évezredek múlta visszanező tanmesékre sem: a mesék világának teljességéből lehet a felnőttek számára is biblioterápián alkalmazhatóakat választani. A műválasztásnak ilyenkor is számos szempontja van, speciális példaként említjük az elterjedt neurológiai betegséget, az Alzheimer-kórt, amelynek esetében hasznos műválasztási szempont a páciens régmúltjából, kisgyermekkorából vagy fiatal szülői korszakából megmaradt játék-, mondóka-, ének- és mese- emléktöredékek föllelevenítése. Gyermekek mese-biblioterápiájában gyakran a *csoporteredmény* létrejötte (ez nem szokott feltétlenül kitűzött terápiás cél lenni, de mégis keletkezhet csoport-konszenzus az adott mesét illetően).

A receptív biblioterápia nem merül ki az olvasásban, és az aktív biblioterápia nem azonos pusztán az írást alkalmazó terápiákkal. A receptív biblioterápia és az aktív biblioterápia a mesére épülő változatokban is jelen van. Itt ragadjuk meg az alkalmat, hogy egy régi problémára felhívjuk a figyelmet: a receptív biblioterápia éppúgy, mint az aktív biblioterápia, olyan fogalmak, amelyek nagyobb kategóriák, mint az „olvasásterápia”, „írásterápia”, tehát nem lehet szinonimaként használni ezeket egymással kapcsolatban.

A receptív biblioterápia, ha az mesére épül, a legjobb példa arra, hogy az auditív recepció legalábbis egyenértékű az olvasó módban vizuálissal (ha nem fontosabb), tehát könnyen belátható ezáltal, hogy a receptív biblioterápia nem azonosítható pusztán az olvasással. Hasonlóképpen: az aktív biblioterápia, amennyiben mesére épül, nyilvánvalóan nem merül ki abban, hogy a gyermek (vagy felnőtt) írja a meséjét.

Ebből következően az aktív biblioterápia válfajai közé tartozik a *therapeutic writing* és a *creative writing* (mint a fejlesztő aktív biblioterápia egyik fajtája), oda tartozik továbbá a *poetry therapy* és a *hangos mesélés, játékos mesélés*, továbbá a komplex művészetterápiába, tehát más művészeti ágak részvételével komplexszé váló terápiába ágyazott aktív mese-biblioterápia. Külön hangsúlyoznunk kell, hogy az aktív mese-biblioterápia a komplex művészetterápián belül a verbális narrativitás mellett a képek, képsorozatok, rajzok vizuális narratív elemeivel is gazdagodhat, vagy akár a tánc, pantomim, bábjáték és számos más kifejezési mód eszköztárával.

Mese és állatok – terápiás kapcsolat. A művészetterápiákhoz tartozó táncterápia mellett a mozgásművészeti terápia jelenti a lehetséges átvezetést azokra a rokon területekre, amelyeken a kisállatterápia, illetve a hippoterápia és a gyógylovgálás szerepel. A komplexitás jegyében említjük meg, hogy ezekkel a terápiás módszerekkel is lehet gazdagítani a meseelemeket tartalmazó komplex művészetterápiás formákat.

Dicséretterápia. A gyermekek mese-, biblio-, játék- és komplex művészetterápiáiban fejlesztő-, normál-, szociál- és gyógypedagógiaiailag rendkívül eredményesen használható a közös és egyéni siker kiemelése, a közösségnek és az egyeseknek járó dicséret öröme. Ezekben az örömekben a már említett családterápián a szülők vagy más felnőtt családtagok is részesülhetnek, ennek nagyszerű terápiás következményei szoktak lenni. A mese játékos szereposztásai révén mindez a meseterapeuta tanáros szerepvállalása *nélkül* történik a legjobb hatásokkal. Ezáltal a szülők motiváltsága is erősödik, szívesebben vállalják a gyermekkel az otthoni, családi, például a már szintén említett *minimal contact therapy* módban rendszeresíthető és ilyenként további eredményekhez vezető terápiát.

Mese-biblioterápia és komplex művészetterápia szülők sajátélmény-csoportjaiban. A szülők koterapeutai edukációjára is van lehetőség, továbbá általában felnőttek ilyen tárgyú oktatására, de ez nyilván nem jelenthet egyenértéket a posztgraduális biblioterápia szakmai képzésekkel.

További lehetőség a szülők sajátélmény-csoportban való részvétele az otthoni, családi, például a már említett osztrák pszichológus, pszichoterapeuta, biblioterapeuta, *Gerlinde Ortner* nyomán végzendő meseterápia előkészületeként.

A mese-biblioterápiás felnőtt sajátélmény-csoportok egy-egy hétvégi workshop formájában szervezve ismételhetők is, annál is inkább, mivel a professzionális művészetterapeuta-képzések esetében – mint például a világ legkülönbözőbb zeneterapeuta-képzésein egyöntetűen – a kötelező saját élményű

csoportokon a részvételi óraszám többnyire ezres nagyságrendű, így belátható, hogy a koterapeutai szerepkörhöz is „elkél” legalább húsz-harminc belőle.

Az ilyen, két hétvégi napra koncentrálódó mese-művészetterápiás csoportokat ajánlatos tematikus szerkesztéssel elővezetni. Ez tehát előzetes megfontolás alapján létrehozott, kész terv, amellyel a szombat reggeli első csoport elkezdődik, majd vasárnap estig csoportról csoportra folytatódik. A tematika mindig tartalmazhat „kivételeket” is, mint például egy-egy relaxációs zeneterápia közbeiktatása. A két nap között eltelő „szünet” folyamán szükség esetén át is szerkeszthetjük a tervet, éppen az első nap tapasztalatainak átgondolása alapján.

A cél az, hogy a két nap folyamán ebbe a tulajdonképpen minimális időtartamba beszorítva olyan terápiás folyamatot vezessünk végig, amely minden esetben a tervezett otthoni, családi mese-biblioterápiához, mese-játékterápiához, komplex mese-művészetterápiához szükséges alapismeretekből nyújt gyakorlati ízelítőt felnőtt családtagoknak. Amit a szűkösre fogott (48 órás) időtartam által veszítünk, azt megnyerjük az adott időmennyiség koncentrált felhasználásában, amire a hétvégi nyugalom ad lehetőséget (többek közt, mint már említettük, a workshop helyszínének körületekintő kiválasztásával).

A tematizálás igazodhat a jelentkezők által jelzett problémák megoldásának céljaihoz is, de lehet úgy is kialakítani, hogy az bármely jelentkező esetében hasznosan kivitelezhető legyen. Természetesen szervezhető hosszú időtartamú, fix összetételű csoportok is, ez már kurzus jellegű, magasabb óraszámot elérő saját élményű ismeretszerzést jelent, de – éppen a sajátélmény-jellegnek megfelelően – nem elméleti tanulmányokat. Mivel a gyermek mese-biblioterápiájának indikációja egy családban többnyire nem kizárólag a gyermek problémájára alapozódik, a felnőtt családtagoknak a fentiekben vázolt saját élményű csoportokat tartalmazó workshopokon való részvétele terápiás hatásainál fogva eleve segíti a későbbre tervezett családi mese-biblioterápiát.

Amiről ritkán beszélünk: a terápiás bevezető szükségessége. Hasznos eleme a saját élményű csoportoknak, de a mindenkori biblioterápiának, így a mese terápiás alkalmazásának esetében is, továbbá a nem terápiás mese-foglalkozások elején is egy-egy olyan *bevezető beszélgetés* beillesztése, amely kérdéseket tartalmaz a résztvevők olvasási szokásait illetően, más esetben a tömegmédia-használat szokásaira, a gyermekek kedvelt játékaira, sportolási szokásaira vonatkozóan, illetve az adott terápiás – vagy nem terápiás – csoportfoglalkozás témájához kapcsolódva. Minden ilyen beszélgetés alkalmas arra – ad hoc vagy fix összetételű, de még éppen csak elinduló csoportfolyamat esetében is –, hogy a résztvevők beleszokjanak a helyzetbe, kicsit megismerkedjenek egymással, oldódjék a feszültség az első, „tét nélküli”, mert még „műsoron kívüli” megszólalások által. A kérdéseknek nem kell feltétlenül szociológiai jellegűeknek, objektív felmérő jellegűeknek lenniük, sokszor célravezető a fantáziát megmozgató ötletekkel is előhozakodni. Megkérdezhetjük például, mi lenne a kedvenc játék álmai palotájában, mi lenne a csoportban részt vevő kedvenc sportja, kedvenc turista-úticélja, hobbitevékenysége, ha minden feltétel adott lenne a megvalósításhoz, feltehetjük ezenkívül a jó tündérhez szóló kívánságok formájában, vagy más, már valamilyen meséhez kapcsolódó szövegösszefüggésben bevezető-megmozgató-lazító kérdéseinket.

A bevezető kérdések külön kategóriája az, amelyben a tömegmédiával kapcsolatos „fogyasztói” szokások és ezzel az elektronikus média is a közép-pontban áll. A számítógép, internet világában jártas résztvevők esetében a legegyszerűbb, leghatékonyabb módja ezeknek az eszközöknek a humanizálásában az, ha lelkes használói *élő*, tehát *nem virtuális* közösségi csoportbeszélgetéseket folytathatnak virtuális világokban űzött foglalatosságairól. Mindezek a bevezetők azt a célt is szolgálhatják, hogy a pusztá megfogalmazás révén megszüntetik a távolságot vagy a távolságból eredő idegenséget a csoportban részt vevők érdeklődési köre, mindennapi szellemi tápláléka és az alkalmazandó mese világa között.

Konkrét példa: egy La Fontaine-biblioterápia bevezetője. Élő példaként ismertetjük egy La Fontaine-mesét és annak Gustave Doré-féle illusztrációit alkalmazó komplex receptív művészetterápia *bevezető beszélgetésében* elhangzottakat. Bár ez a csoport klinikai körülmények között, felnőtt résztvevőkből szerveződött, a biblioterápiás vagy irodalmi nem terápiás csoportokban, továbbá a biblioterápiás elemeket is tartalmazó komplex művészetterápiás és a nem terápiás komplex művészeti csoportok mindegyikében, gyermekek csoportjaiban is jól funkcionál a bevezető.

Mielőtt tehát a mesével a csoport megismerkedett volna, a csoportterápiát az olvasási szokásokat vizsgáló szokásos kérdésekkel kezdtük. Ennek folyamán megtudtuk a csoport tagjaitól a következőket:

- MK *színes női magazinokat* olvas szívesen.
- NH *az interneten a napilapokat* is nyomon követi.
- MK nehezményezte az internetes lehetőség említését, mivel neki nincs számítógépe.
- RI a „könnyű thrillereket” kedveli, és itt, a kórházban tartózkodván már meg is kérte egyik látogatóját, hogy a „Shogun”-t még ma hozza be neki.
- CsO nehezen szólalt meg, végül elmondja, hogy nem szeret olvasni, de *Petőfi* verseit mégis szereti.
- AG a megerőltető munkavégzés éveiben leszokott az olvasásról, előtte hosszú *regények* voltak a kedvencei, de utóbb áttért a televíziós filmsorozatokra.
- KT-t a *csillagászati ismeretterjesztő olvasmányok és filmek* érdeklik.
- ÁK *D. Steelt és ehhez hasonló bestsellereket* olvas.
- SzE az *Elixir magazinra* szavaz, mert úgy tapasztalja, hogy abban sok kérdésére megkapja a választ, diétás tanácsoktól kezdve a várható jövő havi életeseményekig.
- WA is az *ezoterika* iránt érdeklődik, főként az interneten található forrásokból merítve, mert véleménye szerint ebben talál egészségügyi problémáira iránymutatásokat.
- BI a *színes női magazinok, szerelmes és egyéb bestsellerek* híve, de most egy *mesekönyvet* kapott otthonról, hogy azt olvassa (T. Aszódi Éva szerk.: *Minden napra egy mese*, Móra, 1978).
- FE főként *szerelmes füzet-sorozatok*at szereti olvasni: *Szilvia, Rómeó, Júlia*.
- CsR hozzátette: a legjobb a *Csók és könny* sorozat.
- KS így fogalmazott: a *kalandregények és a ponyvairódalom* az, amit én olvasni szoktam.

A bevezető itt röviden összefoglalt anyagából látható, hogy az ezen a terápián alkalmazott mű egyik páciens érdeklődési körébe sem tartozik. Ez igen sokszor így van, és sosem akadály a csoportok működésének. (A receptív művészetterápiás csoportoknak nem az a céljuk, hogy a csoport tagjainak egyéni ízlését kiszolgálva, számukra ismert élményeket próbáljunk reprodukálni.)

A bevezető feszültségoldó funkciója és a műveltségi komplexus a terápián. A receptív biblioterápiában gyakran érvényesítendő szabály szerint a szerző – tehát ezúttal La Fontaine – neve nem hangzott el. Ahhoz azonban, hogy az ezzel kapcsolatos kívánt célt, a műveltségi komplexus okozta szorongás oldását elérjük, nem elegendő pusztán „elhallgatni” a szerzők nevét, ennél messze továbbmenve arra van szükség, hogy magát a szabályt annak bizonyos korlátok közt maradó magyarázatával együtt előadjuk. A magyarázatban természetesen nem térünk ki se a műveltségi komplexusra, se a szorongásra és annak oldási szükségletére, ehelyett – klinikai környezetben – azt hangsúlyozzuk, hogy „kórházban vagyunk, nem iskolában”, zeneterápia esetén mondhatjuk azt is, hogy „ez nem a *Játék és muzsika öt percben* című rádióműsor”, esetleg hozzátehetjük, hogy se lemezt, se egyéb ajándékot nem tudunk adni a „helyes megfejtőknek”, sőt, arra is megkérhetjük a jelenlévőket, hogy aki esetleg rájönne, melyik szerző melyik művéről van szó, szabályunkat figyelembe véve hallgassa azt el, tartsa titokban, és legfőlőbb a csoport befejeztével árulja el a többieknek, összes egyéb iskolás, műveltségi információjával együtt. Ez utóbbi többszörösen is hasznos terapeuta-megjegyzés, mert egyrészt jól szokott esni a csoporttagoknak, hogy feltételezik róluk, tudják, kiről van szó, másrészt a dologból így az elhallgatás kérésével hiányzik a tévedés kockázata, ami növeli a biztonságérzetet, harmadrészt a kérés maga a bizonyíték arra, hogy valóban nincs szükség az iskolai tudás felelevenítésére. (Az iskolában szerzendő tudás ettől függetlenül természetesen – fontos.) Mindezt azért kell itt hangsúlyoznunk, mert a kollégák biblioterápiás tapasztalatai szerint a biblioterápia mint műfaj még a meseszövegek esetében is sokszor „szükségszerűen” alakít ki műveltségi komplexust, szorongást, feszültséget. A fenti ötletek alkalmazásával bárki számára bebizonyosodhat, hogy ez a legkevesbé sem „szükségszerű”. Természetesen a biblioterapeutával szembeni követelmény éppen a fordítottja ennek: jóllehet ő nem tanít, nem oktat és nem nevel a terápián, anyagát mégis optimális tudással kell uralnia, annak ellenére, hogy ebből egyáltalán semmit nem hozhat elő a terápián. Nemcsak azért, mert számolnia kell a páciensekben olykor meglepő mértékben megtalálható tudásbázissal, mint például itt a komplex művészetterápia keretében alkalmazott Gustave Doré-metszetek ismeretanyaga. Nyilvánvaló, hogy a mese és a játék, a mese saját varázsa ellelne dolgozik mindenféle kínos feszültségnek, és sok szakmabeli panasa szerint elsősorban nem a mese-, hanem az egyéb klasszikus szépirodalmi művészetterápiákról ismert a személyt és csoportot bénítani vagy terápiásan indifferens, ám időrabló, defenzív és okoskodó előadásokig is elmenni képes műveltségi komplexus, de mégis, felnőttek mese-biblio- vagy mese-komplex-művészetterápiáján már csak azért is előfordulhat, mert sok felnőtt résztvevő „racionálisan” érezheti a mesével való foglalatosságot, ha a csoport vezetője nem tesz ez ellen a veszély ellen.

Szereted a mesefilmeket? És a meselemezeket? Szoktál énekelni?

Még mindig a bevezető körkérdések intézménye mellett maradva emlétsük meg, hogy természetesen nemcsak az irodalom mint művészeti ág, adott esetben ezen belül a meseirodalom szerepelhet ízlést, szokást és vágyakat firtató módon, hanem minden más művészeti ág is: zenehallgatási szokások, zenei ízlés, a muzsikálás, éneklés gyakorlata, tanulása, azután például a látvány világában való kis kalandozás. Ez utóbbi nemcsak a mozgóképes birodalomra vonatkozhat, és nemcsak a kis valószínűséggel népszerű művészeti kiállítások látogatására, hanem arra is jó, hogy fölébresszük, megmozgassuk a leghétköznapibb élményekre való fogékonyságot, például az utcák, épületek, reklámok, technikai és egyéb dizájn-kínálat vonatkozásában, rámutatva a *kritikai észrevételek lehetőségeire*. Összességében is igaz a bevezető beszélgetésekre, hogy nemcsak azt firtathatjuk, kinek mi a kedvence, mit szeret, hanem azt is, méghozzá ugyanolyan súllyal, hogy *ki mit nem szeret* látni-hallani-olvasni. Hasznos lehet még az állatokkal való viszonyt feltérképező kérdéssor, akár a valóságos tapasztalatok, akár a vágyak, álmok, tervek viszonylatában, és minden játék, felnőtteknél a hobbiszerű foglalatosságok (kézimunka, kertészkedés, különféle gyűjtemények készítése, kirándulás, természetjárás, turizmus, fafaragás, fonás-szövés, kerámia, hobbiszerű főzés és bármilyen amatőr, nem lukratív tevékenység, érdeklődés). A hobbitevékenység nemcsak mint aktivitás fontos, hanem mint nem virtuális közösség is, szemben a számítógépes-internetes, számos veszélyforrást tartalmazó virtuális és ebben a minőségében többnyire pszeudo-jellegű közösségekkel. Mivel azonban lehet az internetes kapcsolatokat is humán értékteremtésre használni és valódi közösségként működtetni, erre is rá szoktunk kérdezni, sőt ajánljuk is. Mindez tehát könnyű, kellemes bemutatkozási alkalom a csoportban, énerősítő, önbizalmat keltő, a csoportmunkához kedvet csináló, ugyanakkor terápiásan is hasznos információkat jelent.

A recepció lehetőségei. Miután ezúttal a bevezetőről ejtettünk viszonylag nagy terjedelemben szót, lássuk a receptív részt, azzal a megjegyzéssel, hogy a mese-biblioterápia és a mese-komplex-művészetterápia sokszor nem különíti el a receptív és az élményfeldolgozó vagy az aktív részeket egymástól. Feltéve, hogy az elkülönítés fennáll, a *terápiás recepciót* elvben mindig meg kell különböztetni a *nem terápiás recepciótól*, de ez elvi differenciálás, a gyakorlatban szinte minden variáció, átfedés, különbség létezik. Eltekinve a szövegközlési módszerek ismertetésétől, emlétsük meg csupán azt, hogy a recepció a csoport nem felolvasó vagy nem mesélő tagjai számára lehet végig auditív, de lehet játékos-együttműködő módon sokcsatornás is, és a beszédhelyzetek is változhatnak, valamint a csoporttagok szerepe is a beszédhelyzetekben. Egyszerű eseteket feltételezve például lehet a nem felolvasó mesélői szerep egyetlen résztvevőé, lehet azonban többféle megoldás szerint többeké (láncszerű, csillagszerű, szabályozatlan, csoportdinamikától meghatározott stb.), de lehet a mesélői szerep kezdettől a csoport egészében eloszló is. A folyamatos auditív csoport-recepció kísérhető aktív vizuális-manuális elemekkel, mozgással is. Lehet a mese recepciója tisztán vizuális, audiovizuális, lehet auditív nonverbális módon kísért látvány-sorozat, és még számos egyéb lehetőség is ismert.

A recepció időbelisége. A recepció az időbeliségét illetően lehet folyamatos vagy különböző módokon meg-megszakított, és a szenzuális eszköztár is váltokozhat közben.

A recepció lehet továbbá időben a csoportfoglalkozásra szánt teljes időszak bármelyik részében vagy részeiben, elején, közepén, sőt a végén is jól funkcionáló. Ha a csoport elején egy tömbben van, amint azt a legtöbben elképzelik, és sokan valóban így is osztják be, utána részeiben még mindig ismételődhet, de az ismétlés vonatkozhat valamely teljes szövegre, és a teljes szöveg vagy a részek variánsaira is.

Otthon olvasás: felkészülés a mese-biblioterápiára. A recepció egy sajátos esete az, amikor időben is és helyileg is elkülönül a feldolgozástól. Ennek a biblioterápia egyes területein igen nagy hagyománya van, és a mese-biblioterápia, mese-komplex-művészetterápia esetében szintén lehetséges: például úgy, hogy ezzel bekapcsolódik a szülő a gyermekének a terápiájába, mivel ő az, akinek a közreműködésével a gyermek otthon megismerkedik a mesével, mielőtt a csoportra jönne. Használható ez a módszer akkor is, ha a recepció adott változatában (pl. terjedelmes könyv olvasása) túlzottan időigényes, esetenként akár heteket is igénybe vevő. Nagy előny, hogy a gyermek folyamatos kontaktusként éli meg az ilyen hosszadalmas előkészületet egy-egy személyes beszélgetésre.

Az e-bibliotherapy: elektronikus eszköz a recepció és a feldolgozás folyamán. Utazás, hosszadalmas kórházi kezelés, finansziális vagy számos más ok miatt áttérhetünk a *számítógépes-internetes eszközök segítségével lefolytatható e-bibliotherapy módszerre*. Az elektronikus média eszközei ugyanakkor az élő közegben lefolytatott egyéni és csoportos mese-biblio- és mese-komplex-művészetterápiákon is nagy szerepet játszhatnak. A klasszikus eszközökkel vegyítve és élő csoportkontaktus folyamán, közvetlenül, élőben reflektált használattal az elektronikus eszközök szerencsésen elveszíthetik elidegenedést generáló tulajdonságaikat. Az „e-bibliotherapy” az ugyanilyen címmel a 2011-ben a Budapest Kongresszusi Központban megrendezett II. Művészetterápiás Világkongresszuson előadott tanulmányrészlet révén debütált elméletileg, s már akkor is említettem, hogy ez a forma és módszer-sorozat alkalmas a távolság és az időhiány, valamint terapeuta-hiány problémáinak a leküzdésére.

A mesélés eszköztárának auditív vonulata az aktív biblioterápiában. Az aktív eszköztár is váltokozhat egy folyamat során (mesélés, szavalás, ének stb.). A mese már említett „összművészeti” természete következtében nagyon alkalmas arra, hogy még egyszer hangsúlyozzuk, mennyire *helytelen* az aktív biblioterápia egyfelől – és másfelől a poetry therapy/creative writing/therapeutic writing kifejezések közé *egyenlőségjelet* tenni. Mivel az aktív biblioterápia a *nagyobb* kategória, magában foglalja a *különféle* aktív biblioterápiás tevékenységeket, amelyek nemcsak az írással (creative writing etc., l. fent), hanem például a szavalással, recitálással, *deklamálással*, sőt, mint ez a meseterápiák során gyakran előfordul, énekléssel, játékkal, rajzzal, festéssel, táncsal, pan-

tomimmal, bábozással stb. kombinálódhat. A *deklamálás* a szó 'szavalás', 'szónoklás' értelmében kapott helyett ebben a felsorolásban, nem a mai, sokszor gúnyosan használt értelmében, amikor valamely előadásmódnak a hamis pátozát jelezzük vele. Zenei értelemben pedig a deklamáció 'énekszavaltat' (*Zenei lexikon*, Zeneműkiadó Vállalat, Bp., 1965, I. k. 462. o.) „valamely szöveg énekkel vagy zenével kísért előadása, amely gyakran az ének és a zene határán mozog, szinte 'zenei prózának' nevezhetnők. A deklamáció jelenti továbbá a jól tagolt, helyesen hangsúlyozott, érthető szövegejtést. A deklamáció fő kérdése tehát a szöveg és zene követelményeinek egyeztetése. Helyes a deklamáció, ha a zenei és a szövegi hangsúly egybeesik, s a zene követi a természetes hanglejtést, a nyelvmelódiát. Ha ettől eltér, hibás.” Látható, hogy a gyermekek mondókáinak, verses meséinek, dalainak és mindenféle játékos szövegeinek világa közel esik a mai köznyelvben kevés szerepet játszó helyes deklamáció követelményeihez. Ezért a felnőttek megtanítása ezekre nemcsak a későbbi, gyermekekkel történő mese-foglalkozások irányában megtett jó lépés, hanem saját nyelvi kultúrájukat is fejleszti. A deklamáció olyan művészet, amely – ismét a már idézett címszó-cikkből idézve – „mindig drámai”, és ez annyit jelent, hogy a csoportfoglalkozáson is a drámai (ami természetesen nem azonos a tragikussal) mozgalmasság irányában hat. A mesék dramatizálása a deklamáció művészi elemeivel tehát egy, a deklamáció szabályai-ba bújtatott művésziség értékeivel gazdagíthatja a foglalkozásokat, egyúttal biztosíthatja az összművészeti jelleg vokális irányú, drámai-énekes kifejtését, valamint szöveg és zeneiség követelményeinek egyeztetését. A deklamáció a mese-komplex-művészetterápián a szavak értelmének hatását még nyomatékosabbá teszi, hiszen az ének mint a szó és a hang szoros összefüggése a deklamáció szabályainak alkalmazásával természetes és játékos szövegértelmezést tesz lehetővé. A fentiekből következik, hogy a nem felolvasó mesélés, felolvasás, szavalás, deklamálás, éneklés mind lehetnek aktív biblioterápiás (és aktív zeneterápiás, illetve komplex verbális művészetterápiás) elemekként jelen egy-egy arra alkalmas mű esetében a terápián. Nem lehet tehát az aktív biblioterápia és az írás közé egyenlőségjelet tenni, még ha a felnőttek körében végzett biblioterápiák gyakorlatában az is a leggyakoribb módzat. (A gyermekekében pedig úgyszólván a legritkább.) A terapeuta vagy a foglalkozásvezető mesélő, szavaló szerepvállalása azzal jár, hogy – mivel a mesélés, szavaltat mint művészi produkció mindig értelmezés is – ez az értelmezés a csoportban elfoglalt helyzeténél fogva *oktrojált értelmezésként* „ráül” a csoportra. Szó sincs tehát a mű szépségének elsikkadásáról (többen gondolnak ilyesmire), sem a recepció lehetőségeinek ezáltal csökkenéséről a csoporttagok aktív részvétele következtében. Ha művészlemezről játszunk le énekes vagy szavalati előadás-anyagokat, akkor előfordul, hogy nehezebbé válik az átmenet megteremtése a csoportaktivitás felé, mint ha a csoport kezdettől önmagára utalva ismerkedik meg a mesével. Persze van olyan eset is, amely megköveteli a foglalkozásvezető mesélő, szavaló, felolvasó szerepvállalását (pici gyerekek körében, relaxációs vagy altatós helyzetekben stb.). A terapeuta felolvasása ilyen esetekben valahol a tanítói dikció felé közelít, de helyesebb, ha még annál is kevésbé művészi, egyszerű szép kiejtési + grammatikai intonációjú szövegértelmező módon történik.

Mese felnőtteknek – „segítség nélkül”. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a meséssel dolgozó terápiás csoportok felnőttek körében a recepcióval már olyan élményt nyújtanak a résztvevőknek, amely a maga egyszerűségében a mai ember hétköznapijaiban – a *mai* embert említjük, mert ebből a szempontból mindegy, hogy egészséges vagy beteg emberről van szó – szinte soha nem fordul elő: felnőtt emberek, akik az esetek jelentős részében ad hoc csoportosulva alkotnak egy kérészéletű kis közösséget, mentálisan-emocionálisan befogadnak egy meglehetősen fáziskéséssel hozzájuk eljutó mese-történetet, vagy behatóan foglalkoznak egy nagyjából már ismert mese-történettel. A jauí recepcióesztétikában az ilyen recepciónak feltétlenül megsegítettnek, közvetítettnek kell lennie, mivel nagy a szöveg idegensége akár generációs, akár kulturális, vagy ezer más (nyelvi stb.) okból, a mi esetünkben azonban, a mese-biblioterápiás, mese-komplex-művészetterápiás felnőtt recepció esetében, az itt, a csoportban ülő felnőttek szabályainkat alkalmazva semmiféle racionális közvetítői segítséget nem kapnak az értelmezéshez. Ami itt esetleg mégis „segítségnek” nevezhető, az megmarad a művészet közegében, tehát *nem direkt értelmezői segítségnyújtás*. A bevezető beszélgetésben elhangzó információk a kliensek/pácienstek olvasási szokásairól pedig többnyire semmiféle alapot, támpontot nem jelentenek ahhoz, hogy feltételezhessük, ez a hallgatóság különösen művelt és érzékeny, fogékony lesz a mese mint műalkotás befogadására. A recepció mindezek ellenére jó szakmai biblioterápiás munka esetén mindig megtörténik, s a terápiás élményművelő beszélgetéshez adott kérdések sem jelentenek jauí értelemben közvetítői segítségnyújtást közös értelmezési horizont kialakításához, a szöveg feltételezett idegenségének leküzdéséhez. Ellenkezőleg, a paradox hatásban bízva még hangsúlyozhatjuk is, hogy ez ilyen vagy olyan okokból (pl. „mert gyermekkori”, „mert népi”, „mert évszázados-évezredes mércével mérhetően régi”, vagy éppen „bizonyos mai tudományos nézetek szerint”) *idegen* szöveggént érzékelhető, s így kérjük a vélemények nyilvánítását, külön megemlítve, hogy a tetszés és a nemtetszés számunkra egyformán fontos.

Tetszés és nemtetszés. A *nemtetszés kifejezésének lehetősége* rendkívül fontos elem. Egyrészt mentális gyakorlatként hiánypótlást jelent, másrészt – terápia esetén – informatív, harmadrészt – minden csoport esetében – dinamikus előreívő. A nemtetszés kifejezése nagyon gyakori a biblioterápián és mindenféle receptív művészetterápián, jól lehet vele dolgozni. A tetszés kifejezését mindig aktivizáló-dinamizáló kérdéseknek, feladatoknak, feldolgozási szempontoknak kell követnie, máskülönben a csoportmunka udvarias és unalmas semmitmondásba süllyed. A legjobban sikerült mese-biblioterápia nem az, amelyben a résztvevők mintegy stréber igyekezettel, megalapozatlanul, árulkodó könnyedséggel produkálják a legpozitívabban értékelhető megnyilvánulásokat. Ezeknek sokszor még nincs meg a kellő mélységük, bizonyos személyiség típusoknál és betegségállapotoknál tapasztaljuk, hogy a csoport-résztvevők gyakran a saját szavaik bűvöletébe esve, „mámorosan” túllicitálnak minden megsejtett elvárást, akár a szöveg sugallja, akár (hibás csoportvezetői magatartás esetén) a terapeuta maga.

A célszerű befejezés. Minden „gyanúsán jól sikerült” terápia esetében az a feladat, hogy „visszahozzuk a földre” a résztvevőket. A sokat emlegetett katarzist egyrészt nehéz elérni, másrészt még nehezebb kezelni mint létrejött hatást. A szellem kibújhat a palackból a játékos-mesélő, aktív és receptív elemeket több művészeti ág gazdag eszköztárának felhasználásával lebonyolított csoporton, de utána a gyermekek csoport, mese és terapeuta nélkül maradva fogják folytatni a napjukat, erre tehát nem árt gondolni a hatásokat illetően. Éppen ezért nemcsak a bevezetésnek, hanem a lecsengető, elcsendesítő, megnyugtató, a realitás talaján biztonságos landolást elősegítő befejezésnek is nagy szerepe van a sikeres csoportok a résztvevők további életére nézve valóban hasznosnak bizonyuló lebonyolítása terén. Ezt a célt szolgálhatja a verbális összefoglaló, amely vonatkozhat a közvetlenül befejezendő csoport eseményeire, csoportfolyamat esetén a megelőzőekkel együtt áttekintés készítésére, de körültekintően kiválasztott egyéb szövegek alkalmazása, zene, közös éneklés, közös csend, mozgás, rendezett búcsú-gesztusok is megfelelhetnek a célnak, csoportfolyamat esetén a jövőre vonatkozó tervek ismertetése, ígérek, a szülők köszöntése, és még számos más megoldás is. A lényeg az, hogy a formális befejezés alkalmas legyen a csoportból a hétköznapiakba átszilipeltetésre úgy, hogy a csoportban létrejött eredmények se el ne vesszenek, se túl ne színezzék az utána következő periódusát a napnak. Igazi befejező segítségnyújtás az is, ha a gyermekek-szülők találkozásában a csoport vezetője úgy vesz részt, hogy a csoport folyamán született eredmények megőrzését célozza meg szavaival és viselkedésével a hazatérő család számára. Ebben belefér még az is, hogy például a csoportban részt nem vett családtagok is kapnak egy néhány mondatos búcsúzó-ízelítőnek álcázott „minimal contact therapy”-t. Az utólagos értelmezésekbe is nagyon hasznos belevenni ezeknek a kiegészítő beszélgetéseknek az anyagát. Egy példaként megemlíjtük a következő esetet: a szülő futólagos folyosói értelmezésében a standard elemzéshez képest sokkal nagyobb hangsúlyt kapott a mese szövegében szereplő *szolgálat* toposza, amelyet azonban – bár kimondta többször is a *szolgálat* szót – rögtön a más jelentésű *kiszolgáltatottság* szóval helyettesített, és sietős mondanivalóját ez utóbbi köré szervezte. Ha egy felnőtt az anyanyelvén beszél, feltételezhetően jól tudja, mi különbség *szolgálat* és *kiszolgáltatottság* között, de ez az édesanya ezúttal nem figyelt a különbségre, hanem kiragadta a szövegből (és ezzel a kontextusból is) a *szolgálat* szót, és rögtön átalakította, föltehetően olyan jelentésű szóvá, amely a saját aktuális problémájához közel áll, s amelyről így beszélni tud. Ez egyrészt a kiszolgáltatottság problémakörével összefüggő pillanatnyi koartáltságra utal, másrészt a mentális teljesítmény egy (valószínűsíthetően) normál helyzetben is jelentkező problémájára: hasonló esetben ahelyett, hogy egy vitapartner mondandójának valós összefüggéseire reagálna, és abból kanyarodna a saját magát foglalkoztató kérdés kidomborítása felé, alkalmasint kiragad egy motívumot, azt félreértelmezi, és ezzel jut el – gyorsabban, „egyszerűbben” – a saját probléma kifejtésének lehetőségéhez, miközben azonban nem lép tényleges kapcsolatba a vitapartnerével.

Sajátos lehetőségeket nyújt a mese-csoport, ha több család együtt vesz benne részt, vagy ha az egyikben csak a gyermekek, a másikban csak a felnőtt családtagok alkotják a csoportot, majd összekerülnek egy közös csoportba,

miközben az alkalmazott mű mindvégig ugyanaz. Egyáltalán nem szükséges azonban, hogy a feldolgozás eszköztára is minden esetben ugyanaz legyen (bár nem is kizárt).

Kitekintés: a mese, a mindenkori jó könyv mint szellemi táplálék és gyógyszer. Némi elfogultsággal kezdtünk neki témánk taglalásának, megfigyelve arról, hogy elemezzük, miért fontos a mese-biblioterápia és mindenféle egyéb biblioterápia, művészetterápia a mai világban. A kérdéseket, hogy kinek, mikor, miért van vagy lehet szüksége a mese- és egyéb fajta biblioterápiára, kit szolgálhat a mesekönyv és a többi könyv a segítség/gyógyítás módusában, és nem utolsósorban: mi lehet vagy legyen az a bizonyos könyv, nem lehet érdemben megválaszolni könyvnyi terjedelem nélkül. A részletes válaszadás helyett itt és most csak arra hivatkozhatunk, hogy a gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, a mese-biblioterápia alkalmazhatósági köre nemcsak igen nagy, hanem folyamatosan növekszik. A klasszikus alkalmazási területek (az egészségügy „lelki szegmense”) mellett az egészségügyi és a szociális szféra minden olyan területe érintett, ahol a kezelés, ellátás, segítő munka önmagában nem tartalmazza a *szellemi táplálékkal* szolgálás nélkülözhetetlen és mégis mellőzött elemeit. A kultúra és az oktatásügy intézményrendszerében pedig a mentálhigiénés és terápiás jelleg következtében van helye.

Boldizsár Ildikó

A Meseterápia Központ első éve

A világ első Meseterápia Központja 2010. szeptember 30-án, a népmese napján nyitotta meg kapuit a Balaton északi partján, Paloznakon, mégpedig azzal a szándékkal, hogy egy komplex terápiás modell keretében segítse azokat a gyerekeket, akik használható életmodellek híján képtelenek egy stabil, saját belső értékeken nyugvó, a szűkebb és tágabb környezettel is harmonikus kapcsolatot fenntartó élet kialakítására. Terveink szerint elsősorban a megelőzésre, a prevencióra kívántuk fektetni a hangsúlyt, hogy időben vissza lehessen fordítani azokat a folyamatokat, amelyek a testben és a lélekben betegségeket okoznak – de a valóság átírta eredeti terveinket. Munkánk és módszerünk kereteit a hagyományban megőrzött népmesék alapján dolgoztuk ki azzal a céllal, hogy a történeteken keresztül mutassunk be és adjunk át a gyerekeknek olyan univerzális értékrendet és életvezetési mintákat, amelyek származásuktól és életkörülményeiktől függetlenül segítik őket kapcsolódási zavarai rendezésében. Meseközpontunk elsősorban az állami gondozott gyerekeket szeretné segíteni, mert véleményünk szerint ők szenvednek leginkább a mintaadó háttér hiányától. Nemcsak arra tanítjuk meg őket – hangsúlyozom: a népmeséken keresztül –, hogy nehéz körülmények között is élhetnek emberhez méltó életet, hanem arra is, hogy konkrét alapélmények nélkül is létrehozhatnak egy jól működő, szeretetteljes családot.

A Meseterápia Alapítvány a Meseterápia Központ átadásával egyidejűleg kezdte meg munkáját. Az a ritka lehetőség, hogy a tényleges munkához szükséges infrastrukturális és személyi feltételek alapvetően az első pillanattól kezdve adottak voltak, az alapító házaspár – Wirtz Albrecht és Ágnes – nagylelkűségének köszönhető. A szakmai háttérrel a *Metamorphoses Meseterápiás Módszer* nyújtja, amelyet a meseközpont megnyitójának napján már széles körben is megismerhettek az érdeklődők, ugyanis a *Meseterápia* című könyv is épp ezen a napon jelent meg a Magvető Kiadó gondozásában. A meseterápia elméleti és gyakorlati kézikönyvévé vált mű másfél év alatt öt kiadást ért meg. A meseterápia iránti töretlen érdeklődést jellemzi, hogy a meseközpont intenzív hétvégi tanfolyamai és saját élményű mesecsoportjai telt házzal zajlanak, és 2012 januárjában már csak 2013 második felére tudtunk időpontokat adni az érdeklődőknek.

Kiknek épült? Az első évünket gondos előkészítő munka előzte meg. 2011 nyarán, a szakmai szervezetekkel és gyermekotthonokkal folytatott egyeztetések után 107, kizárólag halmozottan hátrányos helyzetű, állami gondozásban élő gyermek töltött 10-10 napot a központban az alapítvány vendégeként. A legidősebb 21 éves volt, a legfiatalabb 3 hónapos. Karitatív alapon fogadtuk a 20 fős csoportokat, vagyis sem a szállásért, sem az étkezésért, sem

a foglalkozásokért nem kértünk hozzájárulást. Határozott célunk az volt – és maradt a mai napig –, hogy minden mentális segítséget megadjunk azoknak a fiataloknak, akik támogató családi háttér nélkül kénytelenek felnőni. Azokat a képességeket hívjuk elő és tesszük élővé bennük, amelyek az emberi élet méltóságához nélkülözhetetlenek, s minden hátráltató körülmény ellenére is működésbe hozhatók.

Magyarországon 17 000 gyermek él állami gondozásban. Az állami támogatások mértékének jelentős, nagyságrendi növelésére se a gyerekek, se az őket támogató nevelők nem számíthatnak. Ezért mi arra is hangsúlyt fektetünk munkánk során, hogy a meglévő, az önerőből még elérhető források, lehetőségek kiaknázásában legyenek magabiztosabbak az otthonokból kikerülők. Vagyis nem az egzisztenciális támogatás a célunk, hanem sokkal inkább olyan képességek kifejlesztése és erősítése, amely az esetlegesen meglévő anyagi és szellemi támogatások befogadását és hatékony felhasználását segíti. Megdöbbentő tapasztalat volt számunkra az a felismerés, hogy hiába ad az állam a gondozásból kikerülő gyermekeknek valamiféle támogatást 18. életévük végén, a gyermekek nem rendelkeznek olyan értékítélettel és helyzetfelismeréssel, amely lehetővé tenné számukra, hogy a kapott pénzt valóban az induláshoz nyújtott segítségként kezeljék, ehelyett heteken, néha napokon belül elverik.

Magyarországon számos régióban élnek a legkülönbélebb módon hátrányos helyzetű gyermekek. A Meseterápia Alapítvány olyan célcsoportot választott, ahol a kiteljesedett életre való esély a legcsekélyebb, s ahol a segítségre a legnagyobb szükség van. A szegények, a negatív diszkriminációtól szenvedők, a mozgáskorlátozottak vagy szellemi fogyatékkal élők mögött jó esetben ott áll támaszként egy család. Az állami gondozottak esetében ezt a támaszt csupán a gyermekotthonok igyekeznek biztosítani. A szóban forgó gyermekek nem egyszerűen hátrányos helyzetűek, hanem kisemmizettek, mind egzisztenciális, mind szociális, mind mentális értelemben. Olyan gyerekekről beszélünk, akik a szó legszorosabb értelmében elvesztettek mindent, és a jövőben is kevés az esélyük arra, hogy önálló egzisztenciára tegyenek szert. Nem egyszerűen az egzisztenciális háttér teljes eltűnésével kell megküzdeniük, hanem a traumatizáltságukból eredő destrukciós és szuicid hajlammal, antiszociális és agresszív magatartásmintákkal, amelyek megváltoztatása nélkül aligha lehet esélyük kiegyensúlyozott felnőttkorra.

Az alapítványhoz érkező gyermekek nemcsak szociális háttérüket tekintve veszélyeztetettek, hanem súlyos traumákkal terheltek. Árvaságuk, „felesleges-ségük” egy életen át hordozott, szinte feldolgozhatatlan fájdalmat jelent a számukra. Gyakori az ellenük elkövetett erőszak, sok a szexuálisan inzultált vagy folyamatosan bántalmazott gyermek, akad közöttük, aki gyilkosság szemtanúja volt, olyan is, akit kutyaólbán tartottak évekig. Felsorolni is lehetetlen, hogy az őket ért borzalmak milyen széles spektrumot mutatnak. Tudjuk, hogy a folyamatos vagy ismétlődő traumatikus események (pl. zaklatás, megfélemlítés, életet veszélyeztető betegségek, erőszak, veszteségek, természeti katasztrófák) gyakran okoznak tartós változásokat és élethosszig tartó gyengítő tüneteket az agyműködésben. Bruce Perry – a traumatikus incidensek hatása a gyermek fejlődésében témakör világhírű kutatója – 2001-es vizsgálatai szerint a „traumáknak való kitettség egyenletesen és véglegesen megváltoztatja a

gyermek agyi fejlődését, hormonszabályozását, immunrendszerét és más testi funkcióit¹. A poszttraumás stressz tünetei között szerepel az ingerlékenység, szorongás, hiperaktivitás, dührohamok, memória- és tanulási problémák, beszűkülés, motivátlanság, kötődési és kapcsolati zavarok és rendkívül erős agresszivitás. Munkánk közben mindezen tünetekkel fokozottan találkoztunk, így hamar világossá vált előttünk, hogy nem a prevenció lesz az elsődleges feladatunk, hanem az, hogy mit tudunk kezdeni ezekkel a tünetekkel. A terápiás vagy pedagógiai eszköz megválasztása azért sem egyszerű ezekben az esetekben, mert a súlyos traumák és a további hiányok (szeretethiány, ismeretek és képességek hiánya, biztonság és bizalom hiánya stb.) általában tovább csökkentik a gyerekek esélyeit a harmonikus életre. Ráadásul a traumát átélt gyermekek a bennük állandóan jelen lévő, gyakorta féktelen félelem miatt nehezen tanulnak, ezért nehezen szereznek szakmát, amely a későbbiekben megint csak csökkenti a kiegyensúlyozott életvitel kialakításának esélyét.

Menny vagy Pokol? A traumák kezelése rendkívül nehéz, olykor szinte lehetetlen. A Meseterápia Központ elsősorban nem is a traumák kezelésére fekteti a hangsúlyt, hisz ez tíz nap alatt nem lehetséges. Tapasztalataink szerint az elhagyott gyermekek egyik legnagyobb hiánya-hiányossága, hogy hányattatott életük során még sosem jártak saját személyiségük derűsebb, pozitív oldalán, ott, ahol egyébként a rejtett erőforrásaik is találhatóak. Ezt ők maguk igen gyakran úgy fogalmazzák meg, hogy „az életünk maga a pokol”. (Természetesen itt nem a teológiai értelemben vett pokolról van szó, hanem a lélek állapotáról.) A meseterápiás foglalkozások során arra törekszünk elsősorban, hogy személyiségük pozitív oldalát is megismerjék, poklaik után járhassanak a „mennyei” oldalukon is. Ez azt jelenti, hogy a mesék segítségével egy másik, alternatív világot mutatunk meg nekik, s ezzel megnyitjuk azt a lehetőséget, hogy a traumáikból következő vagy a családokból hozott negatív mintákat felülírhassák, s később akár önállóan is folytassák ezt. Az alternatív valóság – amely ugyanakkor nagyon is reális! – azt a lehetőséget nyújtja számukra, hogy ha nehéz helyzetbe kerülnek, tisztában legyenek a választás lehetőségével, és egy olyan mintázatot is megismerjenek, amelynek alapján jó, de legalábbis jobb döntéseket hozhatnak, mint ami hátrányos helyzetükből „természetes” módon fakadna.

Mindezekhez a meglévő képességek megerősítése és a hiányzó képességek megalapozása adja munkánk egyik alapvető részét. A tíznapos turnusokban az alábbi alapképességek fejlődését segítjük:

– A kognitív kompetencia alapképességei közül elsősorban a tudásszerző képességet (ismeretszerző, problémamegoldó, alkotó). Az adott gyerek fejlődési, gondolkodási és tevékenységi bázisára építünk. A központ alapelve: Légy kíváncsi, kérdezz, használd az érzékszerveidet, tapasztalj, rendszerezd a tapasztalataidat!

– A személyes kompetencia alapképességei: önvédő, önellátó, önszabályozó, önfejlesztő képesség. Tevékenységre orientált nevelés, tanulási tapasztalatokon keresztüli problémamegoldás jellemzi a meseterápiás foglalkozásokat.

¹ Az aranytök. Terápiás történetek és mesék traumát átélt gyerekeknek, szerkesztette Korbai Hajnal, L'Harmattan Kiadó–Mosoly Alapítvány, Bp., 2010

Az erősségekre támaszkodó modellt építjük, a fejlődés vágyát ébresztjük fel a gyerekekben.

– A szociális kompetencia alapképességei: szociális kommunikációs, nevelési, kontaktuskezelési, kötődési, szervezési, érdekérvényesítési (együttműködési, vezetési, versengési) képesség.

A mesét nem felolvasni, hanem mondani kell! Munkánk irányát az a felismerés határozta meg, amely szerint a gyermeki agy fejlődése nagymértékben függ attól, hogy mire használják.² Például a folyamatos félelmi állapotban élő gyerekek fokozott éberséget mutatnak, és ezt a felfokozott izgalmi állapotot fokozott testi aktivitás kíséri. A verbális utasításokat teljesen figyelmen kívül hagyják, mert a nonverbális jelzések fontosabban számukra. Ez azt is jelenti, hogy a nonverbális intelligenciahányadosuk magasabb, mint a verbális. A tíz nap folyamán kísérletet teszünk arra, hogy gondolkodási sémákat felülírva megmutassunk más lehetséges, alternatív irányokat is számukra. Ezt csak úgy tudjuk elérni, ha célzottan a jobb agyféltekét serkentjük aktívabb működésre, ugyanis nemcsak a traumatikus emlékek raktározódnak el itt képek, testi érzések, ízek és szagok formájában, hanem mindazon „ősképek”, archaikus emlékek is, amelyek működésbe lendülve felülírhatják a traumatikus eseményeket. Ráadásul gyerekek esetében nagyrészt a jobb agyfélteke irányítja a viselkedést, miközben a balnak fogalma sincs róla, hogy miért viselkedik úgy a „gazdája”, ahogy viselkedik, vagy mit fog csinálni legközelebb.³ Tapasztalataink szerint a jobb agyféltekét a mesék és a szimbólumok segítségével tudjuk a legközvetlenebb módon elérni.

Mi pontosan ebből indultunk ki, amikor a meséket választottuk terápiás eszközként.

Az archaikus kultúrákban a meséknek évszázadokon keresztül óriási jelentőséget tulajdonítottak. A mesék nem hiányozhattak abból a tudásanyagból, amelyet minden ifjúnak át kellett vennie az elődöktől. Feltételezhetjük, hogy ha az emberiség ilyen nagy becsben tartotta e történeteket, valószínűleg a mesékbe kódolt komplex tudásanyag volt az, amelyet generációról generációra tovább kellett adni. A meseterápia ezeket a gyökereket felhasználva azon a felismerésen alapul, hogy minden élethelyzetnek megvan a mesebeli párja. A terápia során megkeressük az adott életszituációhoz tartozó mesét, vagyis azt, amelyben a mesehős ugyanazért indult el, ugyanazt szerette volna magában kibontakoztatni, mint a hozzánk érkező gyerekek, de – ellentétben velük – végig is tudta járni a célhoz vezető utat. A terápia egy pontján megkeressük azt a belső segítőt is, aki mindenki életében ott van – még ha nem ismerhető föl könnyen, akkor is –, és megvizsgáljuk, hogy azon a szintén, amelyen az ellenfelek, a segítők, a konfliktusok, a bonyodalmak és a kiutak együtt vannak, vagyis ahol a sűrű erdő és jó esetben a tisztás is látszódik, a gyermek hol helyezkedik el. A terápia kreatív részében aktív képzelet- és fantáziamunka zajlik a mesében előforduló képek és szimbólumok segítségével, amelynek célja az érzékszervek finomítása, tökéletesítése, együttes és összehangolt működésének

² Uo.

³ Uo. 45.

kialakítása annak érdekében, hogy a gyerekek minél részletgazdagabban lássanak, és minél több ponton kapcsolódhassanak tudatosan is a látható és láthatatlan világokhoz. (Ehhez a munkához egyébként madarakat is használunk, a meseközpontban 30 madárfaj mintegy 150 egyede segíti a kapcsolódást és az érzékszervek finomítását. Ezt a speciális, a meseterápiával a legmesszebbmenőkig összehangolt madárterápiát jelen tanulmány keretei között nem áll módomban részletesebben bemutatni.)

A mesék egyik legfontosabb üzenete az, hogy aki nem érzékeli pontosan, minden érzékszervével a világot (holott lenne rá módja), azaz nem kapcsolódik minél teljesebben a körülötte lévő világ(ok)hoz, csak részben él, csak látszólag van jelen. A gyerekek gyakran védekezésépp kapcsolják ki az érzékszerveiket, máskor lustaságból nem használják őket. A mesékkel és a madarakkal folytatott terápiás munka mellett, hogy kilendíti őket ebből a védekezésből és lustaságból, azt is képes megtanítani a gyerekeknek, hogy a „kiélesített érzékszervek” milyen segítséget jelentenek a világban való tájékozódásban, a helyzetek felismerésében és rendezésében, vagyis a kapcsolódás képességének erősítésében.

Az első nyáron meséinket az európai mesekincsből választottuk: voltak közöttük magyar, cigány, skót, német, erdélyi szász, szibériai mesék, de előkerült egy-egy afrikai, indonéz, mongol vagy dél-amerikai mese is. Fontos alapszabály volt: a meséket soha nem olvastuk, hanem mindig és kizárólag fejből mondtuk! *A meseterápiában ez alapkövetelmény és alapszabály!*

A mese az élőszó művészete, s mivel a mesemondás minden kultúrában mágikus, rituális jelenség volt, mi is rituálékhoz kötjük a mesemondást. Meggyűjtjük a mesegyertyát, majd úgy, ahogy a régi mesemondóktól tanultuk: „fényesre csiszoljuk a szívünket mesehallgatás előtt”. A mesemondás nem prózamondás, hanem tudásátadás, tudásközvetítés, ezért különösen ügyelni kell arra, hogy MIT, MIKOR és HOGYAN adunk át mesemondóként. Ez azt jelenti, hogy minden mesét speciálisan az adott szituációhoz választunk (a hagyomány kétezer mesetípust őrzött meg számunkra, tehát van miből válogatnunk), és pontosan akkor meséljük el, amikor az adott szituáció kialakul. A helyzetekre adott azonnali „meseválasz” tudatossá tesz olyan tudattalan emlékeket, amelyek kimondása nagy terheket vesz le a gyerekekről. Ez a kimondás azonban nem az ő dolguk, hanem a mesemondóé, aki az évszázados történeteken keresztül róluk is mesél. A Meseterápia Központban a mesemondó szerepét a meseterapeuták veszik át. Az első nyáron Wirtz Ágnes, Luzsi Margó és Bajzáth Mária segítette mesemondó-munkámat. Esténként általában én meséltem, a nap többi részében pedig ők is „előkapták” (merthogy valóban „ott és akkor” kell mesét találni valamilyen kialakuló helyzethez) a megfelelő meséket.

A mesemondók felelőssége óriási, mert mesemondás és mesehallgatás közben olyan folyamatok is zajlanak, amelyek nonverbális síkon áramoltatják a mesékbe kódolt üzeneteket. A hozzánk érkező gyerekek többsége még sosem hallott mesét, mégis mindegyik turnusban az esti mesélés rendje alakult ki a leggyorsabban, mégpedig azért, mert a mesemondó felelőssége például az is, hogy mesemondás közben biztonságot teremtsen a hallgatóinak/hallgatóiban. A gyerekek az új környezetben a mesélés ideje alatt érezték magukat először biztonságban, noha ugyanakkor egy másik biztonságot – saját maguk félté-

sét, óvását, rejtegetését – elveszíteni látszódtak mesehallgatás közben, amikor átélték, hogy a mese róluk szól. Ilyenkor nagy zavarban voltak, és idétlenül vihogtak vagy tehetetlenségükben megzavarták a többieket. Értetlenül, de kíváncsian vizsgálták egymás arcát: mi történik velünk? Érezték, hogy bevonódnak a mesébe, de először nagyon megijedtek attól, ami e bevonódás hatására történni kezdett bennük. Ezen az átmeneti helyzeten kizárólag a mesemondó rendíthetetlen nyugalma és a választott mesék ereje viheti át őket. Abban a pillanatban, amint a mesemondó a gyerekek lelki valóságának megfelelő mesébe kezd, lehetetlen kivonódní a mese hatása alól. Így történt ez a meseközpontban is: a gondosan kiválasztott mesék elementáris erővel hatottak, hiszen a mesemondó (terapeuta) mindig is a tudattalan képviselőjeként van jelen a mesemondás alatt. Ezért sok olyan mesét meséltünk nekik, amelyben a hős szülők nélkül marad, vagy amelyben az egyik szülőt meg kell menteni valamilyen veszedelemtől. Szólt mese a szárnyait, azaz a repülési képességeit elvesztő emberről, a tojásból született lányról, a lángpalotában raboskodó királykisasszonyról, a kővé változott apáról, a gyermekeivel nem törődő anyáról, a testvérét kereső vagy a szenvedélyei rabságában vergődő ifjúról stb. A gyerekek már a harmadik estétől várták a napot lezáró esti mesét, kérdezték, mikor kezdődik végre. A napok múlásával mesehallgatás közben egyre nagyobb csönd uralkodott. Rohamosan javult az a képességük, hogy beleéljék magukat a történetbe, egyre több gyerek került a történethallgatási transz hatása alá és az ezt követő lelki béke, kiegyensúlyozottság, stabilizálódás és végtelen nyugalom állapotába. Az éjszakák egész nyáron rendbontás nélkül értek véget... Azok a gyerekek, akik az intézetekben vagy a befogadó családoknál a poszttraumás stressz tüneteit mutatták (pl. rémálmok, éjszakai felriadások, ingerlékenység, dühroham, bepislés, hiperaktivitás, csökkent érdeklődés, beszűkülés, motiválatlanság stb.), már néhány nap után határozott és nagyfokú javuláson mentek át. Elmondhatjuk, hogy tíz nap meseterápiás munka után mindenkit jó állapotban engedtünk vissza oda, ahonnan érkezett, és a nevelői visszajelzések azt mutatják, hogy ez a jó állapot hosszú időn át – hetekig, egyes esetekben több hónapig – is fent tudott maradni. Sőt, amikor több hónapos szünet után újra felkerestük őket, a mesék segítségével néhány perc alatt el tudtuk érni ugyanazt a hatást minden csoportunknál. A tíz hónap szünet után hozzánk most húsvétkor visszatérő első nyári csoportunknál pillanatok alatt ott folytattuk a munkát, ahol tavaly júniusban abbahagytuk!

A mesemondó szerepe a terápiás folyamatban óriási, hiszen rajta múlik, hogy a kiválasztott történet mit mozgat meg a mese hallgatóiban. A mesemondó mesélés közben belső biztonságot és belső nyugalmat ad át, miközben saját középpontjához vezeti a mese hallgatóját, és növeli benne a reményt és a bátorságot a változtatásra, változásra. A történetek felélesztik és tartóssá teszik a jóra való képességet, növelik a meghittséget egy csoport tagjai között. Maga a történet a mesehallgató belső állapotáról és az abból való kiútról ad át információkat, valamint megküzdési és megoldási alternatívákat.

A mesemondó tehát egyrészt az életenergiák megújuló forrásához vezetheti a mese hallgatóit a meséléssel, másrészt a gondosan megválasztott mesével néven nevezhet kimondatlan és kimondhatatlannak gondolt sebeket, traumatikus emlékeket. A mesélés módja is befolyásolja a terápia sikerét:

a mesemondónak természetes és közvetlen módon kell mesélnie, és meg kell engednie, hogy mindenki úgy hallgassa a meséket, ahogyan szeretné, és ahogyan a meséhez való aktuális viszonya engedi. Általában nagy csönd uralkodik mesehallgatás közben, de időnként a történetek a szokásosnál is mélyebben érintenek valakit. Ilyenkor sírhat, nevet, elbújhat, közbeszólhat, tiltakozhat, kérhet, kimehet, ugrálhat, üvölthet, magába fordulhat, s ezeket a reakciókat a mesemondó a történetbe tudja szőni, hogy így is segítse azt, aki épp egy tisztulási folyamatba csöppen a mesén keresztül. Ezekben a számára nehéz pillanatokban a mese és a mesemondó kézen fogja őt és vezetgetni kezdi: vezetni kifelé a sötét erdőből. Ahhoz, hogy a folyamat zavartalanul végigmehessen, a mesemondónak folyamatosan képeket kell küldenie, azaz mozgásban kell tartania a képzelőerőt, miközben különös módon kell vigyáznia arra a mesehallgatóra, aki veszélyes területen jár éppen, hiszen most találkozódik azokkal a fájdalomakkal, emlékekkel, amelyeket valamikor régen magába zárt. Ezért a mesemondónak reagálnia kell minden újabb jelzésére (szóbeli vagy testnyelvi), és óatosan, lágyan, finoman el kell juttatni őt a mesét lezáró „lakodalomig”, azaz megoldásig. Ilyenkor hatalmas katarzisok keletkeznek, és a katarzisok életet megváltoztató belátásokhoz juttatják az ily módon vezetett mesehallgatót.

Ez a felelősség minden este erős jelenléte és erőfeszítést kívánt mesemondóinktól (terapeutáinktól) mesemondás közben, de épp ez az erős jelenlét volt a sikerünk egyik záloga, mert a gyerekek erre tudták/merték rábízni magukat. Ismerték és várták a mesemondás szertartását, s együtt mondták a mesemondóval a mese végét záró meseformulákat. Ez utóbbi nagyon fontos volt számukra. A mesébe való belefeledkezésüket látva, és megértve óriási igényüket a mesehallgatás alatt bekövetkező nyugalmi állapotra, délelőttönként is meséltünk nekik. Négy nap után elkezdték érteni és a maguk hasznára fordítani a történeteket. Arra a kérdésre, hogy „hol látjátok magatokat a történetben?”, pontos válaszokat tudtak adni. Élettörténetük ismeretében elmondható, hogy mindenki nagyon pontosan ott látta magát mindegyik mesében, ahol valóban tartott saját életében. A délelőtti mesélések hatására napközbeni viselkedésük is sokat változott, egyre több időt voltak képesek figyelni, jelen lenni, meghallgatni a másikat. Érteni és használni kezdték a szimbolikus nyelvet a hétköznapi beszélgetéseink során is. Valamennyien szerettek mesét hallgatni, és többször is megjegyezték, hogy „ez a mese rólunk szólt”. Általában az ötödik naptól kezdve jelezték felénk, hogy ők is szeretnének mesélni nekünk, szó szerint rengeteg „mondanivalójuk” lett, amit mesékbe kódolva juttattak el hozzánk. Volt olyan csoport, amelyben egy állat (madár), látott kép vagy tárgy – leggyakrabban egy kő – segítségével születtek meg a mesék. De volt olyan csoport is, amelyben félbehagyott mesék befejezése jelentette a legnagyobb örömet és hozta el a teljes felszabadultságot. A gyerekeknek mindig rengeteg mondanivalójuk volt, s nem feladatként élték meg a mesebefejezéseket, hanem önvallomásként. Ez megerősített bennünket azzal kapcsolatban, hogy valóban sok belső titkuk és elfojtásuk van, amiktől szeretnének megszabadulni, és a mesék lehetőséget adtak nekik arra, hogy bizonyos „trauma-csomagokat” letegyenek, megszabaduljanak olyan kínzó élményektől, amelyek évek óta nyomasztják őket. Meglepő volt, hogy mindenki bátran vállalta a többiek előtt a sebeit, előbb persze csak a mese szimbólumain, motívumain keresztül, majd aztán minden átmenet nélkül saját magára vonat-

kozóan. A legmeglepőbb fordulat akkor következett be, amikor mesekönyveket kértek, és elkezdtek egymásnak mesélni. Azokat a lányanyákat, akik gyermekeikkel töltöttek el nálunk tíz napot, szintén ezzel a módszerrel tanítottunk meg a gyermekeiknek mesélni. Ők is mesekönyveket kértek tőlünk búcsúzóul.

A képküldés technikája – vagyis a mese élőszóban való átadása – a fantázia szabad szárnyalását is segíti, amire azért van szükség, mert ez lehetővé teszi, hogy bizonyos belső tartalmak valóban átrendeződjenek. Ha ez megtörténik, a gyerekek képessé válnak arra is, hogy megváltoztassanak működésképtelen vagy nyomasztó dolgokat. A fantázia segíti őket abban is, hogy a cselekvéseket előkészítse, mégpedig úgy, hogy a lehetőségeket előrevetíti. A gyerek gondolatban kipróbálhatja mindazt, amit később cselekvéssé alakíthat, sőt a vágyait is megvalósítható formába terelheti. Ahogy mi mondtuk nekik: megtapasztalhatják, hogy minden lehetséges.

Terápia előtt és után – Öngyógyító történetek. Mivel a gyerekek nem nyaralásra, hanem közös munkára érkeznek hozzánk, külön figyelmet fordítottunk arra, hogy erre már előzőleg is felkészüljenek. Ezt a célt szolgálja a pályáztatás. A pályázat az adott csoporttól függően minden esetben más és más, amint az egyes csoportjaink tematikája is specifikusan kidolgozott. E tematikák kialakításánál a küldő intézményekből kapott információk és a gyermekekkel való találkozások szolgálnak alapul. Természetes, hogy egészen más mesékkel dolgozunk gyermekotthonból érkező kisgyermek, lányanyák, nevelőszülőknél élő gyerekek vagy épp utógondozásból érkező fiatalok esetében. A felkészítést követően tíz napot töltenek a meseközpontban, de ez nem jelenti a munka végét. Minden csoportot rendszeresen látogatunk. Egyrészt fontos számunkra, hogy lássuk, valóban tartós hatást ért-e el a tíz nap, másrészt épp azért, hogy tartós, akár egy életre ható mintát adhassunk, a megerősítés is nélkülözhetetlen. Egyébként a gyerekek a búcsúzás pillanatában maguk is jelzik igényüket a további találkozásokra, és eddig minden alkalommal meghívtak minket magukhoz egy-egy jeles alkalomra (karácsony, Katalin-bál, farsang), így közvetlen, organikus formát ölt az, amit utánkövetésnek hívunk. Több helyen napi kapcsolatban állunk a nevelőkkel, akik rendszeresen beszámolnak a gyerekek sorsának alakulásáról, sőt tanácsunkat kéri válságos élethelyzetekben.

A gyermek számára önmaga jó, „mennyei” oldalának megismerése megdöbbentő élmény. Mivel ilyen elemi tapasztalatok híján vannak, számos fogalom tökéletesen értelmezhetetlen a számukra: strukturálatlan számukra az idő, képtelenek a tervezésre, ad hoc jellegű s gyakran rossz döntéseket hoznak. A meséken keresztül olyan mintákat kapnak, amelyek visszaadják számukra ezeket az elemi, az életben maradáshoz, a boldoguláshoz nélkülözhetetlen struktúrákat.

Utánkövetéseink során megbizonyosodtunk arról, hogy a meseközpontban közösen elvégzett munka tartósnak bizonyult. Hónapokkal később is pontosan emlékeznek az itt szerzett tudásra, emlékeznek önmaguk teljesebb, jobb, erősebb énjére. Olyasmit kaptak, amit senki sem vehet el tőlük többé, ami az ő esetükben igencsak nagy szó, hiszen e gyermekek elsődleges élettapasztalata épp az, hogy bármikor, bármit teljesen és végérvényesen elveszhetnek. A meseközpontban épp ennek ellenkezőjét tapasztalhatják meg: vannak dolgok, amelyek fölött átvehetik az irányítást, s ha úgy akarják, minden körülmények között meg

is tarthatják azt. A számukra fontos meséket emlékezetükben őrzik, és bármikor „vigasztalóként” vagy „erősítőként” használhatják, mint ahogy meg is tesszik.

Jó helyzetben lévő családok is képesek rossz mintákat rögzíteni generációról generációra. Abban a közegben, ahonnan állami gondozottjaink jönnek, ez fokozottabban igaz. Gyakorta a szülei is állami gondozottak voltak. Részint ennek köszönhető, hogy a súlyos helyzetbe születő és elhagyott, tönkretett gyermekek számát alig lehet csökkenteni. Az alapítvány módszeresen alakítja úgy a munkát, hogy a gyerekeknek azt az esélyt adhassuk át, hogy ebből az ördögi körből kitörhessenek, és például olyan kapcsolatokat, családot alakíthassanak ki felnőttként, ahonnan a gyermekeik nem kerülnek vissza a rendszerbe szinte automatikusan. Azt reméljük, hogy a nálunk megforduló gyermekeken túl létezhet majd egy csak részben látható másik gyermekcsoport is: azok, akik a meseközpontnak köszönhetően már a szüleikkel, s nem állami intézetekben nőnek fel. Hogy az alapítvány ez irányú szándéka mennyire komoly, jól mutatja: az egyik csoportban olyan tízenéves állami gondozásban élő lányanyákat fogadtunk, akik már a babáikkal érkeztek. Az ilyen helyzetben születő kisgyermekeket sajnos komolyan fenyegeti az a veszély, hogy szintén az állami gondozottak számát gyarapítják. A szóban forgó csoportban megerősítettük az anyákat, számukra is igyekeztünk megmutatni egy alternatív valóságot, amely lehetővé teszi olyan anyai minták kialakítását, melynek következtében a csecsemők esélyei is jelentősen növekedhetnek.

További célunk, hogy megteremtsük a gyerekek egymással való sokoldalú interakciós, kommunikációs és kooperációs lehetőségét. A kirekesztés és kirekesztettség mindenfajta formájának megelőzésére törekszünk. Elfogadó közösség kialakítását, a diszkriminatív attitűdök megváltoztatását tartjuk célnak. A nevelőotthonokba visszatérő gyerekek mintát adhatnak azoknak, akik nem vettek részt a programban, olyan erővé válhatnak, amely csökkenti, esetleg megszünteti az ellenséges légkört, agressziót, kirekesztést stb.

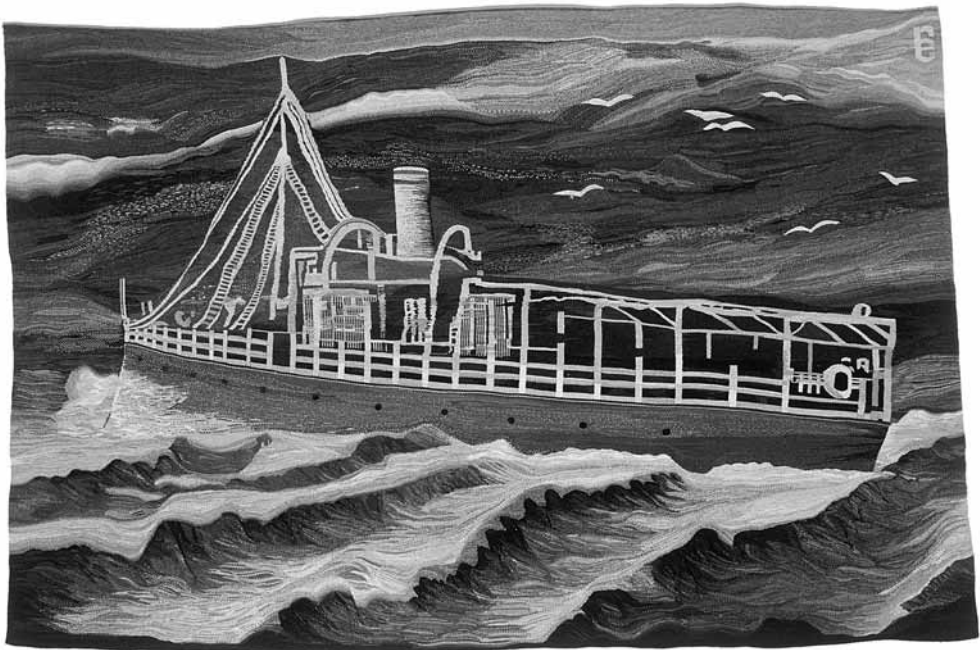
A gyermekeket az intézetekkel, gyermekotthonokkal való szoros együttműködésben, mindig 2–4 kísérővel együtt fogadjuk. Az intézmények vezetőivel, nevelőivel, pedagógusaival, pszichiátereivel folyamatosan tartjuk a kapcsolatot, és ingyenes tanfolyamainkkal lehetőséget biztosítunk arra is, hogy a módszereinket elsajátítsák. Vagyis a központ egyre intenzívebben segít abban, hogy az intézetekben és otthonokban is legyenek olyan nevelők, pedagógusok, akik a gyermekeket hozzásegíthetik ahhoz, hogy közelebb kerüljenek a saját lehetőségeikhez.

Tulajdonképpen az lenne kívánatos, hogy a lehető legtöbb intézményben folyjék ilyen vagy ehhez hasonló terápia, s úgy látjuk, erre komoly esély mutatkozik. A meseterápia módszertanát ez ideig is jó pár civil és állami szerveződés vette át és használta. Újabb lehetőséget nyújt majd, hogy a meseterápia akkreditálása már folyamatban van, és az érdeklődők szervezett, magas szintű képzés során sajátíthatják el a módszer alkalmazásához szükséges tudást és készségeket. Ehhez a felsőoktatás szintjéről minden támogatást messzemenően megkaptunk. Egyik legnagyobb támogatónk a Semmelweis Egyetem Magatartástudományi Intézete.

Pillanatképek a meseközpont életéből. A központba látogató gyermekek kb. 70%-ánál tapasztaltunk tartós, esetenként radikális, pozitív változást. Ezt a gyermekek nevelői, nevelőszülői is számos esetben visszajelezték. Hang-

súlyozzuk, hogy olyan gyerekekről beszélünk, akik sokszor kezelhetetlennek tűnő gondokkal küzdenek. A program hatékonyságát ennél is jobban illusztrálják az egyes esetek, amelyek tárgyalására e folyóirat keretein belül igen korlátozottak a lehetőségek. Ezért csak néhányat említenék meg. Például annak a kislfiúnak az esetét, akit éveken át durva szexuális zaklatás ért mind az anya, mind az apa részéről. A szülők jelenleg 17 évnyi fegyházbüntetésüket töltik. A kislfiú teljes mértékben híján volt az „apamintának”, s mint az utánkövetés során a gyermekpszichológustól megtudtuk, e problémával a központba való érkezés előtt évekig küzdöttek. Visszaérve azonban ez a probléma megszűnt. Nevelőszülők számoltak be egy másik kislfiú esetében arról, hogy míg korábban nem tudtak beszélgetni a fiúval, a nyári közös munkánk után mindennapossá váltak a beszélgetések. Láttunk kamasz fiút, aki kínoztta és terrorizálta a társait, majd egy katartikus pillanatban „megtalálta a saját lelkét”, és utána az egyik legfőbb összetartó erővé vált. Láttuk a világ legszomorúbb szemű kislfiúját, aki az ötödik naptól már rengeteget nevetett. Láttuk a hiperaktív magatartászavarost, néma csöndben, mozdulatlanul ülni mesehallgatás közben. Láttuk a súlyosan bántalmazott, nagyon szomorú, passzív fiút az alkotás lázában ezer fokon égni és lelkesen táncolni. Láttuk az agresszív, folyton ordító „vadállatot”, tenyerében a madárfiókával, suttogni és könnyezni. Halottuk, hogy a 40-es IQ-jú, beszélni is alig tudó, elmesél egy sokszorosan összetett, komplex, nagyon hosszú tündérmesét.

Mert a mesék valóban abban segítenek, hogy valóra váljék a lehetetlen is. Mi, a Meseterápia Központ munkatársai ebben hiszünk, és eszerint végezzük mindennapi munkánkat.

NAVIGARE NECESSE EST

Kiss Anna

Világosan, sötéten

KÖZEL VAGY, MINT FELHŐID

ki végtelen
mesékben élsz, hol
nyugtalan szelek
lángolnak, ha
erre jár a had –
van, ki eldobja ezüstjét,
meséit menti a
halálos ég alatt,
ne hibáztasd magad,
növezz fát,
téggy rá madarat!,
felhőbe térnek
fenn a vadludak,
talán az élet is, de
ajtaid a nagy szelek
közélen lengetik,
cipőjéből kilép eléd
kötény csibével
jó nanánk, tatánk
a bolond ménnel,

sötét, világos
almákban a dolgok
elrejtve várnak,
fák nőnek égig
és a földre
leszálló angyalok.

SZÓL, SZÓL A RÉGI DOB

huzakodom veled,
levél-sípon sivítok,
fene pogánynak látsz,

de nem sietsz

ráverni a számra,
várod, meddig
teszem-veszem magam,
irdatlan, vén kislánya!,
vad sörény vad
sörénnyel vegyül,
égig érő babfákat kerül,
fúkálom levélsípom,
sivítok, sivítok.

MINDEN HÓNAP KILENCEDIK

világosan, sötéten
rengetik ajtainkat
búbok, vállak,
dulakvó láb, igen,

világra jön,
felő az ételen,
cserélik a gyolcsot
a gyermekén, és
mondják a mesét,
hogy sötét a sötét,
világos a világos,
minden hónap
halálos,
minden hónap
kilencedik.

Juhász Anikó

Összevissza a világ!

Ez a hunyor oly szépemnyi,
alig győz még dideregni.
Beborítom szóbolyhokba,
egy hangya jön csitt-csattogva.
Mögötte egy kordé üget,
szamarat húz, meg két fület.
A számaron három szúnyog,
egyink alszik, másik dunnyog.
A harmadik terpeszbe áll,
lódarázsna úgy szalutál.
A darázson veres mente,
tegnap ment be a seregbe.
Kezében a hunyor párja,
a sarkon két szúnyog várja.

Hogy mi a halál...

Hogy mi a halál, s egy gyerek hogy tudhatna róla?

Az, tudod, *olyan*, mintha már nem futna napóra.
Mintha nappal nem szakadna le az éjszakáról,
s örök metszetekbe feküdne a távol.

Mintha a fának egyszer csak gyökere törne,
s lombot nem hajtana ismétlődő körökbe.

Mintha a csigának széthullna a háza,
s meztelen testének lenne csupán váza.

Mintha egy labda soha le nem hullna,
mert folyton átrepülne az egeken túlra.

Mintha a csillag is éjsötétté válna,
s benne foszlányokra hullna szét a lárma.

Lászlóffy Csaba

Végső megoldás

Medve Doktor praxisában
volt pár nehéz páciens,
ámde nem járt senki hozzá
annyit, mint Ordas Ferenc.
„Hull a szőröm, doktor úr, még
megérem, kopasz leszek!”
„Lássuk csak... Majd fölírok haj-
serkentő eszenceket!”
„Doktor úr – egy hét se kellett,
s jött lihegve újra az
Ordas család feje –, baj van!...”
„Halljam hát, mi a panasz?”
„Romlik a szemem, ha nyúlra
nyitom (nem úgy, mint a szám),
hunyorogva elsötétül,
sokszor kettőt lát, az ám,
egy áldozat helyett... azt se
tudom, melyiket vegyem
üldözőbe hamarjában;
hunyorogva rávetem
magam a közelebbikre,
s kiderül, hogy nincs is ott.
Közben a másik elillant.
Avagy az se volt?!... Titok.”
Medve Doktor mézvigyorral
türelemre inti a
beteget, és tudja mindig,
hogy mit kell felírnia.

Harmadszor is beviharzik
Ordas Úr, morog, hörög:
„Rosszul hallok mostanában,
már csak álomban zörög
talpam alatt törött ág vagy
tölgyerdőben az avar!
Képzelheti, doktorkám, mily
kimerítő, és zavar...”
„Önök fülhallgató kéne.”
„Nem elég a szemüveg?!”
„Azt a múltkor ajánlottam...”

„Jó, hogy nem egy műfület
akar rám szólni! Jobb üzlet-
ember, mint orvos maga!”
S hátha veregeti házi
orvosát Ordas koma.

Hallókészülék s öt és fél
dioptriás szemüveg! –
Alig ismeri fel Medve
Doktor őt legközelebb.
Ordasfalvi Ordasoknak
legutolsó sarja, ím,
ráncos képpel, sápadozva
kesereg a bajain.
„Elhagyott a szerencsém, vagy
megátkozott valaki?”
Ugye el se hinné rólam,
ha nem mondanám, doki?!...”
Szeme alatt táskák, nyelvét
annyiszor harapta el,
hogy új kéne abból is, hisz
a zsákmányt már nincs mivel
lecsúsztatnia a torkán...
Na de a sok baj között,
mit homloka eltakar, most
az fáj, amiatt nyüzsög.
„Képzeld el, öregem, mintha
én lennék az üldözött!...”
A letegezett vén doktor
udvariasan köhög.
Milyen recept mentené meg
Ordas Úrból ezt meg azt?
Mit ajánljon még e fejnek,
hogy ne halljon új panaszt?
(Lám, a magabiztos farkas
félénkebb, mint egy veréb!)
Ez is, az is csak hazugság,
félmegoldásból elég...
Nem habozik hát, s kimondja:
„Kicserélem a fejét!”

A felfuvalkodott ponty meséje¹

Vízre hajlott egy nyírfaág levele,
egy hintázó ponty bámulgat lefele.
Meglátja a ponty, a szeme kimered:
„Mit szólsz, hogyha elkapom a levelet?”
– szól nagy böszén, s egy hullámra hágva, ím,
magasba szökik... A nyírfa ágain
minden levél remegni kezd, csak a ponty
kacag egyet, s többé rá se hederít.
Nosza, dühös lesz a ponty, és még nagyobb
hévvel ugrik föl.

„Hogy megtudd, ki vagyok
– pöfög egyet mérgesen a ponty fele –,
védd az irhád, nemcsak az ág levele
lesz reggeli zsákmányom, ha akarom!”
„Éhgyomorral ábrándozó, kis barom,
én már kisépertem, és az asztalom
megterítve az ebédet várja itt!”
– szól le a ponty, s összecsapja szárnyait
nevetében. Ettől a ponty még vadabb
ficámkolásba kezd, mignem fennakad
uszonyával a fán, s egyik nyurga ág
vagy tüske a kopoltyúját szúrja át.

Ijedezve röpdös a ponty: „Rusnya ág!” –
Farktollát is bevérezte, önmagát
nem kímélve tépdés ágat, levelet,
segít is a pontynak, de az víz helyett
szárazföldre pottyán, úszópikkelye
fűvön csúszva húzza egy gödörbe le.
„Szánom, bánom, hogy ez történt” – így a ponty.
– Te, szárazra vetve... itt hullám se ring...”
„Nem oly nagy különbség köztünk az a hang”
– liheg a ponty, miként egy sáros varangy,
s minden izmát összeszedi, hogy a part
szélét elérje, megpróbál és akar
lélegezni, de a kopoltyúja nem
bírja... Mint akinek egy hang idegen!
Ezt a ponty gondolja csupán. „Jaj, te ponty,
a vízben még jó sokáig szabadon
élhettél volna. Kár volt az izgalom!”
Mire a ponty feje önérzetesen
egy utolsót rándul: „A becsületem!...”

(Valóban nem mindegy az az: *i* vagy *o*?
Ugyan!... Ki elhiszi, hiú s öncsaló.)

¹ Gárdonyi Géza nyomán

(H)altató

A sűrű erdei homályban
csak a halállal tarsolyában
baktat az örök baka.
A hajnali párbajvívástól,
estig tartó kaszabolástól
kimerülten, nem csoda.

Hollóraj ezüstlő holdfényben,
dögmadarak az izzó égen,
ugyan mire vártok itt?
Kardélre hányini a világot? –
Az obsitos tátog és krákog
(régóta csak álmodik).

Fél szem cikázik összevissza,
fél könnyeit a föld beissza;
ide mereng, nem oda.
Nem néz tengert, és aki látott,
nem lát többé már Ararátot –
az ám, elhullt a *java*.

„Vérmedve ballag puha hóban,
vadkan-agyar turkál *jonhodb*ban,
késő van, aludj, lovam!
Örökkévalóság jön, Ráró;
testedet nem pók szőtte háló
növi be majd finoman.”

Hívták szirének, Babilon
hetériái, meg mobilon
robogó vagy menekült-
vonatba zsúfolt, bús nők, másak,
nem tengeri hántástól hektikásak,
de ő csak a harci kürt

harsogására fülelt végig,
nem ismert szerelmet, csak égit,
mint ki megváltást remél.
Ha már a keselyűk nem rágják:
hol egy cérnaszál, bár a máját
összefélcetni, míg él?!

Nincs lába, így hát nem biceg,
 kutya baja, ha szendvicset
 nem zabál és nem iszik
 sokat (habár szívesen enne,
 hisz a bélműködése renyhe
 az éhkopptól egy kicsit).

Végtagjai elnehezültek,
 agyára is ólomsúlyt ültet
 a végső pillanat
 a cafatokká szerteszabdalt
 ábrázatát a hervadattal
 takaró csákó alatt.

„Nocsak, játék katona lettem?!”
 Nem sír, s röhög eszeveszetten;
 ólom-pózba merevül.
 Nem kell ő életnek, halálnak;
 pusztá a föld, minden kiszáradt,
 a folyómeder csak űr,
 mint könnytelen szemek – nem várnak
 senkit, sehol se fény, se árnyak –,
 de valami szúr belül.

EAT OR TO BE EATEN

Baley Endre

Fakopács

Kop-kop fakopács,
mi ez a nagy kopogás?
Beteg fában sok a féreg,
én meg bizony ebből élek.
Ma is volt már pont százegy,
tele lett a madárbegy.
Fiókáim éhes szája
egyre csak azt kiabálja:
Gyere már, gyere már,
üres gyomrunk jaj, de vár!

Hallatlan hal-kalandok

Ha a márna márványszárnyra várna,
hullámok fölébe sose szállna.
Ponty-poronty tornyos kontyot bogoz,
sírva kérdi, hol a fésűs doboz?
Szálkás kárász csámpás csárdást járna,
kárászlánynak ezzel imponálna.
Az angolna a-mollra hangolna?
Nem lenne, ki tóparton strandolna.
Harcsa Marcsa kacska mancsa csalfa,
Harcsa Karcsit bízta meg, hogy tartsa.
Reszketeg keszeg feszengve mereng,
szerelme felett epedve kereng.
Csuka Csilla csinos, karcsú fruska,
cseppet sem bántja, hogy oly butuska.
Busa Ubul puskatusra bukkant,
bambán néz rá és egy nagyot pukkant.

Ribizli

Apu azt mondja, rá hasonlítok,
pedig apu sokkal nagyobb.
Anyu szerint, ha nevetek,
tisztára ő vagyok.
Olyankor nő vagyok?
A mama azt mondja:
Ilyen volt nagyapátok.
A fényképén kisfiú helyett
öregembert látok.
Karcsi bácsi mikor
a fenekembe csíp,
mindig azt kérdi:
Kire ütött ez a gyerek?
Olyankor már
megszólalni se merek.
Múltkor, az ábécében
láttam egy nagy almát.
Mondtam anyunak:
Nini, ribizli!
De anyu megdorgált:
Nem ribizli az, hanem alma,
nem is hasonlít!
Ha az alma nem hasonlít a ribizlire,
nekem miért kell hasonlítanom
mindig, mindenkire?

Boda Edit

A SZÍVRŐL

Azt hittem mindig,
 a szív helyén egy kis
 kerek dob van,
 azt ütik: dob-dob-dob!
 És ha az egyik szív megszólal,
 a másik felel rá: döbb és dobb!
 Ha pedig félünk,
 gyorsabban veri valaki: didibb-dodobb!
 Most már tudom,
 hogy egy kis húsdarab van ott,
 olyan, mint mondjuk, tíz
 piros rózsaszírom.
 De még mindig azt hiszem,
 lakik benne egy manó
 vagy tündér, aki
 egyfolytában pumpál.

Túrót vegyenek!

Hétfő délután a kolozsvári fűvészkert teaházában ült Kulimász manó és Kecsebakai. Mindketten morgolódtak. Kecsebakai azért, mert Kulimász nem volt hajlandó felvenni őt a hátára és „túrót vegyenek”-et játszani. Kulimász pedig, mert egyszerűen kedvetlen volt. Azt hajtogatta, hogy ehhez a játékhoz legalább három személy kell, így hát hiába veszi fel a hátára Kecsebakait, hiszen nem lesz, aki a túrót megvegye.

Kecsebakai rimánkodott:

– De kéérlek, vegyéél fel!

– De nem ám! – kiáltotta Kulimász.

– Vegyél és vigyél! – visította Kecsebakai.

– Menyétbibét!? – kérdezte hunyorítva Kulimász.

– Á, te csúfolódó! Vegyél már fel! – méltatlankodott Kecsebakai.

– Á, te útfoldozó, tegyél már le! – kiáltotta Kulimász.

– Jaj, ez szörnyű! Ilyen barátot, mint te! Nagyon mérges leszek! – toporzékkolt Kecsebakai manó.

– Jaj, ez öt nyű! Itt egy halálos dinnye, lapos, és nem kerek! – vágott vissza Kulimász.

– Kulimász, ha ezt folytatod, soha nem leszek többé a túródl!

– Jól van, jól van, Kecsebak... Te győztél! Gyere, fordulok veled egyet-kettőt a teaházban, aztán uzsgyi aludni!

Azzal felkapta Kecsebakit, és futott, mint a nyúl. Igaz, nem volt, aki túrórt vegyen, de nem baj, a barátság megmaradt. Közben a lemenő nap utolsó sugara is eltűnt a kert nagy fái mögött, és a két manó behúzódott a japán kert szigetcskéjének bokrai közé. Ott aludtak édesen, miközben az éjjeli szél ezt susmogta:

*Piros bogyó, toboz koppan,
Kecsebak nagyot szusszan,
Kulimász meg fészkelődik,
haján levél érlelődik.
A hold egy nagy palacsinta,
az a manók takarója.*

Négy mondóka

Vadgesztenye ága
ráhajlik a házra,
kinek nincsen
szép köténye,
nem jön a vásárba!

Hej, fekete szőlő,
sír a repedt teknő,
hogyha éjjel
szedegettek,
megfog a kerülő!

Rezeda és zsálya,
csicsergő madárka,
tavasztündér
szalad erre,
hull a fénytopánka!

És akinek keze
dióval van tele,
ugorjon egy jó
nagyot,
madár lesz belőle!

Fon a kis pók

Fon a kis pók,
nő a fonál,
aki leány,
mind sorban áll:
ennek kéne
szép suhogó,
annak kéne
aranybimbó,
ennek kéne
sárgarigó,
annak kéne
gyöngybögyű tyúk!

Fon a kis pók,
nő a fonál,
aki legény,
mind sorban áll:
ennek kéne
kék lobogó,
annak kéne
tarka tinó,
ennek kéne
drága dió,
annak kéne
ördögös gnú!

Az én kutyám, Musztafa

Volt egy kutyám, úrfajta,
 úgy hívták, hogy Musztafa,
 eltűnt minden kalapja,
 a szél folyton lekapta!
 Kúszott, mászott, pipázott,
 hogyha esett, teázott,
 a kéménybe felmászott,
 füstgolyókkal labdázott.
 Megcsípte három bolha,
 mintha bőre se volna.
 Ebből lett a galiba,
 mert nem bírta Musztafa!
 Akkorákat ugatott,
 hogy elbújt a lila hold,
 kormos lett az éjszaka,
 elhallgatott Musztafa.

Majtöm manó barátságot köt

A távoli őserdőben élt egy kis manó, akit Majtömnek hívtak. Messziről fel lehetett ismerni élénk narancssárga színű sapkájáról. Ha borult volt az ég, korántsem búslakodott, hiszen világító sapkája csak úgy sziporkázott.

„Én vagyok a ragyogó fejű,
 nem láttam sohasem tetűt,
 nem félek senkitől, nem ám,
 megóv a rikító sapkám” – ezt szokta énekelni Majtöm. A végén pedig néha még a következőt is hozzáteszi:

„Eje-haja, rongybabám,
 nagy, nemezelt mamuszkám!
 Őserdők vad öreganyja,
 mérges kételtű lazagna!”

Ezzel a sapkával kelt és feküdt, evett és ivott, sétálgatott meg sietett is, bár ez utóbbit igen ritkán tette. Az állatok közül többen is kicsúfolták, mivel a sapkáját egy pillanatra sem vette le, meg azért is, mert olyan nagyra volt azzal a tökfödővel:

– Hihi! Talán abban van a varázserőd? Add kölcsön nekünk a sapkádat!
 – csimpogták a csimpánzok.

– Nem, nincs benne varázserő – válaszolt Majtöm, és rájuk sem hederített.

Egy napon, amikor szokása szerint egyedül sétálgatott a dzsungelben, találkozott egy pandamacival. Amint megpillantotta a macit, aki éppen kézen állt, őszintén megijedt, mert bár a medve fiatal volt, és ráadásul éppen fejfelé

állt, azért még mindig tízszer nagyobb volt Majtömnél. Megrettenve visszahúzó-
dott egy fatörzs mögé, azonban már késő volt, mivel az állat észrevette. Panda
Anda, mert így hívták a macit, gyorsan négy lábra ereszkedett, és megszólította
Majtömot.

– Látom, te is elbújsz előlem. Igazán félelmetes lehetek a nagy feltjaimmal
– állapította meg szomorúan.

– Á-á, e-egyáltalán nem – dadogta Majtöm, és előmászott a rejtekhelyről,
igaz, izgalmában az orra hegyét vakargatta.

– Tudod, eltévedtem, nem találok a szüleimet. Éppen bambuszt cseme-
géztem, és egyre távolabb kerültem tőlük. Bevallom, lusta vagyok, ám a bam-
buszért mindent megteszek, még el is tévedek. Egyedül éreztem magamat,
ezért kipróbáltam a kézenállást. A szüleimet sokszor láttam ilyesmit csinálni. És
most itt, a vad magányban, életem első kézenállását is elkövettem!

– Hát igen, ne táncolj, ha vágják a fogadat, így tartja a régi manóközmon-
dás.

– A fogamat? Égszakadás, földindulás, én ezt nem értem, pajtás.

– Csak azt akartam mondani, hogy segíték megkeresni a szüleidet. Itt a
világító sapkám, ez szerencsét hoz, meglátod! – mondta bizakodva Majtöm
Panda Andának.

Így aztán együtt indultak el, elég sokat bandukoltak, míg estére végül meg-
lelték a pandaszülőket, akik kézen állva forgatták a fejüket jobbra meg balra,
mivel azt hitték, tótágast állva hamarabb meglelik Panda Andát.

Nagy volt az öröm! Olyannyira, hogy Majtöm még a sapkáját is hajlandó
volt kölcsönadni egy kis időre Panda Andának. Való igaz, hogy a sapka csak az
egyik füle hegyére ment fel, de azért nem esett le onnan.

Így lett Majtöm Panda Anda barátja. Közös indulójuk ekképpen hangzott:

„Ne táncolj, ha vágják a fogadat,
és jobb, ha nem dobálsz madarat,
bambusz meg dió s cukornád,
Panda Anda Majtömmel jó barát!”

Rigó Béla

Tölgy Anyó születésnapja

Ezt a mesét szél súgta a leveleknek.
 Ágról ágra zümmögött és tovalebbszent.
 Kerekerdő apraja-nagyja
 A híreket falevélen kapja,
 Így tudtuk meg: holnap lesz majd
 Tölgy Anyónak születésnapja.

Ámul a hegy, zsibong a völgy:
 Már ötszáz éves ez a Tölgy!
 Száll a hír réttől fenyvesig,
 Makk Marci máris lelkesít:
 – Gyere velünk! Ünnepelelünk,
 Ha zeng az ég, ha hó esik...
 Mert Tölgy Anyónak jólesik.

Úgy kezdik el a nagy napot,
 Hogy Harkály Terus bekopog:
 – Kipp-kopp! Mi ez? Gyanús a kéreg! –
 Rögtön elönti Terust a méreg.
 Indul előre, csattog a csőre:
 – Kifelé, te rusnya féreg!

Túloldalt rákezdli Ildikó,
 A víg rigó, hogy élni jó.
 – Nicsak! Hernyóval van tele
 Tölgy Anyó sok szép levele.
 Számoljuk meg: Egy, kettő, három...
 Hamm, és aztán le vele!
 Tölgy Anyó, édes, légy egészséges,
 Légy ezeréves!
 Az ötszáz még csak a fele.

Mókás Mókus Tölgy Anyóért odavan,
 Mégis búsul odabenn az odúban:
 – Táncolnék én kinn az ágon,
 De hát nincs egy szál virágom!
 Sebaj, megoldjuk! – kiszalad.
 Megjön. Mancsában iszalag.
 Lila virágok indáznak ágtól ágig:
 – Tölgy Anyó! Él még sokáig!

Odújába bújt Bölcs Bagoly.
Tollbundáját rágja a moly.
De, mint máskor, most is varázsol:
Száz tarka lepke száll lebegve,
S letelepedne minden ágra.
– Tölgy Anyó, nem leszel árva!

A tisztás népe felkacagott,
jöttek a csíkos vadmalacok:
– Mert az aszály túl sokat ártott,
Túrunk neked egy vizesárkot! –
Vaddisznóék kedvelik a mókát,
Besegítenek pockok, rókák.

Tölgy Anyónak kint a réten
Örömtáncot járnak éppen
Tapsifüles nyulak, őzek.
Még bocskok is kergetőznek.
Menjünk velük, ott a helyünk,
Nem akárkít ünnepelünk.

A nagy napnak vége volt.
Így került az égre hold.
Most a mesék állták körbe
Tölgy Anyót, sok fürge törpe,
Manó, tündér és kobold.
Trombitált mind vagy dobolt.

Mind boldogan azt dalolta:
– Égig érő lesz maholnap
Tölgy Anyó, a drága hölgy! –
Zengi a hegy és a völgy.
Itt mindenki nevet és
Kiabál: – Meglepetés! –
És minden jó, ha a vége jó:
– Éljen sokáig, Tölgy Anyó!

Az ünnepelt vígan ébredt,
Hiszen túlélte ötszáz évet,
Szeretik az erdő-népek,
Ő is volt makk... ez az élet,
Mondjuk neki még, így a jó:
– Éljen sokáig, Tölgy Anyó!

Cseh Károly

Ezüsttelefon

Sz. L.-éknek

Fel-	két
szá	láb-
ra	nyom
dó-	hal-
ban	ló-
már	zik
és	egy-
el-	más-
ha-	nak
ló	a
han-	stran-
gon	don.

Giling-galang

Rigófütty gilingel,
kolomp galangol.
A nád közt harangok
hangja barangol.

A tó ablakában
karcsú sás-lányok.
Énekük kicsalja
a holdvilágot.

Öltögető

Elszakadt a mező
fű-inge,
fénylő tűk varrják
sietve:

tavaszi záporok
cseppjei –
április holnap
felveszi.

Téltakarító

Téltakarító
seprűjét fogja,
szelek a szálai.
Söpri: nem hagyja
kupaccá állani
az ezüst latyakká
olvadt hó pelyheit.

Lapátja déli nap
sikkanó sugara,
telnek a köd-kukák.
Március felriad,
mély álmán zaj fut át,
nyíló rügyei
pislogó szemek.

Németh Attila

Játék

Szemem ibolya,
Szám kődarab.
Csókom virág.
Elkötött idegszál
Csontfehér
Lovam.

Tavaszbontotta ki haját,
Nyílik az ablak,
Száll-röppen a madár.
A váza agyag,
Benne virág,
Tereztés izgalma.

Erdő

Erdővé válok,
Benne jár a vándor.
Szár az avaron
Csörren bakancsa.
Tölgyfából
Pattant madár az
Anyja, apja.
Erdővé válok,
Benne jár a vándor,
Szakállam
Sombokor,
Fészket rak belé a madárka.

Lehajtom

Lehajtom fejem,
Talpam alatt út,
Hogy hová visz?
Világvége, hol
Angyala megkötözve
Dalt dúdol a
Zöld akácsról.

Lehajtom fejem,
Talpam alatt út,
Hogy hová visz?
Hol zöld dióból
Pattan a narancstűz.
Tenyüket tartják
Fölé rőzseujjú cigányok.

Tulipánkapu

Az út hosszú,
Járom, járom,
Felette madár,
Mögöttem száll az
Ágas-bogas bánat.
Ballada anyám
Fekete virág,
Csőrébe kapja
A madár,
A madár!
Tulipán a kapu, magától
Nyílik, berepül
Rajta madárrá változott anyám.

- 1) A mesealkotás (-írás, -mondás, -rendezés) „néhányparancsolata”?
- 2) Kedvenc-kedves mesefigura, szerző, történet, motívum, műnem stb.
- 3) Határozható-e meg magyar sajátosság a mesetájakon szerte?
- 4) Értjük, érezzük, átéljük a mesét? – legyen szó a mai gyermekről, legyen a mai felnőttéről...
- 5) Hol a helye a – tágan értelmezett – mesének
a) mindennapjainkban most, b) az irodalmi alkotóformák között ma?

Demény Péter

1. Az *Egy rózsaszál szebben beszél* című Bókay János-regény szerint Heltai Jenő azt mondta volna egyszer, hogy a darabírás titka roppant egyszerű: minden dialógussal tovább kell vinni a cselekményt. Azt hiszem, a mesének árt, ha minden mondattal továbbvisszük, mert olyanná válik, mint valami bizonygatás. Az viszont igaz, hogy nem szabad elveszteni az érdeklődést, vagy vissza kell szerezni rögtön. Talán azért valók nagyobbaknak az én meséim, mert több türelemre vágnak.

2. Fodor Sándor közeli halála mondatja velem: Kukucsi. De nemcsak ez: mikor néhány éve Udvarhelyen megkérdezték tőlem, mit írnék egy SMS-ben, azt válaszoltam: „Kukucsi vagyok, író és vakond.” Egy vakond sötéten lapátos.

3. Én nem hiszem. De Janikovszky Éva, Lázár Ervin, Hervay Gizella vagy a *Macskafogó* mégis csak magyarul van.

4. Értjük, érezzük és át. Aki elveszítette az illúzióit, az is ragaszkodik hozzájuk.

5. Úgy tűnik, az irodalomba egyre inkább betör, nyilván azért, mert „igény van rá”. Lélekigény.

Faragó Laura

1. Egyetlen parancsolata van a mesealkotásnak: ne legyen unalmas! Mert a művészet legnagyobb ellensége az unalom.

Igazi jó mesét többnyire közösség alkothat – ezért számomra csak a népmese érdekes –, amikor is szájhagyomány útján terjed s így csiszolódik. A lényegtelen részek letöredeznek róla, s csupán az marad meg az emlékezetben, amihez úgynevezett belső köze van az embereknek – ay emberiségnek. A népmesék, mint „összművészet”, ősi üzeneteket hordoznak; s olyan régi a gyökerük, mint-ha Noé bárkájából bújtak volna elő. Gyönyörködtetnek, nem magyaráznak

– mégis tanítanak! Élni tanítanak, többnyire humorral, mintha tükröt tartanának elénk; mert az ember igaz, hogy csodálatos, de mégiscsak „szánandó jószág”!

2. Kóka Rozália népmesegyűjtése a „kedvenc” – ugyanis nem tette át a történeteket irodalmi nyelvre, hanem autentikusan, a nép nyelvén rögzítette azokat.

3. Erre a válaszra nem vagyok illetékes, nem foglalkoztam nemzetközi népmese-összehasonlítással, sőt, még a magyar népi dialektusok jellegzetességeit sem boncolgattam – de valószínűnek tartom a különböző mesetájak sajátosságait; hiszen a népdalokban nagyon is tetten érhetők a tájegységek stílusjegyei. Az alföldi népdalok „egyeneseek”, átláthatók, kevésbé díszítettek, míg az erdélyi havasok dalai olyan egyedi tünemények, mintha a túléléssel vívnák meg furfangos harcukat, hogy fönnmaradjanak! A dunántúli népdalok a dimbes-dombos táj tekervényeit tükrözik, sok-sok humorral, míg a felvidékiek népdalai kristálytisza hangzásukkal szinte „harapják a levegőt” – akik ezeket a népdalokat hallgatják, maguk is fölfrissülnek. Valahogy így lehet a népmesékkal is: a táj természetrajza igenis meghatározó!

4. Számomra – amint említettem – csak a népmese az érdekes; és szinte „külön csoda”, hogy annyi rétege van a meséknek, ahány rétege a földnek; szinte minden időréteg megtalálható bennük, hiszen nincs kezdetük és nem is lesz soha végük! Talán ezért köt le minden hallgatót – korosztálytól függetlenül –, mert a végtelenből jön, és a végtelenbe tart; ezáltal megérezzük kozmikus voltunkat, s szabadságunk tükröződik bennük. A mesén kívül talán nincs is olyan műfaj, amelyet egyszerre és egyaránt élvezhet gyermek és felnőtt.

5. Sokszor gondolok arra, hogy kevés az olyan boldog nép, mint a magyar; hiszen minket megajándékozott a sors egy Jankovics Marcell–Szabó Gyula–Káláka-féle népmesei rajzfilmsorozattal; akik végignézték ezeket a mesefilmeket, nagyon jól tudják és érzik, hogy értékében hasonló nagyságúak, mint Bartók Béla *mikrokozmosz* kötetének zongoradarabjai vagy Kodály Zoltán kórusművei. Vetekednek a nagy reneszánsz kultúrákkal... egyszóval: világszínvonalúak! Kár, hogy nyelvünk nem világnyelv, így sokan kimaradnak eme égi-földi tüneményből.

Gyárfás Endre

2. Kedvenc mesefiguráim a kópék, akik furfanggal győznek a hatalmasokon, a szegények gyötrőin, megalázóin. Pl. Ludas Matyi, Naszreddin Hodzsa, a szabócska, az afrikai népmesék kis antilopja stb.

3. A magyar népmesekincs az európai, nemzetközi népmesék családjába tartozik. Egyéni sajátosság talán az, hogy nem kedveli a horrort annyira, mint a német. Grimmék meséiben túlteng a borzadály (*Jancsi és Juliska, Hófeherke, Hamupipőke, Csizmás kandúr...*).

Ez azért lehet, mert a germán mitológia, melynek maradványai a német népmesék, tele van az istenek intrikáival, véres küzdelmeivel. A magyar mítoszfoszlányok (finnugor, török eredet) szelídebbek.

4. „Átéljük-e...?” A 3-4 éves gyerek tudatában, érzelmeiben még nem válik el élesen mese és valóság. De azért bizonyos esetekben tud disztingválni. Saját példa: egyik Dörmögő-darabomat játszotta egy színház. Az I. felv. végén a bocskok börtönbe kerültek. Szünetben a három jelmezes felnőtt színész az előcsarnokban mézeskalácsot árult. Jött egy négyéves kislány, és azt kérdezte tőlük: – Ugye, ki fogtok szabadulni?

Jankovics Marcell

1. a) Szerezz előtte műveltséget: ismerj meg mennél több népmesét, a változataikat is!

b) Hallgass a gyerekekre, olyan mesét írd, rajzolj, animálj, amilyenek az ő álmaik!

c) Tudd meg, miért fontos a mese, és miért örök érvényű!

d) Azért, mert lelkünk mélyéből fakad, ezért gyógyít gyermekkori traumákat;

e) mert a fentiekből következően az álmok ihlették; és az ember már akkor álmodott, amikor még állat volt, és akkor is álmodni fog, amikor már gép lesz;

f) mert a mesemondók törődtek azzal, hogy a világról alkotott mindenkori fogalmaik beleépüljenek, és az örök körforgás ritmusa határozza meg a szerkezetét.

g) Ezért a meséd egyszerre legyen korszerű és hagyományos, világkép-hordozó!

h) Ne elégedj meg azzal, hogy tanmesévé szürküljön!

i) A nyelve pedig legyen képes beszéd!

j) Képeid viszont sohase szolgálják ki a „felülről” rombolt közízlést!

2. Csak a népmesék és a népmesei morfológiát követő mesék hatottak, hatnak rám. A mesefigura lekezelő meghatározás. Hívd mesealaknak, ennyit legalább megérdemel!

3. A magyar népmesék sajátossága, hogy többnyire fiú a hőse, míg Grimm-nél inkább a keresett személy emelkedik a hősnő rangjára. Hogy egy példával érzékeltessem: a magyar népmesékben a királyfit követjük útján a tündérhez Tündérországba, föl az égig érő fán vagy le az alvilágba az elrabolt királylány visszaszerzésére. A királylány, tündér menet közben ritkácskán, átalakban tűnik föl, a végén jelenik csak meg teljes valójában.

A Grimm gyűjtötte mesékben Hófeherke, Csipkerózsika, Hamupipőke személyében a nő történetét ismerjük meg, az őt kereső és megtaláló királyfi csak a mese végén bukkan föl. Emellett a magyar mesék archaikusabbak (népibbek és tündéribbek), a nyugat-európai mesék történetisege, „gótikus” környezete, illetve polgárosultabb, városiasabb atmoszférája nyilvánvaló.

4. Mesefilmjeim, illusztrációim, írásaim és előadásaim a tanúi, hogy megteszek mindent azért, hogy értsük, érezzük, átéljük őket.

5. A népmeséknek a mindennapjainkban, családi, óvodai, iskolai nevelésben, és persze a 16 éven felüli meséknek a felnőttek világában is. És filmen is. Sajnos, a fantasy-könyvek és filmek a lényegyet kilúgozva, a csodát trükké lefokozva fogják meg a közönséget.

Kovács Marianna

1. Alaptétel: *A népmese az élőszó művészete.*

Ha a népmesét felolvassuk, kizárjuk magunkat és a hallgatóságot is az alkotásból.

A mesei cselekményt olyannyira kell ismernünk, mintha velünk történt volna. A történetet képekben látva magunk előtt, a legapróbb részletekig el tudjuk mesélni. (Az út bal oldalán a legkisebb szederbokor tövében...) A mesemondás művészete a mesei nyelvben rejlik. Sok mindent meg kell tanulnunk (a mesei neveket, helyszíneket, tárgyakat, a szereplők párbeszédeit, a szövegben szereplő mesei formulákat), meg kell tartanunk a klasszikus hármasszámot (Mesekezdő formula, 1. Kezdeti nehézség: károkozás, hiány, 2. Bonyodalom, 3. Megoldás: szerencsés vég, házasság – Mesezáró formula). A mesemondónak hitelesnek kell lennie közönsége szemében. (Saját nyelvjárásban, tisztán beszél, természetes testhelyzetben, spontán gesztikulál.) A mesemondást befolyásolják a mesemondás körülményei (a mesemondás alkalmi, a hallgatóság elvárásai, a külvilág eseményei, saját előadói egyénisége, a mesét hallgató csoport „rezgése”).

2. Örök kedvencek gyermekkorom idősebb emberei, kik óvoda híján vigyáztak rám. Munkájukat végezve folyamatos meséléssel tartottak kordában. A tényleges történetek mesével keveredtek. A mai napig hiszem, hogy háznak ablakából kitekintve láttam egy tevekaravánt átvonulni a falun. A halovány gyanút az táplálja, hogy Aladdin ott ült az egyik jószág két púpjá között. Ezen belül minden mesei műfajból van folyamatosan változó aktuális mese-kedvenc. Számomra a mese akkor jó, ha jókedvre derít, vagy épp ellenkezőleg, könnyekre fakaszt, de érzelmektől mentes nem lehet.

3. Ha horvát népmesét mondok magyarul és nem használnám a magyar mesei formulákat, akkor a horvát népmese egyszerű történetként hatna. De a horvát nyelvű mesélésbe soha nem fordítom bele a magyar mesei nyelvet, egyszerűen idéten lenne. Ezenkívül sokszor a mesei cselekmény is magában hordozza az adott nép jellegzetességeit. Változnak a helyszínek, tárgyak. Igen sok a közös tőről fakadt mese, de ugyanakkor a mesén belül igazodunk az adott nép kultúrájához.

4. A mesemondó közönsége akkor jó, ha „értő füllel” hallgatja a mesét, azaz ismeri a mesei szabályokat és a mesei nyelvet. A mese irodalmi alkotás, kódolt, szimbolikus nyelvzete van. Ha nagyobb gyermekek először hallják, meglepődnek, hirtelen nem értik, mert nem a hétköznapi nyelven szól hozzájuk. Aztán beleszerelmesednek, mert olyan ez, mintha lenne egy saját titkos nyelvünk. Sokszori mesehallgatás után a mesei formulák mondásába bekapcsolódnak, ha tévesztek, azonnal kijavítanak. Új résztvevő (pl. pedagógus, ki a csoportot kíséri) mikor először hallja, nem érti, mi történik, pedig csak egy nyelvet beszélünk, a mese nyelvét.

A mai felnőttek nem tudják, hogy a mese nem a gyerekek műfajaként keletkezett. Meggyőződésem, a mesét minden felnőtt szereti, csak nem tud róla.

5. A mese beszéd. Itt a helye közöttünk. Na de ha nem volt alkalmunk ilyen szóbeliségben felnőnnünk, mit tehetünk? Szerencsére nagyon sok felgyűjtött

mesénk van, ezeket néprajzi kiadványokban megtaláljuk. Vannak gyerekeknek „átírt” mesekönyvek is, azonban szigorú válogatásra intenék mindenkit, a ponyva itt is erősen jelen van!

Vörös István

1. Egyetlen olyan irodalmi szabályt se ismerek, ami mindig érvényes lenne, vagy aminek az ellenkezője is ne tenné meg segédegyenesnek, számárveztőnek. Így aztán mondhatok ilyeneket: „A meseíró ne szóljon ki a meséből, ne oktasson, ne gügyögjön, ne legyen szájbarágós, amit mond, mégis legyen követhető... stb.” – de csak azért mondom, mert célszerűnek látszó célkitűzések, ám ha komolyan vesszük őket, akár ezek is bilincsbe verhetnek. Egy meseíró pedig ne járjon bilincsben. Vagy mégis? Egyszer volt, hol nem volt, válaszol a mese. Mind a kettő igaz.

2. Mi számít még mesefigurának? A klasszikus mesefiguráknak nincs úgy jellemük, hogy meg lehessen szeretni őket egy történeten kívül, annak összefüggései, varázslata nélkül is. Nagyon kedvelem Juharfalvi Emilt. Bár ő már inkább regényhős. *Hétköznapi gyerek, de zseniális. Nem óriás. És nem törpe.* Szeretem a gyerekeknek szánt nagyregényeket. Astrid Lindgen, Cornelia Funke. És a Herry Potter hét kötete is meglehetősen foglalkoztat.

3. *Épp a magyar nyelv* adja meg ezt a sajátosságot, és mindaz, ami a nyelvből következik. A magyar tájat nem látjuk a mesében, hanem halljuk és értjük. Vagy félreértjük és félrehalljuk.

4. A mai felnőttekkel kapcsolatban inkább azt lehetne kérdezni: Értenek-e bármi mást a meséken kívül? És észreveszik-e, amikor mesével van dolguk? A világban is, a filmekben is, az irodalomban is csak a mese kell nekik. Hogy én ezt már mennyire unom!

A gyerekekkel nincs különösebb baj.

5. A mesét mindennapjainkból sürgősen el kéne tüntetni. Az irodalmi formák között is kezd túltengeni. A mese maga az elbeszélés, a történetmondás. Kicsit túl sok a történetből. Ha szűkebben vesszük, és a varázsos történetet értjük alatta, arra viszont azt mondhatom, hogy az irodalomban már túl sok a varázslat. Valahogy olcsóvá vált. A mesében meg túl sok a hétköznapi. Valahogy túl drágává vált.

Emily Carr

Egy varjú

A fenyőfák csúcsa eltakarta az eget. Ágaik között sok-sok szárny csattogása és rikoltások gomolyogtak. Ezekből izgatott, éles kiáltás vált ki:

– Picur, Picur! Hol vagy?

Picur választát szinte elnyomta a varjak káromgása, a száraz ágak recsegése és a zöld gallyak susogása. A kislány olyan közel ugrott le a panaszos idős hang gazdájához, hogy az ijedtében felkiáltott:

– Jaj nekem, te gyerek! Mi a csudát csináltál ott fenn?

– Megpróbáltam elkapni.

A kopasz, vézna nyakú madár látán, amelyet a lány a kezében tartott, az asszony ismét felsikított, arcát elöntötte az undor.

– Mit akarsz kezdeni ezzel a ronda jószágaggal?

– Megszelídítem, tanítgatom, szeretni fogom.

– Az egész udvar tele van otthon szőrös és tollas állatokkal. Miért kell ehhez a gyűjteményhez még egy undorító varjú is?

Picur sűrűn kapkodta a levegőt, a nehezen megszerzett zsákmány miatt szinte zihált. A legnehezebb az egészben az volt, hogy rávegye ezt a rokont, kocsizzanak ki az erdőbe, tudta, hogy a varjak ott fészkelnek. Azt füllentette, hogy virágot akar szedni. Ahogy a varjú kopasz testével lüktetett a kezében, egészen fellelkesedett, és ez kárpótolta a testén lévő karistolásokért és ruhája szakadásaiért.

– Bizony nagyon szerencsés vagyok – lihegte, miközben próbálta szétválasztani a szoknyája két redőjét, amelyeket a fenyőtűk egymásra

varrtak –, nagy szerencse, hogy ilyen könnyen elértem: a varjak általában olyan magasan fészkelnek, hogy nem lehet őket megközelíteni.

– Én azt mondanám, elérhetetlenek – szolt az asszony, miközben felnézett a fákra, majd le, a megtépázott, mézgás kislányra. – Szedd rendbe magad, Picur, amíg eloldom a lovat. – Egyik lábával a homokfutón még odaszólt: – Egy varjú bajt hoz.

– Akkor felmászok még egyért?

– Az istenért, dehogyis! Menjünk haza, majd ott megkapod, amit érdemelsz. Az egyvarjús balszerencse majd utolér, amikor Legidősebb meglátja a madaradat, erre mérget veszek.

Picur óvatosan a kabátja elejébe patyulálta. Az utolsó kanyarnál, amikor már nagyon közelgett a varjú sorsát érintő ítélet és Legidősebb, így szólt:

– Köszönöm, hogy ki tetszett vinni.

Annyira szerettem volna, hogy legyen egy varjú. A vad állatok érintése hihetetlen boldogságot jelent nekem.

– Örülök, hogy az én gyerekeim nem olyanok, mint te, Picur – válaszolt az asszony. – Kiszállás, de gyorsan! Én már itt sem vagyok, mielőtt Legidősebb meglátja azt a madarat. El ne mondd neki, hogy részem volt ebben. Remélem, hogy az egyvarjús balszerencse engem nem ér utol.

Az öreg ló szusszant egyet, majd tompa patacsattogással hirtelen elindult. Picur pedig belépett a házba, hogy a Legidősebb szeme elé kerüljön.

Egy dologban biztos lehetett, mégpedig abban, hogy Legidősebb azt teszi, amire nem számíthat. Szigorú tekintetében megcsillant vala-

mi, ahogy végigmérte kishúgát és a varjút. Váratlanul arra gondolt, hogy hasznát vehetik a madárnak.

– Picur – szólalt meg a nővére. – Smith úr és felesége eljöttek hozzánk, és sokáig maradnak. – Picur grimaszt vágott. Ki nem állhatta Smithéket, ezt a nagyképű házaspárt, akik vendégeskedni jobban szerettek, mint a saját házuk körül tüsténkedni. Picur nem is rejtette véka alá a véleményét. Legidősebb arra készült felhasználni a madarat, hogy megfékezze Picur éles nyelvét. Hosszú mutatójja minden intése figyelmeztetést jelentett, miközben így szólt: – Udvarias leszel a vendégeimmel, Picur, különben ki-dobom a madaradat!

Picur, miután egy kis kosárba fektette a madarat, már ment is fel az emeletre.

– Szó sincs róla, Picur! A dög a verandán marad!

Úgy tűnt, a vacsorának sosem lesz vége. Smith úr nagyképű történeteket mesélt, amelyeken a felesége jókat nevetett. Sem Legidősebb, sem Picur másik két nővére *nem tudott* nevetni az ilyenfajta történeteken. Picur bosszankodott, ki akart menni a varjúhoz.

– Miért vagy olyan bánatos, kölyök? – ezzel egy erős tweedkönyök mélyedt a bordái közé.

Picurt az a fajta düh öntötte el, amelyet egy bakfis lány érez, ha 'kölyök'-nek hívja egy ellenszenves alak. Megdermedt, de elkapta Legidősebb tekintetét, és ismét magába roskadt. Az mentette meg a helyzetet, hogy kezdtek felállni a vacsoraasztaltól. Kirohant a verandára a varjúhoz.

Ahogy hozzáért, már tátogott is felfelé egy csőr piros ürege, amelyet ingadozó, vékony nyak tartott. A fejcske mindkét oldalán még nem igazán látó szemek. Puha csőrei még

semmire sem használhatók. Könnyörgő, türelmetlen rikácsolás szólt, amely nem is a torkából, hanem egyenesen a begyéből jött: élelmet követelt.

Picur lehajolt, és kis facsipesszel tömte a tátogó csőrt. Smith, aki utána jött a verandára, fölé hajolt, és hatalmas pipafüstöt fújt a varjú torkába. A kis madár összerezett és összezárta a csőrét.

– Undok tulok! – ripakodott rá Picur, s amint felemelte tekintetét, láthatta, hogy Legidősebb is kijött a verandára, és figyeli őket. Szemében azt látta, hogy odafigyel a varjúra, figyelmezteti Picurt, és megveti a Tulkot.

A varjú hihetetlenül gyorsan nőtt. Lassan a nyaka nem nyaklott ide-oda, és a lába is elbírta a testét. Felállt a fészkeben és rikácsolt, amikor Picur etetni ment. Az ételt a torkába töltötte, a madár pedig mohón nyelte.

Lassan a kis tokok, amelyekben tollai rejtőztek, kipattantak, és kopasz testét pelyhes tollak borították. Viszkettek, ezért csipkedte és tollász-kodott. Ahogy nőtt-nődögélt, minden nap valami újdonságot fedezett fel önmagán. Az utolsó és a legcsodálatosabb dolog, amire rájött, a szárnyak használata volt. Először csak csapkodott velük, de még nem volt elég ereje, hogy felrepüljön. Nehéz begye, ahol az ereje lakozott, még a föld melegére és biztonságára vágyott. S mivel a levegő még nem szólította, megelégedett azzal, hogy a földön fel-felugráljon, amíg szárnyai erőt gyűjtöttek, hogy elbírják a testét.

Amikor a felemelkedés vágyát nem bírta le, egyik tárgyról a másikra ugrált, amíg jó magasra feljutott – és akkor ott ücsörgött, s rikácsolt, hogy Picur vigye le, mivel még nem bízott szárnyaiban. Picur így szólt hozzá:

– A madár-anyukád most sokkal többet tudna segíteni, mint én.

De azért elment a létráért, felkúszott a tető gerincére, és levette a kéményről vagy a hosszgerendáról, miközben a Tulok alattuk ücsörgött, és gúnyolódva mondta, milyen bolond a madár.

A madár életének ebben a szakaszában a Tulok számtalanszor gyötörte Picurt a varjú miatt. Már régen ráébredt, hogy a Legidősebb arra használta fel a madarat, hogy Picur nyelvét elnémítsa. Láta, ahogy Picur visszafojtja dühét, és arcát a varjú hátába temeti, szorosan magához ölelve a madarat. Azt mondta a feleségének:

– Na hallod! Jó móka borsot törni a kölyök orra alá, s elnézni, ahogy ahhoz a nyavalyás vetési varjúhoz bújik, miközben majd kipukkad a méregtől.

– Azért vigyázz! – figyelmeztette a felesége. – Itt most jól elvagyunk. Vagy vissza akarsz vinni a taposómalomba? Netán te magad iparkodsz munka után nézni?

A férfi mogorván nézett rá. Picurt hol ezért, hol azért küldte. Amikor a Legidősebb is ott volt, a kislány morcosan engedelmeskedett. Amikor nem volt ott a nővére, nem fogadott szót, a házaspár pedig beárulta.

Lassacskán Picurnak feltűnt, a Legidősebb nem beszél arról, hogy meg kéne szabadulni a varjútól – ehelyett úgy büntette meg, hogy ostonnal verte, leszidta vagy a szobájába zárta. A férfinak így nem maradt meg az az öröme, hogy kínozza a kislányt, hiszen erre nem használhatta fel a varjút.

Mielőtt a varjú megtanulta használni a szárnyait, Smith egy napon megfogta, felültette a szárítókötélre, s elkezdte vadul le-föl rángatni azt. A kis madár addig kapaszkodott a kötéltre, amíg a lába bírta, majd lehuppan a kőre és Picurért rikoltzott. Ő pedig kivágta az ajtót, és már ro-

hant is. Mögötte a Legidősebb, aki a férfi szemébe nézett, és így szólt:

– Smith úr, a kegyetlenkedést nem szeretem!

– De ez csak egy ronda varjú – válaszolta a férfi, s dölyfösen vállat vont.

Amikor Kormos – így hívta Picur a varjút – szárnyra kapott, mozdulatai és egész természete gyorsabb lett. Élvezni kezdte, hogy az embereket megréfkálja és ugratja.

– Te varjú, te egyre huncutabb vagy – szólt Nagyobb, miközben a tollseprűvel Kormosra csapott, aki csőrében egy kis porcelánkutyával pimaszul szemlélte a lányt az ablakpárkányról, közben rekedten káromgott és fejét félrebillentette.

Nagyobb leöntötte egy felmosóvödörrel, benne szappan, sikálókefe meg minden. A madár lerázta fényes tolláról a vizet, ivott a pocsolából, erős csőrére felszúrta a szappant, és átrepült az udvaron, Nagyobb 'A szappanom!' jajveszékélésével kísérve.

– Milyen nagyszerű lehet bolondá tenni az embereket, majd magasra vagy messzire repülni a szitkozódásaik elől, hogy meg se tudják dobni valamivel! – sóhajtott Picur. – De a vízimadaraknak még jobb lehet, hiszen nemcsak a földön és a levegőben, hanem a vízben is lehetnek!

Nagyobb türelmetlenül dobantott a lábával:

– Ide figyelj, Picur! Nehogy valami vízi madarat is haza merj hozni!

Picur alig győzött lépést tartani Kormos csintalanságaival: először a családtagok jelentek meg nála panaszaikkal, utánuk pedig a varjú keresett nála vigasztalást. Hol az egyik, hol a másik, fel-le, le és fel: úgy érezte magát, mint a mérlegghinta tengelye, amelynek két végén a gondok ülnek.

A Tulok csónakot épített Legidősebb hátsó udvarában. A varjú a juhar-

fáról figyelte. Amikor a Tulok éppen nem volt ott, a varjú ellopta a kisebb szerszámokat és a szögeket. Noha a Tulok sosem látta, sejtette, ki a bűnös, és panaszkodott Legidősebbnél.

– Jobb lenne, ha a helyükre tenné a szerszámokat, amikor befejezi a munkát! – mondta a Legidősebb.

Kormos nagyon örült egy-egy kis darab friss húsnak. A Legidősebb, miközben sütötte a karajt, a küszöb mögül ragyogó feketeségből egy szürke szempárt látott felé pislogni.

– Nem, szó sem lehet róla, varjú! – mondta, és becsukta előtte az ajtót.

De egy madárnak az ablak éppolyan jó, mint az ajtó. Kifigyelte, amikor a Legidősebb belép a spájzba, és már repült is be a konyhába. A sistergő serpenyő fölött lebegett – gondosan kiválasztotta a legszebb szeletet. Ekkor a Legidősebb fakanala csattant a hátán. A karajszelet pedig a forró tűzhelyre pottyant. De a varjú ekkorra már megkóstolta. Dacosan szembe-szegült a Legidősebb ütéseivel, átugrott a forró tűzhelylapon, a lábát is megégette, de csak visszaszerezte a karajt. Miután elmenekült, a szeneskannába vonult vissza, ahol morcosan hol az egyik, hol a másik lábát ápolgatta. Picur vajjal kente be a sebeit, és megvigasztalta. Ebédkor Legnagyobb – szemében huncut kacsinással – elmesélte a történetet a többieknek. Mindenki nevetett, majd a többiek is elbeszélték a varjú egy-egy csínytevését.

Egyedül a Tulok nem nevetett – ő mogorván nézett maga elé. A felesége megszólalt:

– Fel nem tudom fogni, miért bajlódik valaki egy ilyen bosszantó dologgal, mint ez a varjú. – Tulok jóváhagyóan nézett a feleségére, majd hozzátette:

– Nem sokáig tartanak már a csínytevésai, és a kölyök sem fog vigyorgni, ha kitekerem annak a dögnak a nyakát. Márpedig ez fog történni, ha rajtakapom, hogy ellopja a szerszámaimat.

– Ne merje! Maga tulok! Maga élősd! A varjú hozzánk tartozik, maga pedig nem! – kelt ki magából Picur.

– Picur, menj ki a szobából! – a Legidősebb hangja hideg és kemény volt; arca mint a gránit.

Amint felfelé ment a lépcsőn, találkozott azzal az asszonnyal, aki kivitte a varjúért.

– Varjú-bajok vannak, Picur?

Picur bólintott.

– Az a barom tulok...

– Egy fekete varjú, lányom...

– A rokon asszony ujjával megfenyegette, fejét csóválta, és táskáját is felé lódította.

Picur a hálószoza ablakához ment. Látta, hogy a varjú az istálló vizeshordója peremén ül. S ahogy nézegette, egy fényes tárgy pottyant a csőréből a hordóba.

– Kormos! – kiáltott.

– Káár! – jött a válasz rögvest. A madár odarepült hozzá.

Amikor az ostor és a Legnagyobb jobb belátásra bírták Picurt, sajgó sebeikkel és dühösen odament a vizeshordóhoz. Az áttetsző víz alján jó pár fénylő szerszámot és szöveget látott.

Nagyobb azt súgta Legidősebb fülébe:

– A 'vadon szava' megoldást jelenthet a varjú-bajra.

A Legidősebb szemöldökét összehvonta, és hátat fordított. Középső mereven nézett maga elé. A Tulok és a felesége vigyorgott. Picur, aki nagyon figyelt minden rezzenést, köténye sarkából kötelet sodort. A bérbe vett nyaraló pázsitján álltak mindannyian.

A tengerhez közel volt, az erdő szélén, ahol Kormos kikelt a tojásból. A varjú választhatott: visszatér testvérei közé, vagy továbbra is az emberek fogságában marad. A varjúcsapat egy közeli fűzfán gyülekezett, lármázva csalogatták. A fűzfa kalitka a fűvön volt, ajtaja nyitva. Hat macska mászott ki belőle, lábukat maguk alá húzták, testüket hosszúra nyújtották, átosontak a fűvön a legközelebbi búvóhelyre. Az utolsó macska farkába belecsípett a varjú, így az nyávogott egyet és kiszaladt, majd peckesen kísétált a varjú is. Megállt, hogy felborzolt tollából kipiszkálja a macskaszórt. Hallotta a varjakat, de nem káromgott vissza nekik. Megrázta magát, lehajolt, szárnyát kiterjesztette, és elfoglalta helyét a rajban; tőkéletes varjú, éppolyan fekete, mint azok, de belül más volt: az emberek hangjából felismerte, hogy megvédi, szeretik vagy mérgesek rá. Az állatok tudásával megértette a különbséget az emberi nevetés és sírás között; itt, a fűzfákon, tollas testvérei körében érezte a feszült figyelmet az őt figyelő és szerető emberek tekintetében.

Picur vállára rőppent.

A vadmadárraj elrepült. Az embercsoport szétszéledt. Picur és a varjúja egyedül maradt.

Azon a nyáron a madár a körülötte élő emberek türelmét a végsőig próbára tette – a párnák ciháját feltépte, hiszen remek dolog volt nézni, ahogy rőpköd a toll szanaszét; a gyufát kihajigálta az ablakon, egy látogatóba jött kislány babájának a szemét kicsípte, leopta a hölgyek kalapjáról a virágokat és tollakat, megdézsmálta az éléskamrát, megcsipkedte a macskák farkát, gyötörte a kanárit; mindenfélét tépett és lopott. Sok mindenhez hozzáfért, mivel kevés volt a fiók és a zárt polc, az ajtók és ablakok pedig mindig nyitva voltak.

Eltűnt a Tulok borotvája és a felesége hajsütő vasa.

– Az az átkozott varjú! – motyogta a Tulok. De mindenki azt válaszolta, hogy az lehetetlen, hiszen túl nehezek egy varjú csőrének. Egy héten át mindenki az eltűnt tárgyak után vadászott.

Hétnapos szakállával a Tulok úgy festett, mint egy kalóz. Felesége haja úgy nézett ki, mint a szalmakazal. A kedvük hétszer rosszabb volt, mint általában. Egy héttel később a varjú egy fa tetején kuncogott – Picur felmászott hozzá, hogy megnézzze, mi a helyzet: amint lemászott a fáról, gunyoros meghajlás kíséretében adta vissza a Tuloknak megrozsdásodott borotváját.

A Tulok úgy állt bosszút a varjún, hogy a madár alvóhelye közelében lévő lódarázs fészket piszkálta meg. Erre a madár szeme körül lódarazsak rajzottak mérges fullánkjaikkal. A fájdalomtól meggyötört madár Picurhoz repült. Ahogy elhajtotta a lódarazsakat a madárról, a bokrokból kuncogást hallott: a Tulok volt az, kezében kövek – az egyikkel éppen arra készült, hogy megdobja a madarat.

– Gyáva, gonosz, semmirekellő! Maga henceg az őseivel? Maga még csak nem is úriember! – ripakodott rá Picur.

A Tulok rohant elpanaszolni a feleségének, hogy a kölyök megsértette őt. A felesége pedig rohant a Legidősebbhez. A Legidősebb rohant az ostorért.

A Tulok Smith az ablakhoz ült a szobában – minden ostorcsapás gyógyír volt úri sebeire. A verés végeztével Picur futott volna ki a házból, de megbotlott a férfi kinyújtott lábában.

– Bocs, kölyök! – Kibírhatatlan volt ez a káröröm.

Picur kimenekült a mezőkön túlra, az erdőbe. A varjú heves szárnycsapko-

dással követte. A lány arcát a fák alatt, a vastag mohatakaróba rejtve, hangyák és bogarak között sírta el bánatát a földnek. Kormos a hátán fel-alá járkált, viháncolt, Picur füle körül a haját csipdeste, szárnyát csapkodta, fejét hol erre, hol arra fordította. Majd leugrott a térdeplő lánykáról, és megpróbálta csőrét a mohán keresztülfújni, hogy arcába nézhessen. Lágy torokhangot adott ki magából, ahogy a lány ujjait csipkedte. Gyöngéden dúdolgatott, mintha anyavarjú tanítgatná fiókait, hogy nézzenek szembe a világgal és repüljenek ki a fészekből. Ebben a pillanatban a felnőtt varjú helyet cserélt azzal a lánykával, aki őt babusgatta.

Picur megfordult és a varjúra nevetett:

– Micsoda dagadt szemű madár-ijesztők vagyunk! Kormos, a helyedben én visszamennék a varjak közé.

De a varjú fejét a lány kezébe tette, megint varjúfióka lett, s azt várta, hogy dédelgesse, babusgassa egy emberfióka.

A Tulok folytatta a csónaképítést, a varjú pedig a lopkodást. A férfi rajtakapta, amint éppen a csónak eresztékeiből tépkedi ki a kócot. Dühöngve ment a Legidősebbhez, és követelte, hogy tegyék el láb alól a varjút. A Legidősebb megint csak azzal válaszolt:

– Smith úr, már egyszer tanácsoltam önnek, hogy a szerszámaid a ládájukban tartsa, amikor nem dolgozik velük. – Már a Legidősebb is unta a férfi basáskodását. Egyre feszültebb volt a hangulat a háziasszony és a vendégek között.

Kormos számára a legjobb alkalom akkor adódott, amikor a család reggelente imádkozott, és a Legidősebb komor tekintettel egy kis fekete könyvből olvasott fel. Picur az ablakmélyedésben térdelt, és csalogatta a madarat, hogy figyelmét megoszt-

hassa a Legidősebb imája és a madár csínyjei között. A madár ilyenkor beugrott az ablakon, Picur kezébe csúszott, ragyogó tolla még meleg volt a napsütéstől. Legidősebb meglátta ezt.

– Istenkáromlás imádkozás közben varjúval foglalatoskodni!

– Ha imádkoztál volna, ahelyett hogy leseledsz, meg sem láttad volna ezt – vágott vissza Picur.

– Hess! – A Legidősebb átment a szobán, az imakönyvvel rácsapott a varjúra, kikergette a szobából és becsukta az ablakot.

Amint a varjú megbántottan lépkedett az ösvényen, Picur azt motyogta magában:

– Vissza fogja fizetni!

Úgy is lett. Nagyobb cipősarkának ideges kopogása a hallból azt jelezte, hogy ez máris megtörtént. A nővére kivágta az étkező ajtaját, és azt sikította:

– Ez már több a soknál! Nézzétek meg!

Mindenki felállt a reggelitől, s követtek a nappaliba, ahol majd elállt a lélegzetük. A kandallópárkányról eltűntek Nagyobb csecsebecsei: a kőpadlón heverték összetörve, diribdarabban, miután lesöpörte őket a madár.

– Lányok! Nézzetek a nénikénkre! Végre bosszút álltam! – kuncogott Picur.

A napsugarak átragyogtak a nagynénjük fényképén a szeme helyett tántorgó két lyukon. Még a keretből is ki lett tépve. A meggörbült keménypapíron a nagynéni szája vigyorra görbült. Egy másik csípés eredményeként arcán gödröcske tűnt fel, ami ellentétes volt a természetével. A Középső óvatosan visszájára fordította a fényképet.

– Ne tedd ezt! – kiáltott fel Picur. – Inkább tüzet köpne ránk, mint hogy orrát a poros padlóba dörgölje!

– Szégyelld magad, Picur!

De még a Legnagyobb dörgedel-mét is felülmúlta a hallból jövő ricsaj.

– Asszonyom, ha azt a fekete ördögöt nem zárják be, nem to'k kitergetni. Elcseni a csipeszeket! A kitergetett ruhák sorra leesnek!

A Legidősebb teljesen összezavarodott, de azért kiment, hogy megnyugtassa a mosónőt. Ahogy elhaladt Picur mellett, odasúgta:

– El kell tűnnie, Picur! Intézd, ahogy akarod, de tűnjön el!

– Boldogan kivitelezem – szólalt meg egy hang Picur könyöke magasságában. A Tulok, undorító krákogás kíséretében, durva ujját végighúzta a nyaka előtt. A Legidősebb mély megvetéssel nézett vissza rá. Picur fejét a karjába temetve rohant ki a szobából.

– Megtettem – mondta a Legidősebbnek aznap este szájalmas, vékony hangon.

– Hogyan?

– Üzentem annak a fiúnak a hajón, hogy elviheti Kormost.

– Annak, aki kérte, hogy szerezze neki egy varjút? Örülni fog. Ezek meg – mutatott a vendégszoba felé – elmennek. – Fel akarta vidítani Picurt.

Egy héttel később Picur a Legidősebb előtt állt.

– A hajó már elhagyta a kikötőt. Túl későn ért oda az üzenetem.

A Legidősebb úgy tett, mintha nem is figyelne oda.

– Minden ablakra szúnyoghálót szereltetek, és jobb lenne éjszakára kalitkába zárni Kormost. A varjak korán ébrednek.

A Legidősebb átment az udvaron. Kötényében gondosan bebugyolálva vitt valamit.

– Mi az? – kérdezte a Nagyobb.

– A varjú.

– Hogyhogy?

– Lelőtték. A kölyköknek meg kell tiltani, hogy lövöldözzenek! Mindig rosszul céloznak. Az egész varjúraj el-

röpült; csak egyetlenegy, Kormos maradt az ágon. Persze hogy eltalálták.

– Ó, milyen szerencsétlenség, hogy pont ő... – szólta Nagyobb.

A Középső odament, belenézett a köténybe, s szokásos közönyös hallgatását megtörve így szólt:

– Sajnálom.

Picur a favágó tőke mellett térdelt, fejét a forgács közé rejtette, könnyei lecsorogtak a fűrészporba. Nagyobb olyan hangosan jegyezte meg, hogy Picur is meghallja:

– Igazából nem is bosszantottak a csínytevésai.

– Az óráim nem is tört el, amikor kidobta az ablakon – tette hozzá a Középső.

A Legidősebb kioldotta a köténye szalagját, belepólyálta a madarat, fogott egy ásót, és elindult vele a kertbe. Az ásó hangjára Picur felállt, hajában forgácsok, szeme piros és duzzadt.

– Hagyjad, Picur, majd én... – mondta a Legidősebb. Picur látta, ahogy a fehér kötényen át apró piros folt szivárog. Arcát ismét eltakarta.

– Már megint a varjú-baj, Picur?

Picur felugrott, és az idősebb rokon asszonnyal találta magát szemben.

– Nem lett igaza – válaszolta sírva. – Az én varjúm sosem hozott balszerencsét. Mindenkit megnevettetett. És megszabadított bennünket a Tuloktól.

Kürtösi Katalin fordítása

Emily Carr (1871–1945) kanadai festőművész, a Csendes-óceán partvidékének indián totemoszlopait festette meg a századfordulón, San Franciscóban, Londonban és Párizsban tanult, az expresszionista festészet egyedi mesterének tartják. A két világháború közötti években kezdett írni az ún. 'élettörténetek' alműfajába sorolható elbeszéléseket, rendezte sajtó alá naplóját.

Németalföldi népmesék*

A suszter szerencséje

Élt Oosterlittensben egy suszter, aki-
nek igencsak vékony volt a pénztár-
cája. Dolgozott keményen, a felesége
pedig spórolt, mondván: addig nyúj-
tózkodj, ameddig a takaród ér, de
hiába, a szapora gyermekáldás miatt
szűkölködtek.

Ám a suszter szilárdan hitt benne,
hogy egyszer még jobb idő köszönt
rájuk.

Egy reggel így szólott a feleségé-
hez:

– Azt álmodtam az éjszaka, hogy
Amsterdamban a Papenbrugön meg-
találhatom a szerencsém.

– Még jó, hogy Amszterdam elég
messze van, különben odamennél,
amilyen ütődött vagy – mondta erre
az asszony. – Az álmok becsapják az
embert.

A suszter nem beszélt róla többet,
de az álom egész nap nem ment ki a
fejéből.

A következő éjszaka megint azt
álmodta, hogy Amszterdamban a
Papenbrugön megtalálhatja a szeren-
cséjét. Azt gondolta, ez mégiscsak
jelent valamit, és újból megemlítette
a feleségének. Az kinevette, és hallani
sem akart róla.

A harmadik éjszaka a suszternek
ugyanaz volt az álma.

Reggelre elhatározásra jutott.
Mondhat a felesége, amit akar, ne-
ki nem számít. Fogta a bőrröndjét és
elutazott Amszterdamba. Ott meg-
kérdezte, merre kell menni a Papenb-
rughöz. Amikor odaért, egy ideig csak

járált céltalanul, mert tulajdonkép-
pen nem tudta, hogy mit is keres. Az
első napon nem talált semmit. A má-
sodikon sem. Már estére járt az idő
a harmadik napon, és éppen indult
volna vissza – dolgavégezetlenül – a
szállására, amikor odalépett hozzá
egy koldus.

– Feltűnt nekem, hogy három nap-
ja itt ódöngsz – mondta a koldus. –
Talán bizony keresel valamit?

– Nincs ebben semmi titok – vá-
laszolta a suszter. – Odahaza három
egymás utáni éjszaka ugyanazt ál-
modtam. Azt álmodtam, hogy itt a
Papenbrugön megtalálhatom a sze-
rencsém.

A koldus elnevette magát:

– Hát te olyan ostoba vagy, hogy
hiszel az álmoknak? Én bizony nem
hiszek. Nemrég nekem is egymás
után háromszor igen furcsa álmom
volt. Azt álmodtam, hogy a frízfö-
ldi Oosterlittensben a templommal
szemben lakó suszternek a háza mö-
gött a búzaföldön áll egy cölöp, annak
a tövében van elásva egy vasfazék,
tele pénzzel. De nem vagyok olyan
bolond, hogy emiatt odautazzak.

A suszter nem árulta el magát.

– Azt hiszem, az lesz a legjobb, ha
most szépen hazamegyek – mondta.

Amint hazaért, azonnal elkezdett
ásni. A felesége szidta, mint a bokrot,
de amikor az ember kiemelte a föld-
ből az arannyal teli fazekat, rögtön
gyökeresen megváltozott a viselke-
dése.

* A *hălās halott (Flamand, fríz és holland népmesék)* címmel kötetnyi mesét ad ki a közeli hó-
napokban a Napkút Kiadó. A válogatás most: mustra.

– Na, nem megmondtam, hogy Amszterdamban a Papenbrugön fogom megtalálni a szerencsém? – fordult hozzá a férje.

Az asszony elismerte.

Megegyeztek, hogy titokban fogják tartani, mit találtak. A kincset félretették ínségesebb időkre, a fazekat azonban rendszeren használták a konyhában. Állt egyébként az oldalán valami, de nem tudták elolvasni, mert idegen nyelven írták.

Egy nap meglátogatta őket a lelkész. Amikor helyet foglalt a kandelóval szemközt, észrevette a tűz fölött függő fazék oldalán a feliratot. Jobban szemügyre vette, és megkérdezte, honnan való az edény.

– Egy handlétól vettem ócskavasként – felelte a suszter.

– Tudjátok-e, mi van ideírva? – kérdezte a lelkész.

– Nem – válaszolta a suszter. – Nem értek én ezen a nyelven.

– Mivelhogy ez latinul van – mondta a lelkész. – Az áll itt, hogy: ez alatt a fazék alatt van még egy fazék. De hogy ez mit jelent, azt bizony nem tudnám megfejteni.

– Elképzelni sem tudom – mondta a suszter.

Jóformán még be sem csukta maga mögött az ajtót a tiszteletes, amikor egymás hegyén-hátán rohantak ki a cölöphöz. És láss csudát, tényleg ott volt egy másik fazék, színültig tele pénzzel. Most már igazán gazdagok voltak.

Szerencséjének az emlékezetére a suszter lecserélte a háza mögött álló facölöpöt egy kőoszlopra. A halála után több mint száz évvel is ott állott az a ház mögött.

A talált pénz

Kampen közelében egy kis falucskában lakott egy férfi a feleségével meg a falkányi gyerekével, akik halászáttal, szövessel és csapdaállítással töltötték az idejüket. Egyszer egy este, amikor a férfi elindult, hogy megnézzze, van-e lazac a varsában, került-e róka a csapdába, az út közepén talált egy nagy zacskót tele pénzzel. Nem érdekelte már a varsa, sem a csapda, hanem azonnal hazafele indult, hogy megörvendeztesse az ő Greetéjét. De amikor már egészen közel járt a házukhoz, meggondolta magát. – Ha elmondom a feleségemnek, hogy mi történt velem, fennáll a veszélye annak, hogy holnap már az egész falu tele lesz a szerencsém hírével.

Visszafordult, és a pénzes zacskót elrejtette egy vastag fa mögé. Aztán halálosan nyugodtan odament a csapdához, majd a varsához: szerencsére

mindegyikben volt zsákmány. Mind a kettőt agyonverte, majd a rókát belehelyezte a varsába, a lazacot pedig a csapdába. Utána szépen hazatért az ő Greetéjéhez, aki a szövőszéknél szorgoskodott.

– Jaj, Greetém – szólt oda az asszonyának –, gyere velem, de rögtön, olyan sötét van, hogy attól félek, el fogok tévedni.

Greete nem sokáig fontolgatta a dolgot, mindjárt ment az urával. Útközben el kellett haladniuk a község háza mellett, amelyben ilyen későn is világosság volt, mivel a személyzet éppen rendet rakott a helyiségekben.

– Péter! – kiáltott fel az asszony –, nézd csak, még ilyen késő este is ki van világítva a tanácsháza.

– Persze – felelte az. – Tudod, éppen ma éjszaka számol el a rendőr az ördöggel.

– Pfújj! Igaz ez, Péter?

– De mennyire hogy igaz! – állította a férfi. – Te nem tudtad, hogy évente egyszer a rendőr elszámol az ördöggel?

– Nem én – mondta Greete.

Végre odaértek a varsához, amelyben egy rókát találtak, a csapdában pedig nem más volt, mint egy szép kövér lazac. Indultak haza. De útközben megszólalt Peter:

– Úgy esik az eső. Gyere, Greete, behúzódnunk ez alá a nagy fa alá.

Alighogy leültek, Greete megtalálta a pénzzel teli zacskót.

– Na, Péter – mondta az asszony –, most aztán gyorsan gyerünk haza, nehogy valaki észrevegyen bennünket, és elmondja, milyen nagy szerencse ért minket.

– Aztán nehogylorontsd nekem – figyelmeztette a férje.

De nem telt bele sok idő, Greete úgy érezte, csak el kell hogy mondja a szomszédasszonyának, Trientiennek, neki persze nem szabad senkinek sem továbbadnia a jó hírt. Csakhogy Trientien mindenről beszámolt Marij-

chiennek, Marijchien elmondta Jantiennek. Hamarosan már az egész falu tudta, hogy Peter és Greete micsoda kincset talált.

Nem sokkal ezután mindkettőjüknek meg kellett jelenniük a községházán, hogy a pénzt visszaadják.

– Nem találtunk mi semmiféle pénzt – állította Peter.

– De hát a feleséged azt mondta – vetette ellen a polgármester.

– Jaj, polgármester úr – folytatta Peter –, a feleségem annyit beszél, aminek a fele sem igaz.

– A fenébe is! – csattant fel az asszony. – Azt akarod tán, hogy bolondnak nézzenek?! Pontosan emlékszem rá: ez azon az éjszakán történt, amikor a rendőr elszámolt az ördöggel, és amikor a varsával egy rókát fogtunk, a csapdából pedig egy lazacot emeltünk ki.

– No, ehhez mit szól, polgármester úr? – kérdezte Peter.

– Mindent hallottam – mondta a polgármester. – Menjete szépen haza!

Hogyan változtam egyszer négerré

Ez a brüsszeli nagy kiállítás évében történt, tizenháromban, amikor olyan kirándulásban volt részem, amelyet életem végéig nem fogok elfelejteni. Egész nap járkáltam egyik helyről a másikra, és sok szép dolgot láttam. Kanada, Kongó, Hollandia, Franciaország és a Fülöp-szigetek, csak győzném elmesélni.

Amikor kezdett besötétedni, villamosra szálltam, hogy kimenjek a pályaudvarra. Legalább egy órát kellett sorban állnom. És amikor végre sorra kerültem... a vonatom már elment.

Nem volt mit tenni, elindultam, hogy szállást keressek.

Az első szálloda tele volt, a második úgyszintén, bárhová mentem, mindenütt ugyanaz fogadott: megtelt. Az utolsó helyen, ahol még próbálkoztam, azt mondja nekem a garçon: – Uram, ha három héttel ezelőtt próbált volna szállást foglalni, már akkor sem kapott volna helyet.

Ez a pincér azért körbetelefonált még egy tucat szállodát. De seholl semmi.

– Akkor hát nincs mit tenni? Már annyira fáradt vagyok. Küldözgettek engem Ponciustól Pilátusig.

Akkor megjelent maga a madame. És ő megszánt.

Azzal fordultam hozzá:

– Asszonyom, kérem, nem alhatnék itt ma éjszaka?

– Maga vidékről jött, fiatalember? – kérdezte.

– Én igen – válaszoltam. – De miért kérdezi, asszonyom?

– Jól van. A nővéremnél elalhat, ha nem túl finnyás. Tessék, itt ez a cédula, rajta van a címe. És adja át neki az üdvözetemet.

Vagy háromszor kérdezősködtem, míg megtaláltam.

– Asszonyom, itt egy levél az ön számára. Felismeri az írást?

– Ó, hogyné! Ez a nővérem kézírása, ugye? Ez a nővérem kézírása.

– Igen, asszonyom.

– Azt kérdezi, van-e szállás a maga számára. És azt mondja, maga nem válogató.

Megvonta a vállát, és azt mondta: – Egy négerrel kell egy szobában aludnia. Másként nem tudom megoldani. De igazán derék ember. Mindig itt száll meg. Van még szüksége valamire?

– Nincs, asszonyom. Túlságosan fáradt vagyok, úgyhogy enni nem tudok. Minél előbb szeretnék lefeküdni aludni.

– Noart – szólott oda az egyik pincérnek –, kísérd föl ezt az urat!

Felmentünk az emeletre, és a garcon kinyitott egy ajtót.

– Tessék, ez lesz a szobája. Hány órákor akar felkelni reggel?

Erre azt válaszoltam: – El kell érnem a 7 órás vonatot, úgyhogy hatkor keltsen.

– Szép álmokat! – mondta Noart, és becsukta maga mögött az ajtót.

Óvatosságból csak a cipőmet és a mellényemet vettem le, majd csönd-

ben bebújtam az ágyamba. Pillanatokon belül elaludtam. Amikor alszom, örökké horkolok. El tudom képzelni, hogy a néger ettől ébredt föl.

A néger, akit időnek előtte felébresztettem, látja ám, hogy egy fehér van a szobában. Ő meg ugye fekete. Azt mondja magában: – Ez így nem egy pár. Majd én elintézem, hogy egyformán nézzenek ki.

Hogy magát kifehéritse, az lehetetlen. De hogy belőlem feketét csináljon, az nem. Kikászálódott az ágyából, bedugta a kezét a kandalló kéményébe, majd – anélkül hogy ebből bármit észrevettem volna – olyan feketére mázolt, mintha én lennék ő.

Ahogy fölébredtem, félig nyitott szemmel az órára néztem, csakhogy elnéztem az időt. Ijedten kipattantam az ágyból, magamra kaptam a mellényt és a cipőt, és rohantam a vasútállomásra, ahogy csak bírtam. Amikor odaértem, láttam ám, hogy csaknem egy órára van még az indulásig. Bementem a restibe, hogy igyak egy csésze kávé. Leülni nem tudtam, mert a székek még lábbal fölfelé az asztalokra voltak állítva. Egy pincér fényesítette a rezet, és egy asszony törölgetett. Hozzájuk fordultam: – Kérem szépen, mennyi idő van még a genti vonat indulásáig?

Amint rám néztek, elkezdtek nevetni mind a ketten. Ilyesmi még nem fordult elő velem. Nevettek!

– Mit nevetnek ezek annyira? – kérdeztem magamban. Odamentem a pulthoz, belenéztem a tükörbe, és elsápadtam, majd azt mondtam: – Hinnye, ezek nem azt ébresztették, akit kellett volna!

Csokonai Attila fordításai

A lustaság erénnyé válik

Pugliai népmese

Volt egyszer egy nagyon szép, de lusta lány, oly nagyon lusta volt, hogy még a munka gondolata is halálra ijesztette.

Ahelyett, hogy kendert vagy gyapjút font volna, mint az ő korában lévő lányok, ő órákig az ablakában volt, és nem csinált semmit.

Az édesanyja folyamatosan szidta, de mintha a falnak beszélt volna.

Egy napon a szegény asszony nem bírta tovább, elővett egy botot és elkezdte verni a lányt istenigazából.

Ez olyannyira sírt és kiáltozott, hogy nagy messzire is hallani lehetett.

A közelben haladt a hintájával egy herceg, meghallotta ezt a kiabálást, lezállt és szétnézett az udvaron, melyen a két nő volt, és megkérdezte az édesanyját, hogy miért veri ilyen módon a leányát.

A szegény asszony, hogy ne szégyenítse meg a lányát egy idegen előtt, ezt mondta:

– Uram, ő nem csinál mást, csak fon éjt nappallá téve. De én szegény vagyok, nincs elég gyapjúm és kenderem, amennyi neki kellene!

A herceg, akit elkápráztatott a lány szépsége, ezt válaszolta:

– Hagyd, hogy a palotámba vigyem. Ott annyi gyapjú és kender van, amennyit akar. Annyit fonhat, amennyit akar.

Az édesanya beleegyezett, és a herceg fölsegítette a lányt a fogatra.

A palotába érve egy olyan szoba bejárata elé vezette, amely tele volt gyapjúval, és mondta:

– Ha neked három nap alatt sikerül ezt mindet megfonnod, akkor feleségül veszek.

Magára hagyta és elment.

A lány a gyapjúhegyet látva, magában ezt mondta:

„Nem éri meg egyáltalában azt a fáradságot, hogy én dolgozni kezdjek: úgyse sikerülne nekem három nap alatt az összes gyapjút megfogni.”

Sóhajtott, majd a levegőbe bámult, természetesen semmittevően, ahogyan a szokása volt.

A harmadik nap végén kopogott az ajtón a herceg, kinyitotta, majd látta, hogy a lány nemhogy elkészült volna, hanem még el se kezdte a munkát, felkiáltott:

– Miért nem fontad meg a gyapjút?

– Mert édesanyám hiányzik, annyira szomorú vagyok, hogy egy ujjamat sem tudom megmozdítani! – válaszolta a ravasz róka, és könnyek szöktek ki a szeméből.

A herceg meghatódott, és ezt mondta:

– Nagyszerű leány vagy. Csakhogy én a szavamat nem fogom visszavonni: ha nem fonod meg az összes gyapjút három nap alatt, nem veszek feleségül. Rajta, siess, kezd a munkát. Még három napot adok neked.

És elment.

A leány sírva kinézett az ablakon, és látott három asszonyt ott menni: az elsőnek a lába volt kövér és dagadt, annyira, hogy minden lépés fáradságot okozott, a másodiknak a szája ki volt fordulva és lefittyent, a harmadiknak az ujjai voltak bütykösek.

Amint arra fordultak, látták a síró lányt, és kérdezték:

– Mi történt veled, szép leány?

– A herceg azt a feladatot adta, hogy egy hegynyi gyapjút fonjak meg három nap alatt – válaszolta könnyek között –, és ha nem teszem, akkor nem lehetek a felesége, mint ahogy ígérte.

– Ha megígéred, hogy meghívsz minket az esküvődre – válaszolták ők hárman –, megfoujuk a gyapjúdát.

A lány azt mondta nekik, hogy lépjenek be, és megígérte, hogy biztosan meghívja őket az esküvőre.

Ők rögvést dolgozni kezdtek, és hihetetlen gyorsan fontak, annyira, hogy a gyapjúhegy szemlátomást csökkent.

A herceg nem várt három napot, korábban meg akarta nézni, mit csinál az ő jövődöbelije. Kopogott az ajtón az első nap elteltével, és kérdezte, hogy beléphet-e. A lány elrejtette a három asszonyt a gyapjúba, és megmutatta neki a kész munkát.

– Nagyszerű, remek! Folytasd így – mondta –, és én betartom az ígéreteimet.

A harmadik nap végére a munka befejeződött.

– Emlékezz az ígéretedre! – mondta a három asszony, és elmentek.

A herceg rögtön előkészítette az esküvőt, biztos volt benne, hogy ez a lány a legszebb, a legerkölcösebb a világon, tele van munkakedvvel, és nagyon szereti az édesanyját; ez nagyon derék.

Az esküvő előestéjén a lány ezt mondta neki:

– Uram, én az ünnepre szeretném meghívni a három nénikémet, ők nagyon szerettek engem, mikor én pici voltam.

– Tedd úgy, ahogyan akarod – mondta a herceg.

Így másnap a nagy tekintélyű asztalnál ült a három ronda asszony is, annyira csúnyák voltak, hogy a férj nem tudta megállni, hogy meg ne kérdezze:

– Hogyan lehet az, hogy mindhármatoknak annyira kellemetlen a külseje?

Utána az elsőhöz fordult, kérdezte:

– Hogyan lehet a lábad ennyire dagadt?

– A motolla erős mozgatása miatt! – válaszolta még kínosabban vonszolva a dagadt lábát.

Közelebb lépett a másodikhoz, és megkérdezte:

– Miért van ilyen lelógó ajkad?

– A szál örökös nyálazása miatt – válaszolta még jobban lefittyesztve az ajkát.

Közelebb lépett a harmadikhoz, és kérdezte:

– Hogyan lehet tele a kezed bütykökkel?

– A gyapjú felcsavarása miatt – mondta, és még jobban az orra elé helyezte.

A herceg összeráncolta a homlokát, és felkiáltott:

– Akkor a sok fonás valóban ártalmas! Igaza volt a feleségem mamájának, hogy bántalmazta, mikor ő lány volt, mert nem akart más csinálni, csak reggeltől estig fonni.

A felesége felé fordult, és azt mondta:

– Szeretlek, mert jó vagy és erkölcsös, és még milyen szép. Nem akarom, hogy te is olyan légy, mint a nénikéid, ettől a perctől teljesen megtiltom neked a kender, len, gyapjú vagy bármilyen más dolog fonását.

– Engedelmeskedem neked, férjem – válaszolta a lány.

Ettől a naptól fogva a lusta úgy élt, ahogyan mindig is szeretett volna, anélkül hogy valaki megszidta volna.

Több alkalommal is a kastélyba hívatta a három álnénikét, hogy a férj sose felejtse el a félelmét és a tilalmat, de nem volt erre szükség.

A herceg nagyon elégedett volt a lánnyal, és teljesen biztos volt benne, hogy ő vette el a legengedelmesebb és legerényesebb lányt a világon.

Tusnády Mária fordítása

NE KÍVÁND FELEBARÁTODAT

Patrick Chamoiseau

Glan-glan, a kiöklendezett madár*

*Caché oiseau craché
oiseau frère du soleil*

*'Láthatatlan a madár
a kiöklendezett madár
a nap fivére'*

Aimé Césaire

Nagypéntek napján, a délutáni mise órájában mindenfelől ima és keresztimádás hallatszik. Én viszont ilyenkor bölcsen otthon maradok, fánkot eszem és tiszta vizet iszom hozzá. Óvatosságból teszem, barátom, hiszen azt mesélik, hogy nagypénteken balsorsú földjeinket másvilági lények látogatják. Bizonyítékul álljon itt egy derék fickó példája, akit jóságában szinte kenyérre lehetett kenni. Csak hát ugye, ahogy a bölcsesség tartja, a jó kutyáknak nem jutnak jó csontok. Ki tudja, talán emiatt történt, hogy emberünk egy nem túl jó csontra akadt menyegzője napján: olyan asszonyra, akinek szívében nem lakozott sem könnyörület, sem szerelem, de még csak a gyengédség írmagja sem, rossz volt, jaj, annyira rossz volt, mint a hétéves rühösség! Úgy vezette a jóembert, mint az öszvért szokás, husánggal vagy lábbal. Ennek olyan sebzett lett tőle a lelke, mint egy málhás állat háta. Történt aztán egyszer, hogy a feleség nagypéntek reggelén azzal ébredt, ő bizony vadhúslakomára vágyik. Folyton nyüstölte a de-

rék fickót, hogy menjen el vadászni. Emberünk egész nap ellenállt neki, de abban az órában, amikor a tyúkok megülnek a magasban, végül nem bírta tovább, vállára kapta vadászpuskáját és berohant az erdőbe, felpaprikázott asszonykája sipítozásától kísérvé. Ment, ment, ment, egyre csak ment, egyre mélyebbre ment be az erdőbe, nyújtogatta a nyakát, kémlelte a bozótot és az ágakat, hátha meglát egy vadmadarat. De semmi nem mutatkozott, sem egy rigó, sem egy réce, de még egy cukormadár szárnya se, csak legyek és szúnyogok jelezték az útját. Ezerszer is vissza akart már térni a kunyhójához vezető ösvényre, de elég volt csak a feleségére gondolnia, hogy aztán mégis messzire elkerülje. Nemsokára az erdő legmélyére ért, ahol olyan öreg fák vannak, hogy azok már nem is fák. Ott látta meg a madarat. Olyan madár volt ez, amilyenről még egyetlen vadász sem beszélt. Lángvörösén pompázott az alkonyat fényében. Afféle tollas tündér volt, s úgy illegette magát, ahogy a madarak sosem szokták. Hadd mondjam meg őszintén: ilyen teremtmény látván én bizony futva menekültem volna, mert ha csodáról van szó, és nem a mesében, bizony inamba száll a bátorság. A mi fickónk viszont vállához emelte puskáját és célba vette az égi jelenést. Ekkor (no ezen cseppet sem lepődöm meg) a madár dalra fakadt:

* A szerző 12 írást tartalmazó kötete *Valamikor hajdanában (Mesék Martinique szigetéről)* címmel az Ünnepi Könyvhétre jelenik meg a Napkút Kiadó gondozásában.

*Célozz csak bátran, ti mon fi
Tililiton tililiton
Yon glan glan!*

Emberünk már-már futásnak eredt, de amint eszébe jutott a felesége, földbe gyökerezett a lába. Nyilván megbolondult, hiszen aztán felmászott a fára, és ahogy elérte a madár ágát, kinyújtotta érte a kezét, miközben az tovább füttyült:

*Kapj el bátran, ti mon fi
Tililiton tililiton
Yon glan glan!*

A fickó megmarkolta az engedelmes állatot, könnyű liánokkal megbéklyózta, és rögtön a kunyhójánál termelt, büszkén, mint a vadászok az öldöklés után. Megmutatta csodálatos zsákmányát a feleségének, és keservesen kérlelte: „Noupa pé valé on bèt konsa, Nem ehetünk meg egy ilyen állatot!...” De az asszony ugyebár gonosz volt, s talán mivel félt a változástól, az is maradt. Megragadta a madarat, kitekerkte a nyakát, megkopasztotta, kibelezte, darabokra vágta, rá se hederített, hogy miféle turbékolás zajlik a madár csőréből:

*Ölj csak meg bátran, ti ma fi
Tililiton tililiton
Yon glan glan!*

A kunyhóban nemsokára szárnyasbecsinált illata terjengett. Hagyma sercegett. Hét fűszer és erőspaprika rotyogott. Egyesek szerint az asszony ezenkívül még tőkehalsalátát és füstölt heringet is készített a sós hús mellé, amelyet ecetes mártással tálalt. Az ilyet nevezik az öreg négerék „nagy lakomának”. A derék fickónak azonban nem volt szíve belekóstolni. Túl sokat gondolt a madár szépségére és arra, hogy milyen titokzatosan énekel. Egy fánkkal és néhány korty alkohollal

húzta ki az estét, míg mellette a felesége jól belakott. Az asszony mindent megevett, leszopogatta a csontokat, kinyalta a tányérból a mártást, kikapargatta a lábosok aljáról a maradékot, és fogai, amelyek malomként őröltek, csak elégedett böffentései idejére függesztették fel munkájukat. Mikor végzett, így szólt: „Ité dous! Ez nagyon finom volt!...” A derék fickó viszont letaglózva ült, üveges tekintetében madarak röpdöstek. Szemhéjai nagy szárnyakként remegtek. Néha valami vörös köd borította el az elméjét, végül pedig madártollas félálomba merült. Felesége – hónaljánál fogva – berángatta az ágyba, ahol aztán (egy kis láng fényénél, amely valami szentté avatott fehér ember tiszteletére lobog örökké) az asszony átadta magát a pihentetőnek legkevésbé sem nevezhető alvásnak. Férje is nyugtalanul forgolódott, fel-felriadt. Éjfél körül az asszony úgy érezte, hogy ég a gyomra. Álmában hatalmas páfrányok nőttek be, aztán pedig azok a komor mohák, amelyek városban nőnek. Ezt aztán vízszeszerű áradatok, bugyborékolás, kavargó szelek követték. Hirtelen arra ébredt, hogy egy hang szól a testéből:

*Köpj ki, ti ma fi
Tililiton tililiton
Yon glan glan!*

Az asszony azt gondolta magában: „Ankay pwan an sirin, Kell egy kis levegő.” A hintaszékében aztán, a holdat nézve úgy érezte, hogy párává foszlik, miközben a hang tovább rezgettette a csontjait. A derék fickó ijedelmében az egész kertet átkutatta valami gyógyfű után. Egyszer csak hallja, hogy az asszony sűrű jajgatások közepette berohan a kunyhóba, egy edénybe kiadja magából a lakoma tartalmát, majd megkönnyebbülten, mélyen felsóhajt. A derék fickó

megölelte. Már éppen készültek volna vissza a szalmazsákukra, amikor a lakoma kikívánczozott tartalma elkezdett hozzájuk beszélni:

*Rakj össze, ti ma fi
Tililiton tililiton
Yon glan glan!*

A síri hang az edényből szólt. Nem mondhatnám, hogy sokáig késlekedtek (én már ennél kevesebbtől is eszeveszetten nekiláttam volna). Egész éjszaka megállás nélkül a pépben turkáltak, hogy összeilleszthessék az izomrostokat, a csontokat, helyére rakhassák a csőrt, a szemhéjakat. Ó, milyen hatalmas kirakós játék! Ó, milyen szerencsétlen ügy! Belekóstolhattak abba az elcsigázottságba, amely a fáradtság után következik. A madár nemsokára formát öltött, aztán már látszottak a körvonalai is, végül pedig ott remegett az egész test átkozott ujjai között. Szerettek volna megpiheni, elmenekülni, menedéket keresni egy templomban. De a hang méltóságteljesen ismét rájuk parancsolt:

*Tedd vissza a tollaimat, ti ma fi
Tililiton tililiton
Yon glan glan!*

Az volt csak a látvány, ahogy futva hozzáláttak! Keresték a madár tollait jobbra, balra, erre, arra, lent és fent. A nagy fedőtollakat volt még a legkönnyebb megtalálni. Az evezőtollak hosszú szivárványokként ragyogtak, a kormánytollak foszforeszkáltak az éjszakában. De amikor a pelyheket és a tollpihéket keresték, a kunyhó bizony hatalmasnak tűnt, akkorának, mint a nagyvilág. Hétdoboznyi gertyát használtak el, hogy megvilágítsanak minden egyes morzsát a földön, a falakon, a plafonon. Négykézláb másztak, orrukkal túrták a port. Így telt el az egész nap, majd az éjszaka

egy része is. Amikor a madár végre ismét teljes pompájában tündökölt, hideg dühvel nézte őket. Látták, ahogy csap egyet a szárnyával, majd még egyet, végül pedig csőrével a szárnya alatt kutakodott. A derék fickót és feleségét olyan émelygés fogta el, hogy mozdulni sem tudtak. Úgy tűnt, hogy végre rendeződött az ügy, de a madár megrázta magát, és ismét énekelni kezdett:

*Hiányzik még egy tollam, ti ma fi
Tililiton tililiton
Yon glan glan!*

És hozzáláttak megkeresni az utolsó pihét is, a kimerültségtől elhamvadt lélekkel. Kihúzták a bútorokat, és szétszedték őket. Letépdesték a falakról a tapétaként szolgáló újságpapírokat. Átkutatták a deszkák közötti réseket, egyenként feltépték őket, aztán levették a háztetőt, majd felemelték a házat és kicsiny darabokra szedték. Végül egy tartógerenda repedésében ráakadtak a pihére. A madár megigazgatta a tollait, és elszállt, ahogyan az álmok szállnak el. Azt mondják, az eset után a gonosz feleség megszeliődött, sőt húshoz sem nyúlt többé. Olyannyira jámbor lett, hogy a szegény fickó beleunt a nagy boldogságba, és elvett egy másikat. No de ez már az ő dolga! Én mindenestre nagypénteken bölcsen otthon maradok...

Nagy Róbert fordítása

A martinique-i **Patrick Chamoiseau** (1953–) a kreolítás íróiként számon tartott antillai szerzők talán legjelentősebbike. Elsősorban regényíróként ismert, de meséket, színműveket, esszéket is publikált, forgatókönyveket, sőt kreol irodalomtörténetet írt.

Az öregember meg a fia*

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy öregember, annak volt egy fia. Olyan szegények voltak, hogy gyakran semmi harapnivaló nem akadt a házban. Volt egy öreg tehenük. Egy nap így szólt az öreg a fiához:

– Ez a tehen olyan öreg, akárcsak én, nem vesszük már semmi hasznát. Vidd el holnap a vásárba, add el, amennyiért tudod, legalább egyszer tudjunk valami ennivalót venni.

– Ne félj semmit, édesapám, majd én holnap elviszem és eladom – mondta a fiú.

Másnap kora reggel útnak is indult a tehenével. Ment, mendegélt. Útközben találkozott egy emberrel.

– Te biztos idevalósi vagy, megvehetnéd ezt a tehenet. Igaz, hogy már kissé öreg, de ha jól tartod, még hasznát veheted.

Az az ember a környék legnagyobb szélhámosa volt. „Jól becsapom én ezt a fiút” – gondolta magában.

– Te is látod, milyen vén ez a tehen! Munkára se lehet már fogni, és a húsát se lehet megenni. Az egyik zsebem teli van lóbabbal, azt mind neked adom, te meg nekem adod a tehenet – mondta, a fiú meg, aki nem értett az üzlethez, elfogadta az ajánlatot, és a maroknyi lóbabért odaadta a tehenet, azután hazatért a falujába.

– Csak ez a kis lóbab maradt a tehen árából? – kérdezte az apja, amikor a fiú azt mondta, hogy eladta a tehenet.

– Ezért a lóbabért adtam el a tehenet, nem pénzért, édesapám – magyarázta a fia. Ezt hallván az öreget azon nyomban megütötte a guta. Mit tehetett a fiú? Féltetett három lóbabot, a többit megette. A három lóbabon kívül nem volt semmi ehető a házban. Mikor már nagyon éhes volt, a három lóbabbal odament a kúthoz, hogy megeszi, az evés után meg vizet húz magának. Két lóbabot meg is evett, a harmadik azonban beleesett a kútba. Erre megjelent előtte egy dzsinn.

– Mi a baj, fiú? – kérdezte.

A fiú azt mondta, hogy éhes, mire a dzsinn egy terület, terület, asztalkát varázsolt elé. A fiú enni kezdett, de alig kóstolta meg az egyik tányéron illatozó ételt, elfogta a félelem, hogy mi lesz, ha a szultán hívét veszi az asztalnak. Biztos el fogja venni tőle. Hívta hát a dzsinnt, és elmondta, mitől tart. Erre a dzsinn egy furkósbotot adott neki.

– Ha azt mondod, hogy „Üssed, üssed, botocskám!”, elver bárkit, aki ártani akar neked.

A fiú boldogan megköszönte a furkósbotot. Ettől fogva annyit evett, amennyit csak akart. Titokban persze annak is nagyon örült, hogy van egy csodás furkósbotja.

* Török népmese, elmondta Cemile Gazi, 20 éves, Cipruson. Megjelent Oğuz M. Yorgancıoğlu *Masallar – Kıbrıs Türk Folklorundan Derlemeler (Mesék – Gyűjtések a ciprusi török folklórból)*, Magosa, 1998 c. kötetében.

Az efféle boldogságnak azonban hamar híre megy. Eljutott a hír még a szultán fülébe is. Azon nyomban elküldte az embereit, hogy hozzák el az asztalkát.

– Üssed, üssed, botocskám! – parancsolta a fiú, mire a furkósbot alaposan elpáholta a szultán embereit. Kékre-zöldre verve kullogtak vissza a palotába, és elmondták, hogy mi történt, a szultán azonban nem hitt nekik. Másnap el is ment megnézni, mi az igazság, de miután ő is megkapta a furkósbottól a magáét, belátta, hogy erőszakkal nem megy semmire, ezért megpróbált a fiúval egyezkedni.

– Neked adom, fiam, a lányomat, ha nekem adod a furkósbotot.

A fiú örömeiben máris átadta neki a botot, a szultán azonban nyomban kiadta a parancsot:

– Üssed, üssed, botocskám! – mire az jól elagyabugyálta a régi gazdáját.

A veréstől viszont megjött a fiú esze. Elhatározta, hogy visszaadja a kölcsönt a szultánnak, visszaszerzi a terület, terület, asztalkát és a furkósbotot, a lányt meg feleségül veszi. Elment megint a kúthoz, és a dzsinnek elmesélte, hogy mi történt.

– Növessz szarvakat a szultán fejére, engem meg változtass beszélő tyúkká! Bosszút akarok állni! – fejezte be szavait.

A dzsinn teljesítette a kérését.

Másnap a szultán valami furcsát érzett, amikor fölébredt, hát szarvak nőttek a fején! Nagy kalapokat csináltatott gyorsan magának, hogy a nép ne tudja meg, mi érte. Ugyanakkor azonban egy tyúk tűnt fel az utcákon, és azt ismételtette városszerte, hogy a szultánnak szarva nőtt, azért hord kalapot. Eleinte senki sem hitt neki, a tyúk azonban azt is hozzátette, hogy nem tudják megnézni, mert a szultán szégyenében ki sem mer jönni a palotából. Amikor a szultán emberei mindezt visszamondták uruknak, a szultánt mérgében megütötte a guta. Ezzel vége lett a varázslatnak: a tyúk visszaváltozott, s a fiú feleségül vette a szultánkisasszonyt.

Ők boldogok lettek, én meg eljöttem.

Tasnádi Edit fordítása

Oszét népmesék

A vén farkas

Egy farkas, amikor már egészen megvénült, azt gondolta magában: „Sok jószágot széttéptem, sokat ártottam már az embereknek, ideje lenne szent helyekre zárándokolnom, hogy leimádkozhassam a bűneimet.”

Útnak eredt, mi mást is tehetett volna.

Hogy mennyi ideig mendegélt, ki tudja azt már, egyszer csak elért valamiféle tisztásra. A tisztás közepén egy santa ló legelészett. Odament a farkas a lóhoz, és megszólítja:

– Hé, te ló, most fel foglak falni!

– Hát nem szégyelled magad, vén farkas, már csak engem vagy képes felfalni?! Hiszen nincs rajtam egy falatka hús sem, a lábam meg csupa seb. Gyere csak közelebb, győződj meg róla magad is – mondta a ló.

A farkas nekilátott a ló lábának a vizsgálásához, az pedig meglendítette a patáját és szétrúgta a homlokát. A farkas bemászott egy barlangba és sokáig hevert ott félholtan.

Azonban felgyógyult, és ismét útra kelt a szent helyekre. Ment, mendegélt, és elért egy erdő szélére, ahol két kos legelészett. Meglátta őket a farkas, és úgy gondolja: „Gyerünk csak, hadd egyem meg ezeket a kosokat! A szent helyek messze vannak, addig megengedhetem magamnak.”

A farkas közelebb ment hozzájuk, és azt mondja nekik:

– Hej, most megeszlek benneteket, kosok!

– Szégyellhetnéd magad, vén ordas! Hát csak úgy felfalnál bennünket?

– Hát hogy egyelek meg benneteket?

– Hát úgy: állj közénk, mi meg szétválunk kétfelé, azután versenyt futunk hozzád. Aki lemarad – elsőnek eszed meg, azután pedig hozzáfoghatsz a másikhoz is.

A farkas beleegyezett, és közéjük állt.

A kosok kétfelé váltak szét, azután mind a két oldalról nekilódultak a farkas bordáinak; ledöntötték a lábáról.

Hogy mennyi ideig szenvedett a farkas, ki tudja azt, azonban nagy nehezen rendbe jött újra, és megint rászánta magát, elmegy a szent helyekre.

Ismét útnak eredt, és egy falu határához ért. A falu szélén egy borjú legelészett. Megpillantotta a farkas, kedve szottyant, hogy felfalja.

– Elvégre nem ehetsz meg engem csak úgy! – mondta a borjú.

– Hát hogyan? – álmélkodott az ordas.

– Hát úgy: elbőgöm magam, majd te kontrázol, azután pedig felfalhatsz.

A borjú elbődült, a farkas meg üvöltetni kezdett. Az emberek felriadtak, kifutottak a faluból, és agyoncsapták.

A róka meg a fürjecske

A róka és a fürjecske barátok voltak. Egyszer a rókának tyúkhúsrá szottyant étvágya piroggal.

Elmentek keresni, s hogy rátaláljanak, egész nap bolyongtak kettesben, azonban sehol semmit sem leltek.

Egy falu szélén köszöntött rájuk az este. Látják – asszonyok mennek a torra, mindegyik kezében vendégeknek való étel van.

Mondja a rókának a fürjecske:

– Te, róka, rejtőzz el a kerítés mögött, én meg sántának tettetem magam, leengedem az egyik szárnyamat és futni kezdek az asszonyok előtt. Lerakják a kosaraikat, majd elkezdnek engem üldözni. Te pedig ne habozz: ragadd meg a pirogokat és fuss el velük!

Megörült a róka, elrejtőzött a kerítés alatt, a fürjecske meg sántítva futott az asszonyok elé.

– Nézzétek csak! – kiabáltak azok.
– A fürjecske nem tud elrepülni! Micsoda jó játék lesz a gyerekeknek!

Lerakták az ételt a földre, s mindnyájan a fürjecske után eredtek.

Ekkor a róka kiugrott a kerítés mögül, mindent elhappolt, ami csak a kosarakban volt – tyúkot, pirogot, lepényt –, és elinalt.

Derekasán belakmározott a róka és a fürjecske, s amikor besötétedett, hazatértek.

A fürjecske megkérdezte a rókát:

– Mondd csak, te róka, milyen valóság vagy – keresztény-e vagy muzulmán?

– Muzulmán vagyok – válaszolta a róka.

Üldögélnek a tűz mellett, melegednek. Hirtelen, azt mondja a róka a fürjecske:

– Megetetni megetettél engem, azonban ha egyszer rám tudnál ijeszteni is, nem lenne senki sem kedvesebb számomra a világon, mint te.

– Jól van – felelte a fürjecske –, úgy teszek, ahogyan kívánod.

Másnap az egyik aladár¹ kilovagolt a mezőre vadászni. Odaröpült hozzá a fürjecske, s elkezdett alacsonyan röpdösni a föld fölött. Meglátván ezt az agarak, úzóbe vették. A fürjecske

meg csak röpült, röpült, elvezette őket a rókához. Megiramodott a ravaszdi, a kutyák meg utána. Nehezen tudott elinalni előlük, a fél farka bánta.

Esteledett. A fürjecske a fán üldögél, egy magasan fekvő ágon, lenn pedig a tűz mellett lógó nyelvvel fekszik a róka, dühösen sandítva a fürjecske.

A fürjecske elszundított, lepottyant a fáról, a róka a foga közé kapta, és készült, hogy felfalja.

– Kedves barátom – kérelte a fürjecske –, te mondtad, hogy muzulmán vagy, amikor pedig enni készülsz, még azt sem mondod, hogy „Bismillah”²?

Kitátotta a róka a száját, hogy „Bismillah”-ot mondjon, a fürjecske meg kiröppent belőle, s eltűnt a levegőben.

Hogyan fizetett rá a teve az ostobaságára?

Valamikor réges-régen élt öt barát: a medve, a farkas, a róka, a borz és a teve. Egyszer ínséges tél köszöntött be, nem volt mit enniük.

Egészen váratlanul azt mondja a róka a medvének és a farkasnak:

– Vágjuk le a tevét, az egész télre meglesz az ennivalónk!

Azt feleli a medve:

– Az ötlet kitűnő, vajon ő is beleegyezik majd?

– Ez már az én dolgom – mondja a róka. – Azt mondom majd neki, hogy tavasszal, amikor kinő a fű, majd feltámasztjuk – amilyen ostoba, még el is hiszi.

¹ földesúr, úr, a magyar Aladár név ebből származik

² Isten nevével. (Magyarul: Akkor, Isten nevével vágjunk bele!)

– Jól van – mondta a medve és a farkas. – Te beszéld rá, levágni meg majd mi levágjuk.

Meghívta a róka a tevét, elvezette oldalra, és azt mondta neki:

– Teve, kedves tevé! Szeretnék neked valamit a teljes szívemből mondani, de talán el sem hiszed, de ha elhiszed is – akkor megsértődsz. Hiszen mindent, amit a szívemből mondok neked, nem úgy fogsz fel!

A teve így válaszolt neki:

– Nem sértesz meg, és minden szavadat elhiszem. Mondd el, amit mondani akartál!

A róka elmosolyodott a bajsza alatt.

– Kedves teve, mi levágunk téged és megeszünk, azonban tavasszal, amikor a fű kizöldül, ismét feltámasztunk. Aki le tud vágni, fel is tud támasztani, azonban ha magadtól pusztulsz el – már nincs feltámasztás.

A teve hitt a rókának, és beleegyezett a dologba. A róka elvezette a medvéhez és a farkashoz, akik levágták. Megnyúzták, kizsigerelték, a róka a borzzal elvitte a belső részeit a folyóhoz, hogy kimossák azokat. A róka fogta a szívét, egy kis darabot adott belőle a borznak, a többit maga falta fel.

Akkor megszólal a borz:

– Mit fogunk most mondani a medvének és a farkasnak, hogy bajba ne kerüljünk?

A róka így válaszolt:

– Ha valamit is kérdeznek, meszd rám a szemedet, azonban ne szólj semmit!

Kimosták a belső részeket és visszavitték őket. A medve és a farkas meglátták, hogy a szív eltűnt, és két hangon kezdtek üvölni.

A borz kidüllesztette a szemét és a rókára bámult. Az meg azt mondta neki:

– Amikor a szívét etted, rám se néztél. Most meg mit bámulsz?

A borz benne maradt a pácban, a medve meg a farkas megfenygették:

– Rendben van, először történt, megbocsátunk, de ha még egyszer hibát követsz el – nem kapod meg a fejet.

Odaadták neki a teve fejét, és meghagyták neki:

– Menj, süsd meg a tűzőn!

A borz megsütötte a fejet, a róka pedig fogta és visszavitte. Útközben kiszedte belőle az agyvelőt és felfalta, a fejet pedig a medve meg a farkas elé tette.

Azok alaposan szemlére vették – nincs benne az agyvelő. Kérdezik a rókát:

– Hová tűnt innen az agya?

A róka rájuk bámult, a fejét csóválta.

– Mit mondjak annak, aki a farkast és a medvét okosnak tartja?

– Miféle velőről beszéltek? Ha a tevének esze lett volna, vajon hagyta volna magát levágnival?

Elgondolkodott ezen a farkas meg a medve, egyetértettek a rókával.

Ej, te, ravaszdi! Nem véletlenül kering rólad annyi történet!

A koca és a farkas

A kocának három malaca volt. Valamiféle sós halat ettek, és igen kínozták őket a szomjúság. A koca elment vízért, s amikor készült a vödört megtölteni, elébe ugrott egy farkas.

– Meg foglak enni, te disznó! – mondta a farkas.

– Még hogy engem? – csodálkozott a koca. – Nekem kemények az oldalbordáim. Kíméld a fogaidat, hagyj

engem! Van három malackám, mint az érett körték. Az egyiket neked adom.

– Ez már valami, tetszik nekem a dolog – mondja a farkas. – És hogy hívják őket?

– A neveik: az egyiké – Későn, a másiké – Erősen, a harmadiké – Meleg.

– Jól van – felelte a farkas, és elbocsátotta a kocát.

Hazaért a koca, megitta a malacait, jól bezárta az ajtót, és a malacaival együtt lefeküdt a melegben. Ekkor az ajtó mögül a farkas hangja hallatszott:

– Hej, Későn!

– Későn van már, nem megyek ki hozzád! – mondta neki a koca.

– Hej, Erősen! – kiáltja a farkas.

– Be van zárva az ajtó erősen – feleli a koca.

– Hej, Meleg! – kiáltja a farkas.

– Jó meleg van a puha almon szármunkra – válaszolja a koca.

A farkas a dühtől eszméletét veszítette, mintha meghalt volna. Varjak

repültek arrafelé, s elkezdték a farkast csipegetni. Magához tért, vicsorgatta a fogát, és elkapta az egyik varjút.

– Most jaj lesz neked, varjúcska – mondta neki. – Minden mérgemet rajtad fogom kitölteni!

– Tégy velem, amit csak akarsz – válaszolta a varjú. – Ha úgy gondolsz, meg is ehetsz, ha meg kedved tartja, a vízbe is dobhatsz. Csak egyre kérlek: ne tekerj babindát a nyakamba kötéleként, és ne vess bele a szakadékba!

– Jó, hogy te magad mondtad el nekem, amitől rettegsz! – örvendezett a farkas.

Babindát tekert a varjú nyaka köré, és behajította a szakadékba.

A varjú elröpt, és letelepedett egy magas fa ágára. Csipegeti a babot, és kiabálja:

– Kárr, te farkas! Kárr, hogy nem falhatlak fel!

A farkas nem tudta elviselni, hogy másodszor is lóvá tették, a dühtől szétpukkadott, és kilehelte a lelkét.

Kovács Béla fordításai

Mesék Kicsiny úrról

Tamil állatmesék

A Kicsiny úr (eredetileg Kancsil úr) személye köré szőtt állattörténetek igen régi idők óta népszerűek a maláj társadalomban. A mesék – az egész maláj és indonéz szigetvilág lakosságának kulturális öröksége – igen változatos formában maradtak fenn. Indonéziában Kancsil urat Lekincsi úrnak hívják. A történetek eredetileg szájhagyomány útján terjedtek. Szerzőjük vagy szerzőik ezért ismeretlenek.

Sang Kancsil, a törpeszarvas a délkelet-ázsiai dzsungel lakója. Alig nagyobb egy macskánál, de kis patáival, hosszú orrával valóban olyan, mint egy törpe szarvas. Történetei arról szólnak, hogyan védte meg magát és gyenge állattársait Kancsil úr az őserdő erős vadjaitól, a hatalom uraitól. Elmésségével sikerült neki az erdő állatait összefogásra bírni. Furfangosságával nemcsak a tigrist, az elefántot, a krokodilt győzte le, de még az óriást is.

Kíván-e több magyarázatot a történetek mondanivalójára?

Köztudott, hogy valaha, nagyon régen, egy hatalmas őserdő közepén élt egy okos törpeszarvas, akit Kicsiny úr néven tiszteltek. Kicsiny úr egymaga éledegelt. Már nem is emlékezett, mikor temette el apját-anyját, olyan nagyon régen volt, és már a rokonaival sem tartotta a kapcsolatot.

Márpedig az őserdőben egyedül élni mindenkinek nagyon veszélyes, hát még egy kis törpeszarvasnak! Kicsiny úr viszont ebben semmi furcsát nem talált, mert ő egy igen bátor törpeszarvas volt. Méghozzá azért volt bátor, mert olyan tulajdonságokkal rendelkezett, amelyek a többi állatban nem voltak meg: furfangossággal és csavaros észjárással.

Kicsiny úr általában minden kelepceből kiszabadult valami fortéllal. Sok állat próbálta megfogni, de ő mindnek túljárt az eszén. Sőt, néha még arra is felhasználta furfangosságát, hogy a bajba jutott állatokon segítsen. Míg aztán egy szép napon Kicsiny úr uralkodott az őserdő összes állata fölött.

Gyertek, üljetek le, és olvassunk együtt a furfangos törpeszarvas tanulságos eseteiről.

Az epekedő bambuszfurulya

Kicsiny úr fülét megütötte Tigris bácsi üvöltése a távolból. Hú, de nagyot ordított! Ez csak annak a jele lehet, hogy Tigris bácsi éhes és zsákmányt keres. Aki most véletlenül összetalálkozik vele, futhat, hogy mentse az irháját, gondolta Kicsiny úr.

Kicsiny úr éppen azzal foglalatoskodott, hogy egy nagy bokorról mind

lerágja a sok friss hajtást. Végre-valahára teletömheti a bendőjét, hiszen napok óta nem akadt az útjába egyetlen rügyekkel teli bokor sem. Ma végre annyit ehethet, amennyi belé fér.

Ezen a kis erdei tisztáson csend és béke honolt. Nem hallatszott más, mint a levelek susogása, ahogy a szellő fújta őket. Ha fülelt, úgy hallatszott,

mintha a szél alig hallhatóan egy kis furulyán játszott volna.

Hirtelen ágak recsenésére lett figyelmes. Ez pedig csak Tigris bácsi közeledtét jelenthette.

„Nahát, hogy milyen szépen szól ez az epekedő bambuszfurulya!” – rikoltott Kicsiny úr.

Tigris bácsi, aki éppen lesből készült Kicsiny úrra ugrani, annak jókedve láttán gyanakodni kezdett. De aztán mégis az jutott eszébe, hogy hátha ez megint valami csalafintaság lesz Kicsiny úr részéről.

Így nem vesztegette az idejét és egyenest Kicsiny úrra vetette magát. Még jó, hogy Kicsiny úrnak volt ideje félreugrani, Tigris bácsi pedig jól beverte a fejét a bambusz törzsébe. Bár nagyon fájta a feje, úgy tett, mintha mi sem történt volna.

„De most aztán nem menekülsz!” – üvöltötte dühösen a tigris.

Kicsiny úr nem méltatta egy fikarcnyi figyelemre sem.

„Ő, be szépen is szól ez az epekedő bambuszfurulya!” – mondta magának Kicsiny úr.

„Hohó, Kicsiny úr, elkészült a hálóra? Mert most aztán elkapom a frakkját! Mi az, tán nem retteg?”

„Tigris bácsi, ne csapjon már akkor a zajt, mert akkor nem halljuk tisztán a varázsfurulyát. Olyan szépen szól.”

„Hol szól itt furulya?” – kérdezte Tigris bácsi gyanakodva.

„Hegyezze csak jól a fülét, Tigris bácsi. Na, várjon még egy kicsit” – tette hozzá Kicsiny úr. Magában meg csak úgy szurkolt, hogy kezdjen már újból fújni a szél.

„Hallja már a furulyaszót? Nem szép?” – biztatta Kicsiny úr.

Hirtelen tisztán hallatszott a levelek susogása. A bambuszerdő felől pedig alig hallható furulyaszót hozott a szellő.

Tigris bácsinak a földbe gyökerezett a lába.

„Valóban, szépen szól a furulya. De tényleg varázsfurulya ez, Kicsiny úr?”

„Nemcsak hogy varázsfurulya, de neve is van: epekedő bambuszfurulya” – válaszolta Kicsiny úr.

„Hát, akkor szépen is kell szólnia. De én senkit nem látok, aki fújná. Magától meg hogy tudna szólni?”

„Ó, ez a titka! Egy varázsfurulya az egészen más, mint egy közönséges furulya. Ahhoz, hogy játsszunk rajta, elég, ha a nyelvünket két bambusztörzs közé dugjuk. Aztán várjunk egy kicsit. Magától elkezd szólni egy idő múlva. Fújnunk egyáltalán nem is szükséges” – magyarázta Kicsiny úr.

„De kegyelmed nem dugta a nyelvét két bambusztörzs közé, a furulya mégis szól. Hogyan lehetséges ez?” – tudakozódott Tigris bácsi gyanakodva.

„Tigris bácsi téved. Szulejmán király adott nekem egy kis varázshatalmat, ezért én messziről is meg tudom szólaltatni a furulyát. Próbáljon meg Tigris bácsi is játszani rajta. Hátha még szebb dallamot tud előcsalogatni belőle” – színészkedett Kicsiny úr.

Tigris bácsi vigyorgott. Tulajdonképpen ő is nagyon szeretett volna furulyázni, de eszébe jutott, hogy mi célból jött ide.

„Nem azért vagyok itt, hogy furulyázni tanuljak. Azért jöttem, hogy megegyeiek, mert már napok óta üres a gyomrom.”

„Na de Tigris bácsi, az ön alázatos szolgálója most szolgálatban van! Szulejmán király megbízásából! Ennek a furulyának a szava elaltatja őfelségét. Ezért a legjobb lenne, ha kegyelmed is megtanulná a furulyát fújni. Amikor már ügyesen fújja, felfalhatja szerény személyemet. Akkor Szulejmán király

sem haragudna meg, mert lesz, aki a szolgáját helyettesíti.”

„Igazad van, nem bánom” – egyezett bele Tigris bácsi.

„Aztán nehogy elfelejtse az előírást!”

„Hogy is van, még egyszer, Kicsiny úr.”

„Való igaz, nagyon egyszerű dolog az epekedő bambuszfurulyát fújni. Csak a nyelvét dugja két bambusztörzs közé. Kicsit várjon, aztán majd megszólal magától. Olyan szép hangja lesz!” – fűzte hozzá Kicsiny úr.

„Megértettem.”

„Nagyszerű! Tigris bácsi menjen csak oda, ahhoz a bambuszbokorhoz és válasszon magának két törzset. Ne feledje az előírást!”

„Jól van, jól van, értem” – felelte Tigris bácsi.

„Tigris bácsi, várja meg az utasításaimat, jó?” – kérte Kicsiny úr, miközben arra várt, hogy a szél megint fújni kezdjen.

„Minden rendben” – válaszolta Tigris bácsi, és elindult.

Amikor a szél fújni kezdett, Tigris bácsi már készen állt az első furulyaleckére. Kicsiny úr odakiáltott neki: „Tigris bácsi, most kezdheti!”

Tigris bácsi gyorsan bedugta a nyelvét két bambusztörzs közé. Először semmi nem történt. A szél csak fújdogált, ahogy szokott. Tigris bácsi hallott valami halk zörejt a bambuszerdő mélyéből. Szíve nagyot dobbant.

„Most már tudom, hogy kell ezt a furulyát fújni, nemsokára bekapom Kicsiny urat is” – suttogta magában, szemével pedig Kicsiny úr felé lesett.

A szél csak fújt tovább. A bambusztörzsek ide-oda hajladoztak. Lassan az a két törzs is hajladozni kezdett, amelyek közé Tigris bácsi a nyelvét dugta. Sőt mi több, ahogy hajladoztak, hirtelen becsípték Tigris bácsi nyelvét. Az pedig a fájdalomtól teljes erejéből felüvöltött. Üvöltése megremegtette az egész őserdőt.

Kicsiny úrnak több se kellett, ahogy meghallotta a nagy ordítást, nyakába kapta a lábait, és úgy futott, ahogy csak az tud futni, aki a bőrént menti.

Szulejmán király gongja

Kicsiny úr egy szép napon a lakása közelében található bokrok friss rügyeit lakmározta. Hirtelen meglátta Tigris bácsi árnyékát. Rettentően megijedt. Mi lesz, ha Tigris bácsinak éppen őrá fáj a foga?

Nem sokat töprengett ezen, hanem gyorsan bevetette magát a sűrű bozótba. Az ágak zörgése persze elárulta Tigris bácsinak, hogy valaki van a közelben. Szimatolni kezdett. Éles szaglásával azonnal kitalálta, hogy Kicsiny úr bujkál itt.

„Nicsak, Kicsiny úr itt van a közelben. De hol rejtőzködik?” – dűnnyögte Tigris bácsi. Megállt, szemével a környéket kémlelte.

Kicsiny úr jól hallotta Tigris bácsi morgolódását. Bár a tigris még nem látta őt, Kicsiny úr biztos volt benne, hogy jelenléte nem titok.

Igy aztán jobbnak látta, ha futásnak ered. Szaladt, ahogy a lába bírta. Miután kifáradt, meg kellett állnia. Lihegett, alig kapott levegőt. Kis idő múlva zihálása megnyugodott, ő pedig majdnem el is feledkezett a veszélyről.

Egy fatuskóra ült, hogy kipihenje az iménti nagy futást. Alig ült le, arra lett figyelmes, hogy fentről zümmögést hall.

Felnézett. Feje felett az egyik ágon darázsészket látott, abba repültek be

a darazsak. Kicsiny úrnak hirtelen támadt egy ötlete. Mosolyogva szemlélte a darázsfszékot.

„Na, hogy vagyunk, nagyeszű Kicsiny úr?” – kérdezte a váratlanul felbukkanó Tigris bácsi. Kicsiny úr úgy megijedt, hogy egy darabig moccanni sem bírt.

„Hm... Tigris bácsi, jól vagyok – felelte zavartan. – Kegyelmed is jól van?”

„Hogy én? Igen, én jól, de az ön számára semmilyen jó hírrel nem tudok szolgálni.”

„És miért nem?”

„Mert hamarosan bekapom kegyelmedet! Hiszen ön már nem bír futni, az én gyomrom pedig ma még egy falatot sem látott.”

„Ó, úgy látom, ön még nem tudja...” – vágott közbe Kicsiny úr.

„Mi a csudát kellene tudnom?”

„Én nem azért szaladtam el, mert félek kegyelmedtől, hanem mert tisztességem van. Félek, hogy felbőszítem Szulejmán királyt, azért rohantam vissza az őrhelyemre. Nézze csak!” – mutatott Kicsiny úr felfelé.

„Mit? Mi van ott?” – érdeklődött Tigris bácsi kíváncsian.

„Ha tudni akarja, az ott Szulejmán király gongja. Nekem kell a gongot őriznem. Tán nem hallja, milyen szép hangja van?”

„Nem én. Hol?”

„Figyeljen csak jól oda! Hegyezze a fülét! Nem hallja, hogy zümmög? Nem csodálatos?” – tette hozzá Kicsiny úr.

„Igen, tényleg kellemes. És ez a gong, hm, még szép is” – dicsérte Tigris bácsi.

„Még soha senki nem ütötte meg. Mert ha megütik, még sokkal szebben szól, az egész őserdő visszhangzik tőle” – magyarázott tovább Kicsiny úr.

„Tényleg így van?”

„Igen. De ebben az erdőben egy állatnak sem szabad megütni a gon-

got. Ezért nem hagyhatom itt. Félek, hogy valaki titokban megüti.”

„De én nagyon szeretném megütni. Szabad, Kicsiny úr?” – kérlette a tigris.

„Ó, nem lehet!” – tiltakozott Kicsiny úr.

„Csak egyetlenegyszer...”

„Félek, hogy Szulejmán király megharagszik. Ez egy tiltott gong, Tigris bácsi!” – fűzte hozzá nyomatékkal Kicsiny úr.

„Na, kérem szépen, Kicsiny úr! Adjon már nekem alkalmat, hogy megüssöm. Csak egyszer... Megígérem, akkor sohasem fogom megenni önt.”

„Tényleg nem?”

„Igen, megígérem.”

„Rendben van, de ígérje meg, hogy csak egyszer. Várjon itt, amíg Szulejmán király elé járulok, hogy megszerezze kegyelmed számára az engedélyt a gong megütéséhez. Amikor majd jelt adok, meg szabad ütnie. De ne feledje, csupán egyetlenegyszer!” – mondta Kicsiny úr.

„Rendben” – válaszolt Tigris bácsi.

Kicsiny úr gyorsan távozott. Amikor már jókora távolságra volt és elég biztonságban a darázsfszékotól is, teli torokból visszakiáltott:

„Tigris bácsi, most már megütheti a gongot, Szulejmán király beleegyezett.”

Közben szélesen vigyorgott. Tigris bácsi teljes erejéből belepofozott a darázsfszékba. Hogy a fészek összetört, persze minden darázs kirajzott belőle, és dühükben Tigris bácsira támadtak. Tetőtől talpig összeszurkálták. Több száz darázs töltötte így ki rajta a mérgét.

Ezúttal Tigris bácsi mentette az irháját lélekszakadva. Ordított, ahogy a torkán kifért a sok mérges darázs-szúrástól. De még ennél is jobban gyötörte, hogy Kicsiny úr újfent túljárt az eszén.

Tharan Marianne fordításai

TWIN PEAK

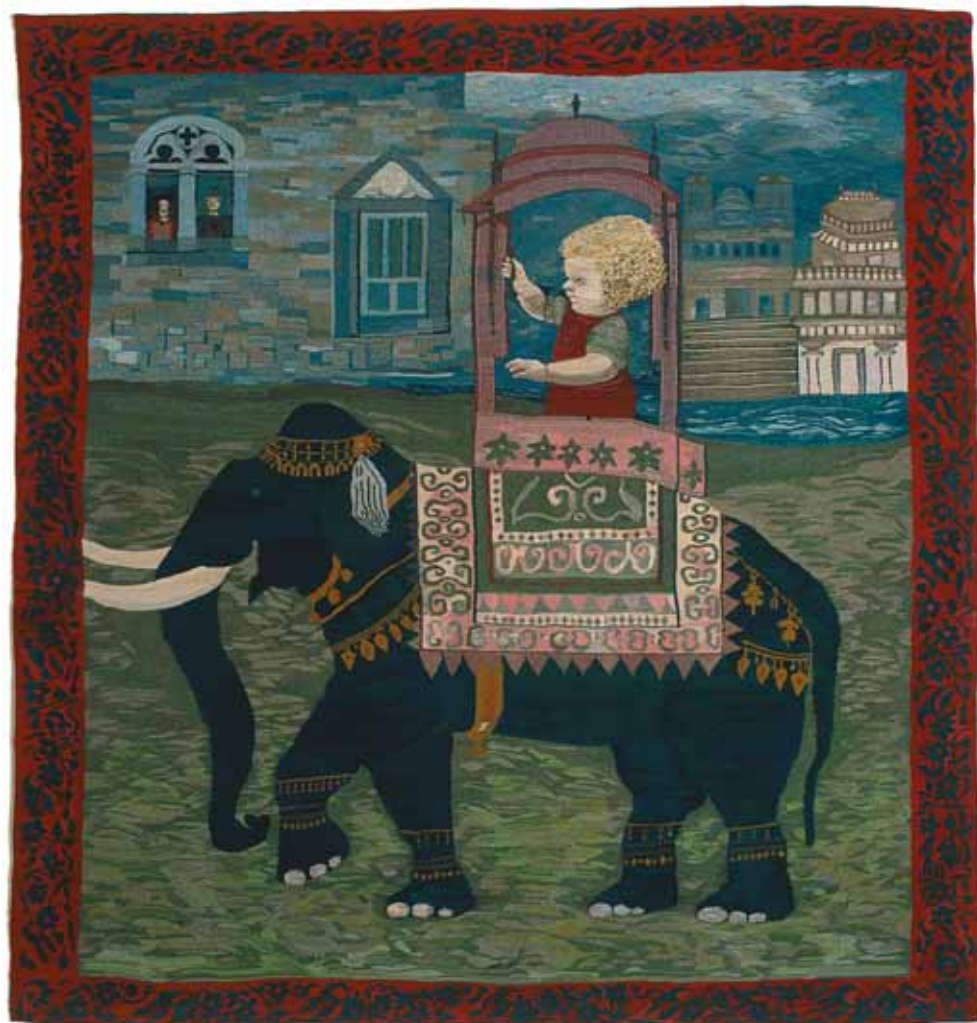
DON CARLOS

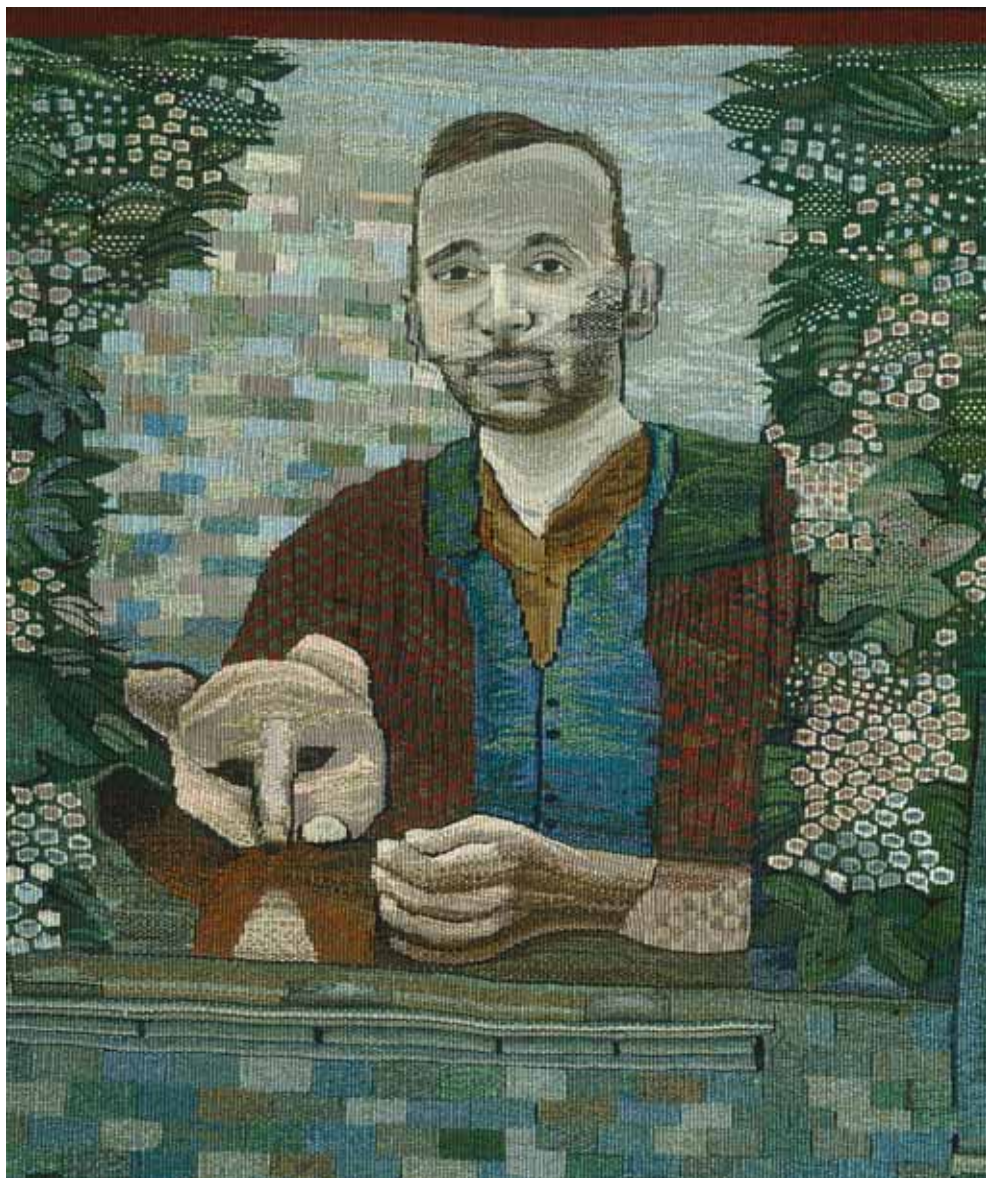

FARKAS ÉS BARÁTAI

A LÉLEK HÁROMRÉTŰ TERMÉSZETE

JAJ PEDIG AZ EGYEDÜLVALÓNAK,
HA ELESIK ÉS NINCΣ AKI ŐT FELEMELJE...

Többrétegű textilmesék

A budapesti Memoart Galériába lépve hirtelen mellbe vág a friss tengeri levegő, havasok előtt biciklis fiatalok épp egy kis pihenőt tartanak, a fiún nagyapáink bricsesznadrágja térdharisnyával, a lány trikolórban, mint egy biciklikormányon ücsörgő megtestesült allegória, mindketten szembenéznek, velem, a nézővel tartják a szemkontaktust, ők a táj célja és értelme, mögöttük vad hegyi patak vonaglik, mint egy mesebeli hegyi szörny, aki csak úgy ijesztget, de nem komoly, az erőteljes komplementer színek a levegő tisztaságát pumpálják a tudómba, a Vígszínház melletti lakásgaléria légtérébe, ahol szőttestársaik egymás hatását erősítve varázsolják oda az alkotót, Rónai Évát, a 81 éve kortalan homo ludenst, aki úgy játszik a fonállal, kötetlen, terv nélkül készült kompozícióival, mintha csak pihenésképpen szőné a mese fonalát a kíváncsi unokáknak. Mesélne a havasok eget hasító csúcsairól, a víz-test napsütötte pikkelyeiről, ahogy lebucskázna a hullámvölgybe, a kerékpár vörös rúdjáról, ahogy geometrizálja a zöldek lágy íveit, piros színe az élet diadalát harsogja, mert menni kell az úton, megkeresni kinek-kinek a saját irányát.

A szemben lévő gobelinről futó csoport közelít. Mindjárt utolérnek, onnan együtt futunk tovább. Kifelé futnak a képből, felém, birtokba veszik a termet, a néző beszáll, mi mást tehetne. A háttérben csapkodó hullámok, talán előlük kocognak át a jelenbe. Megfutják útjukat, nem néznek hátra.

Csak ekkor veszem észre a kisebb képeket.

Az egyik gobelin címe biblikus mélységet kölcsönöz a képnek: *Jaj pedig az egyedülvalónak, ha elesik és nincs, aki felemelje* (Préd 4:10).

Visszafogott színvilág, a gazdagon szőtt lombok között férfi eteti a rókáját. Arcvonásai a textilművész fiát, Roskó Gábor festőművészt őrzik meg az utókornak, kockás szvettere mintha a bricsesz folytatása lenne a másik képről, ahol húga, Bea ül trikolórban.

Gábor nem néz a rókára, mint ahogy Szűz Mária se néz a kis Jézusra a reneszánsz előtti korok oltárképein. Nem az anyai szeretet kifejezése a célja. Az Isten Anyja istennői minőségében mutatja be fiát a világnak, amiért majd meg kell halnia. A róka és a gazdája is szuggesztíven néznek szembe, mint id. Jan Brueghel Paradicsom-jeleneteinek állatai. A tanítás nekünk, a mindenkori nézőnek szól.

A negyedik kép *Brendan II.*, mert az első képet ellopták, ezért újrászötte!

Egy VI. századi ír szerzetes bőrből készült hajóját mutatja be, aki egy Tim Severin nevű történész feltételezése szerint többedmagával elérte Amerika partjait. A széltől duzzadó vitorlán kelta kereszt, a szoláris erő, és az örökkévalóságot, a világ teljességét jelképező kör-motívum a Menny és a Föld egységét szimbolizálja. Más felfogás szerint a teremtményszozbeli Paradicsom négy folyóját ábrázolja, amit az emberiség ősi tudása látenszen megőrzött. A hajó fölött vadludak szállnak, hangos szárnyzuhogással szelik a friss tengeri levegőt, a felhajtóerő szinte emeli a hajót, segíti a haladást.

Rónai Éva gobelinjei többszínű művek, belső víziói munka közben alakítják ki a gazdag részleteket, látszólagos naturalizmusukkal párhuzamosan rejtett értelmet hordoznak. Játsszik az anyaggal, a kompozícióval, variálja a gondolat szintjeit.

A játszó ember kortalan, és kortalanok az alkotásai is, így adta át magát évtizedeken át a Kisképző textiltanáraként a jövő generációnak.

B. Tóth Klára

BRENDAN EXPEDÍCIÓ

Rostás-Farkas György

A Nap gyermekei

Valamikor, nagyon régen, a világ kezdetének elején lehetett, amikor az ember napokig bolyonghatott, amíg egy másik emberrel találkozott. Nagyon nagy becsben tartották az ilyen találkozásokat, mert az emberek vágytak a hírekre, különösen azokra, amelyek külföldről érkeztek. Az idegenek szállást és meleg ételt adtak. Tátott szájjal hallgatták az érdekesbennél érdekesebb történeteket.

A cigányoknak abban az időben volt becsületük, szívesen fogadták őket a tábornökeknél, s borzongva hallgatták az öreg cigány vajda történeteit.

– Most pedig elmesélem, hogy nekünk, cigányoknak, mitől van ilyen szép, barna színünk, mert tudjátok meg, hogy nekünk is ilyen sápadt színünk volt, mint amilyen nektek van. Bizony, barátocskám, valamikor mi is olyan sápkórosak voltunk, mint ti.

– Még illet, fehér romák! – szólt közbe hüledezve egy legény.

– Vad népek elűzték minket otthonainkból, leányainkat, asszonyainkat megbecstelenítették. Akik túléltek a borzalmas mészárlást, menekülni kényszerültek. Így lettünk mi hazátlanok, a világ vándorai. Mivel nem volt otthonunk, ruhánk is csak annyi, amennyit magunkon viseltünk, kényszerűen vált számunkra az a felismerés, hogy kezdetben olyan tájakon vándoroljunk, ahol szabad ég alatt is lehet aludni, ahol melegen süt a nap.

Reggel a kelő Nappal ébredtünk, s odatartottuk arcunkat a Nap sugarainak, mozdulatlanul sütkezettünk, mint a sasmadarak. S amikor szivacs-

ként magunkba szippantottuk az életet jelentő fényt, útra keltünk.

Csak nézett, nézett bennünket a Nap, minden reggel szívélyesen ránk mosolygott. Mi is nagyon szerettük a Napot, mert a mosolyából erőt merítettünk, s ezt tudta is a Nap, mivel már akkor is nagyon öreg volt, és az öregek mifelénk bölcsek.

Egy napon így szólt hozzánk a Nap: – Ide figyeljete, cigányok! Mit szólnátok hozzá, ha gyermekeimmé fogadnátok benneteket?

– Mire lenne jó ez nekünk? – kérdezte akadékoskodva az öreg jóaszon.

– Nem is tudom... – gondolkodott félhangosan a Nap. – Talán azért, mert nekem nincsen gyermekem. Azért gondoltam rátok, mert ti szüntelenül úton vagytok, s én egész nap veletek lehetnék: óvnátok benneteket a bajtól, a veszedelemtől, s örökké az arcotokra varázsolnám a vidámságot...

– Kedves, drága Nap! – így szólt ükapám a Naphoz. – Bizony, el kéne nekünk a te gondoskodásod, atyai szereteted. Mi boldogan leszünk a te gyermekeid, ha szép bronzbarnára fested a bőrünket. Akkor az emberek már messziről felismernek bennünket, s tudják, mi a te fogadott gyermekeid vagyunk...

A Nap lenyúlt hosszú, sugaras kezével, és minden egyes romát bronzszínűre festett.

Nem győztünk betelni új bőrszínünkkel. De örömünk hamarosan ürmbe fordult, az emberek kezdtek irigykedni ránk, és bottal kergették el bennünket...

A tábornúznél megfagyott a levegő – az emberek lehajtott fejjel, szégyenkezve hallgatták az öreg vajda történetét.

– Akkor a Nap rosszat tett veletek – szólt közbe egy tíz év körüli legényke.

– Bizony-bizony, kisfiam, a Nap nem tudhatta, hogy a gőg és a büsz-

keség milyen indulatokat szabadít fel az emberek szívéből...

Ezért vándorolunk mi, cigányok, mert ha letelepednénk, akkor le kellene mondanunk bőrünk színéről, amely számunkra egyben a szabadság színe is...

A sündisznó története

Egyszer régen, Szentgyörgy-hegyen, szembejött velem Vendelke, a sündisznók fejedelme. Este volt, ragyogtak a csillagok, az egész erdőt vastagon borító avarrétegen, a hold fényében néha-néha megcsillant egy-egy esőcsepp. Ez tette varázslatossá az éjszaka félhomályát. A csendet csak az előbukkanó sündisznó „lépteinek” zaja törte meg.

Szekérrel érkeztem erre az ősi táborozóhelyre, mely egykor őseim táborhelye is volt. A hosszú út fárasztó, kimerítő volt. Szememet alig tudtam nyitva tartani a fáradságtól, amikor szembe találtam magam az előző életemben már jól ismert Vendellel, a sündisznók fejedelmével. Megszólított.

– Emlékszel-e még rám, te Krónikás? Szentagnán találkoztunk utoljára, abban a templomkertben, ahol ragyogtak a gyertyák. (Saj andej rag-na e memelya.) Ott voltam én harangozó.

– Emlékszem rád, hogyne emlékeznék. Hogy élsz, mi van veled, Sündisznócska?

– Hadd meséljem el neked életem történetét.

– Hallgatlak, Vendelke.

– Én is cigány voltam, az én őseim földje is India volt, mint a tiétek.

– És miért lettél sündisznócska, Vendelke?

– Népem ellen követtem el nagy bűnt, emiatt kell a földön sündisznóként élnem.

– Feloldoználak súlyos bűnöd alól, de tudnom kell, mit is követtél el.

Vendelke nagy zokogásban tört ki.

– Tudod, egyszer, nagyon régen, amikor a cigányok elhagyták őseik földjét, egy nagy-nagy titkot hordoztak, melyet évszázadokon keresztül megőriztek. Attól maradtak meg cigánynak, hogy a titkot nem árulták el senkinek. Tudták, hogy erejük őrizője ez. Nagy eskü alatt voltak, olyan eskü alatt, amelyet még őseik földjén tettek, mielőtt útra keltek.

– Mondd meg, mi volt az a kísértés, amelyért elárultad titkunkat?

– Évszázadok óta őrzöm magamban, féltve, de neked elmondom. De az a kérésem, te Krónikás, te se áruld el soha, senkinek.

Közelebb húzódtam hozzá, s sutogóra fogta a hangját. Tekintetében mélységes emberi fájdalmat fedeztem föl. Mikor gyónását befejezte, előttem is fölrémlett egy holdvilágos erdő, egy patak, melyben épp szép, barna tündér fürdött; egy nem cigány. Majdnem elhagytam érte én is a kumpániánkat. De észhez tértem... Tudnunk kell, mi az az együvé tartó erő, ami száz éven át összetart bennünket. Az, hogy bízunk egymásban, egymást soha be nem csapjuk. Nemcsak tud-

juk, érezzük is, hogy – mi, cigányok – egyek vagyunk, sok testben egy szívként dobbanunk. Úgy egymáshoz tartozunk, ahogy karunk a testünkhöz tartozik – gondolkodtam el. S így szóltam:

– Érzem, hogy szívedből beszéltél és őszintén megbántad az emberek, a cigányok ellen elkövetett bűnödöt. Elcsuklik a hangod? Sírásod lelked mélyéből fakad. Ne sírj! Nézz bátran a szemembe! Fogadd meg, ha feloldozlak a cigányok ellen elkövetett bűnöd alól, őket szolgálod majd hátralévő életedben. Tanuld meg, aki népét elárulja, az önmaga ellen is vétkezik. Ez emberemlékezet óta így van. A vétkesnek bűnhődnie kell. De én, népem örökös szolgája, ezennel megbocsátok neked, s feloldozlak bűnöd

súlya alól. És testvéremmé fogadlak! Jól vésd a fejedbe, ez nemcsak téged, mindkettőnket kötelez népünk iránti hűségre, alázatra. Fogadalmat kell tennünk, hogy méltósággal és örök hűséggel szolgáljuk, és soha, soha el nem hagyjuk, el nem áruljuk népünket. Kötelességünk hirdetni együvé tartozásunkat, büszkén vállalni cigányságunkat. Testvérem! Most már azt is tudnod kell, hogy mindkettőnnek kötelessége keserves példátat elmesélni a világnek.

– Köszönöm, Krónikás. Megfogadom szavad, s arra kérlek, vidd tovább, add tovább, amit elmondtam, hogy népünk okuljon belőle. Ne kövessenek el akkora bűnt, mely megfosztja őket emberi alakjuktól és méltóságuktól.

Az igazságtevő királyné

(Apám meséi nyomán lejegyezve)

Az erdőszélen élt egy szépségéről és okosságáról híres cigány lány a szüleivel. Egyszer arra lovagolt a király, és meglátta a lányt. Azon nyomban beleszeretett. Így szólt hozzá:

– Mától fogva te vagy a királyné. De van egy kérésem.

– És mi lenne az?

– Tudom, hogy te nagyon okos lány vagy, és mindig segítesz azoknak, akik hozzád fordulnak. Ígérd meg, hogy nálam nélkül nem adsz senkinek sem tanácsot!

– Szavamat adom rá! Úgy lesz, ahogy kívánod, felséges uram! Csak szeress, ahogyan én téged!

Nagy boldogságban éltek a palotában. Egy nap a király így szólt a lányhoz:

– Kedves feleségem! El kell utaznom, de nemsokára visszajövök!

– Rendben van, felséges uram!

– Ne feledd adott szavadat. Ha jön valaki tanácsot kérni, ne adj senkinek sem. Várjanak meg, amíg hazaérek!

– Úgy lesz, ahogy kívánod!

A király elutazott.

Másnap reggeltől estig esett az eső. Két koldus járt a sáros úton. Mindkettőjüknek volt felesége és egy-egy taligája. Az egyik koldus taligáját számár húzta, a másikat pedig maga a koldus és világtalan felesége. Időközben beesteledett. A palota mellett vertek sátrat. Mivel nagyon fáradtak voltak, hamar elaludtak. Éjjel a számár lefialt. A kis csacsi a vak asszony taligája alá vergődött. Mikor

reggel a koldus felkelt, odakiáltott a feleségének:

– Hé, asszony, idenézz! Megfiadott a taligánk!

– Hála istennek! Most már nekünk is van szamarunk, nem nekünk kell húzni – mondta a vak asszony.

Amikor a másik koldus is felkelt, látja ám, hogy egy kis csacsi van odakötte a vak taligájához. Megdörzsölte a szemét, azt hitte, rosszul lát. A taliga nem fialhatott szamarat! Ez csakis az övé lehet. Odament a taligához, hogy a kis szamarat elhozza onnan. A másik ember nem engedte.

– Ez a szamár az enyém! Itt találtam a taliga alatt, csakis a taliga fialhatta!

– Hát már hogy mondhat ilyet! A szamár az enyém, az én szamaram fialta!

– Nem úgy van az! Enyém a szamár, mert a taliga alatt találtam, a feleségem is tanúsíthatja.

Addig-addig vitakoztak, amíg összeverekedtek. Jól helybenhagyták egymást. A nagy csetepatéra kijött a királyné a palotából.

– Jó napot, felséges királyné! – köszöntötték illendően.

– Jó napot, emberek! Miért vagytok ilyen nagy zajjal?

– Tégy igazságot, felséges királyné! Nekem van egy szamaram. Neki nem volt. Az éjjel a szamár lefialt. Ez az ember meg a kis szamarat a taligájához kötötte. Ő azt állítja, hogy a kis szamár a kocsija alatt volt, ezért a kocsi fialta a szamarat. Így a szamár az övé.

– Igenis, az enyém – szólt közbe a másik koldus. – A taliga alatt találtam. A feleségem is tanúsíthatja, ő is látta!

– Igen, miénk a szamár, én is láttam, hogy a mi taligánk alatt van! – mondta a vak asszony.

– Ha láttad, hát láttad! – mondta a királyné. – De én nem tehetek igaz-

ságot köztetek. Várjátok meg a királyt. Majd ő elrendezi a dolgotokat.

– És hol a király?

– A király elment a smaragdfolyóhoz aranykölest őrizni, mert a halak kijárnak a vízből és lelegelik a kölest.

– Már megbocsásson, felséges királyné – szólt a vak asszony –, de hogy lehet az, hogy a halak kijönnek a vízből, amikor nincs is lábuk?

– Ez is olyan furcsa dolog, mint ahogy a vak lát, vagy hogy egy taliga szamarat fial.

A vak asszony nagyon elszégyellte magát. Közben a kis csacsi kötele eloldódott, és az anyjához ment szopni.

– Látjátok, emberek! Nem kell a királyt megvárnotok, a kis csacsi tudja az igazságot!

– De hát velünk mi lesz? – kérdezte a vak asszony. – Nekünk nincs szamarunk, magunk húzzuk a taligát!

– Kaptok tőlem egy szamarat! De most menjetek isten hírével.

– Nagyon köszönjük, felséges királyné asszony!

A koldusok sietve eltávoztak a palotából.

Estére hazaért a király. Megvacso ráztak, majd így szólt a feleségéhez:

– Mondd el, mi történt, míg távol voltam!

– Jött ide két koldus. Az egyiknek volt szamara, a másiknak nem. A szamár megellett, és a kis csacsi a másik koldus taligája alá került. A vak asszony is azt állította, hogy az övé a csacsi, hiszen ő is látta, hogy az ő taligájuk alatt van! Ezen aztán hajbakaptak. Mindketten a magukénak akarták a csacsit. Mondtam nekik, hogy várják meg, király uram, míg visszajössz a smaragdfolyó partjáról, ahol őrzöd az aranykölest a halaktól. A vak asszony erre megkérdezte, hogy hogyan jöhet-nek ki a halak a vízből, amikor nincs is lábuk.

– És mit feleltél neki?

– Azt, hogy ez is csak úgy lehetséges, ahogyan egy taliga szamarat fial. Közben a kis csacsi éhes lett, és odament az anyjához szopni. Mondtam nekik, látjátok, a kis csacsi tudja az igazságot. Aztán kibékültek, és elmentek.

– Nem tartottad meg a szavad! Törvényt szabtál nélkülüm!

– De kedves uram! A kis számár adta az igazságot, ő tudta, ki az anyja!

– A lényegen ez nem változtat, megszegted a szavad, nem akarlak többé látni. A palotából egy dolgot vihetsz csak el, azt, ami neked a legkedvesebb!

– Jól van, kedves uram, elmegyek. De kérlek, búcsúzóul igyunk meg egy pohár bort.

– Rendben van.

A királyné kitöltötte az italt, és észrevétlenül altatót tett ura poharába. A király megitta a bort, és azon nyomban elaludt. A királyné behívatta a szolgáit. A királyt kopott gúnyába öltöztették, majd levitték a hintóba. A királyné apja kunyhójához hajtatott.

– Vigyétek be a királyt a házba, aztán elmehettek. Holnap délben legyenek itt. De egy percet se késsetek, mert a fejeteket vétetem!

– Igenis, minden úgy lesz, ahogy parancsolta, felséges királyné asszony!

A király csendesén aludt a gallyakkal fedett kunyhóban. A tetűk is csípni kezdték, és vakarózni kezdett.

– Jaj, hol vagytok?

– Csak aludj, jó helyen vagy!

– Azt álmodtam, hogy... jaj, valami belém csípett.

– Vakard meg!

A király már mindenütt vakaródzott. A sok csípéstől egészen felébredt. Látja ám, hogy valamiféle kunyhóban van, rajta meg ócska göncök.

– Hol vagytok?

– Itt vagy a szüleim kunyhójában.

– Hogy kerülök én ide?

– Hát elzavartál a palotából, és azt mondtad, azt vihetem magammal, ami nekem a legkedvesebb. Én téged hoztalak el.

– Idehallgass, te asszony! Belátom, hogy te nagyon okos vagy, pedig apád csak egy szegény cigány halászember. Visszaviszlek a palotába apáddal, anyáddal együtt. Meg tudsz-e nekem bocsátani, amiért elzavartalak?

– Meg, felséges király uram.

– Mától fogva te szabod meg a törvényt. Okos is vagy, ügyes is vagy, rád bízhatom az országot. És most mehetünk!

– Még nem lehet, majd csak holnap tizenkét órákor!

– Hogyhogy? – kérdezte a király.

– Majd meglátod.

Másnap, pontban tizenkét órákor megállt a hintó a kunyhó előtt. Mindannyian beültek, és hamarosan a palotába értek.

Telt-múlt az idő. Békében, szeretetben éltek. A nép is megszerette a királynét, mert okos törvényeket hozott. Máig is élnek, ha meg nem haltak.

Lukáts János

Kóró számár királysága

Hirtelen támadt a vihar. Sűrű eső verte a rétet, a jószág tanácstalanul állt, szorosan egymáshoz bújva, hogy legalább az oldalát ne érje eső. Egy hatalmas mennydörgés aztán szétriesztotta a nyáját, és a bárány, birka mind szaladni kezdett hazafelé. Az eső áztatta réten egyedül maradt Kóró számár.

A vihar amilyen hamar jött, olyan hamar elmúlt, a nap felszárította az esőcseppeket, a rét teljes tavaszi pompában tűndökölt. Kóró boldogan nézett körül. Nem volt itt az örökre mogorva, vén juhász, nem az örökre csaholó, mérges puli, meg a birkák ostoba serege sem.

Kóró hátracsapta a fülét, kétszer a magasba ugrott, aztán a hátára fordult, és lábait az ég felé emelte. Az oldalát, érzékeny hasát, de a nyakát meg az orrát is simogatta, csiklandozta az ezernyi tarka virág. Ahogy hempergőzött, a virágpör és a virágszirom sárga, rózsaszín és fehér foltokban tapadt meg Kóró fején, oldalán és hátán, amikor pedig megrázta magát, mintha színes füst- meg porfelhőcskék szálltak volna szét bundájából. Kóró a patakhoz ment, a víz fölé hajolt, és megcsodálta a habokból feléje integető szamarat. Leginkább az tetszett neki, hogy a másik számár nagyokat bólogatott, miközben alacsonyabban volt, mint ő maga. – Úgy bókol előttem, mintha király volnék! – nevetett magában Kóró. – De miért is ne! Hiszen nekem nem parancsol senki! Ez itt, körben, az én birodalmam, az alattvalók valóban alattam vannak és hajlonganak előttem! Igazi király vagyok! – azzal kirúgott két hátsó lábával, és vágatni kezdett.

Rétről rétre nyargalt, hogy minél szebb és minél nagyobb országot mondhasson a magáénak. Az egyik igazán gyönyörű rét szélén egy kutyával találkozott. A kutya tanácstalanul állt egy tábla előtt.

– Jó reggelt, csacsi! – szólította meg Kóró. – Nem tudod, mi van erre a táblára írva?

– Hogyne tudnám! – felelte hirtelen ötlettel a számár. – Az van ideírva, hogy Kóró király birodalma.

– És ki az a Kóró király?

– Kóró én vagyok! – felelte a számár, és fejét mind a négy égtáj felé meghajtotta. – Ez a rét pedig az országom. Lépjél be, barátom! – szólt a kutyának. A kutya a számár után ügetett, majd szomorúan egy bokor alá húzódott.

– Valami bánt téged! – vette észre Kóró a kutya bánatát. A kutya felsóhajtott: – A fülem! Az óriási fülem. Amiatt csúfol az egész falu. El kellett bujdosnom miatta!

– Hm! – válaszolta a számár. – A nagy fül, ugyebár, igen szép dolog – és végigsimította a saját tekintélyes fejdíszét. – De ha te mégis nagynak érzed, mondd, hogy azzal takarózol. Bárhol leheveredhetsz és betakarhatod magadat a füleddel. – A kutya megköszönte a jó tanácsot, és vidáman elügetett.

Hamarosan egy szitakötő lebegett arra, a számár odakiáltotta neki: – Jó munkát! Hol a szitád, szitakötő? – A szitakötő egy harangvirágra ült, és bánatosan csukta össze a szárnyát: – Te a szitámat hiányolod. A pillangók meg azt kérdezik, minek a szita, ha semmit se szitálok vele.

- Hát a virágpor? Az a rengeteg sárga meg fehér... Azt nem te szórod széjjel?
- A szitakötő arca felderült, és már újra lelkesen lebegett a harangvirág fölött:
- Igaz, a virágpor. Röpülök, és elmondom nekik! – azzal ellebegett.
- Az állatok pedig messze vitték a hírért, hogy a bölcs Kóró király mindenkinek segít a baján. Egymás után keresték meg a réten, és a bánatukat Kóró elé tárták.
- Goromba tüskésnek neveznek! – panaszkolta a sün.
- Mondd a csúfolódóknak: nektek tüske, nekem párna! – és a kis sün boldogan elloholt, magában mondogatva Kóró király bölcsességét.
- Egyszerre érkezett a faluból a kecske és az erdőből a szarvasbika. – Aprócska, nyeszlett szarv ez, csak szégyennek van a homlokomon! – mekegte bánatosan a kecske. – Szörnyű súly a fejemen ez a hatalmas villa, miért kell mindig magammal cipelnem? – bőgte a szarvas.
- Nézzetek egymásra és cseréljete! – szólt komolyan Kóró király. A két távoli rokon körülszimatolta egymást, majd szó nélkül elindultak ellenkező irányban: a kecske baktatott vissza a falu felé, a szarvas pedig becsörtetett a rengetegbe.
- Eljött a nyár, és Kóró számár királysága virágba borult. Az állatok vidáman hempergöztek a réten, a kutya a fülével takarózott, a kecskék mekegve öklelöztek, a szitakötő szórta a virágport meg a virágmagvakat, volt dolga elég.
- Aztán eljött az ősz, és Kóró számár királysága sárgulni kezdett. A nagy szarvasbikák torkából kerek felhők szálltak fel hajnalonként, amint belebőgték a ködbe. A kis sün a lehullott avarban csörtetett, téli szállást keresett, ahová tüsképárnájával behúzódkhat.
- A természet azt suttogta: – Eredj haza, Kóró király! És Kóró megfogadta a jó tanácsot. Az első reggel, amikor dér fehérítette a mezőt, otthagya királyságát, és hazaporoszkált a meleg istállóba.
- A juhász örömmel fogadta elveszettnek hitt szamarát: – No, te csavargók királya! Hát megjöttél? – szólt, és bekötötte Kórót a jászol mellé.

Kakukkok órája

Hogy a madarak megharagudtak a kakukkra, nem is csoda! Feltúrta a fészüket, kidobálta tojásaikat. Ezért aztán összefogtak, elkergették az erdőből a kakukkot, valamennyit. Szálltak a kakukkok, ki erre, ki arra, szerencsét próbáltak a világban. Kotnyél, ez a jó szimatú, éles eszű és főként roppant szemtelen kakukksüvölvény már messziről kinézte magának az öreg órásmester házát. Tiktak mester a kertben dolgozott, éppen befejezett egy díszesen faragott, öblös faliórát. Beleszerelte a famadarat, és elégedetten becsoszogott a házba, hogy kihozza az óra sétálóját. Kotnyél csak erre várt. Az órához repült, csőrével kinyitotta az ajtaját, kirángatta belőle a faragott famadarat, a földre lökte, és ő telepedett a helyére.

Éppen ideje volt, már jött is vissza Tiktak mester. Felszerelte a sétálót és megindította a szerkezetet. Az óra ketyegni kezdett. Kotnyél a sötét és hangos odúban jobbra-balra kapkodta a fejét. Amint azonban egy kis szerkezet a lábára ütött, Kotnyél megjedtt, kiugrott az ajtón, és elkiáltotta magát: – Kakukk!

– Jó lesz, egy kicsit még siet! De a hangja szépen szól! – állapította meg Tiktak mester elégedetten, és bement a házba.

– Ezt még ki lehet bírni! – gondolta magában Kotnyél, és visszabújt az óra odújába. Az ajtót azonban valaki váratlanul fessegetni kezdte. Az odú bejáratánál egy másik madár jelent meg.

– Ez a hely foglalt, én a kakukk vagyok! – kiáltotta hangosan Kotnyél.

– Én is az vagyok! És engedj be, mert üldöz a kánya! Egyébként Kitúr a nevem, és elférünk itt ketten is. Kakukkolni én is tudok! – szólt a jövevény, és már be is húzta maga mögött az óra ajtaját.

– Rendben van, a tiéd lesz minden páros óra! – osztották fel a munkát maguk között. A szemük még alig szokta meg a sötétet, amikor ismét kopogtatást hallottak kívülről.

– Talán a kánya! – suttogott Kitúr, és az odú sarkába húzódott.

– A kánya nem kopogtat! – szólt lenézően Kotnyél, és kinyitotta az óra ajtaját.

Különc és Kolonc, a két kakukkficsúr támaszkodott az óra mutatóira, és kért bebocsátást: – Majd mi megmutatjuk nektek, hogy kell helyesen kakukkolni! – hencegtek, és tolakodtak befelé szemtelenül. Újraosztották az időt: – A tiéd lesz, Különc, a kis páros számok, a tiéd, Kolonc, a nagy páros számok, tied, Kitúr, a nagy páratlan, és az enyém a kis páratlan! – rendelkezett Kotnyél az órákról.

A kakukkok azonban méricskéltek, számoltak, csereberéltek, és összevesztek az időn. Kolonc tiltakozott: – Enyém a nagy páros? A torkomat kika-kukkolhatom tízkor és tizenkettőkor, amíg te egykor és háromkor éppen csak elpittyented magadat, Kotnyél!

– De én kezdem az egészet, nekem kell a legjobban figyelni. Ha te a tucatba egy hamisat kakukkolsz, ki veszi azt észre. De nekem csak egyetlen fellépésem van! – magyarázta Kotnyél.

Közben múlt az idő, Különc elkakukkolta a kettőt, és amikor visszabújt, szűkszavúan jelentette: – Kakukkok!

– Hallottuk, most mondtad: két kakukk! – nevetett Kitúr.

– Dehogy, valódiak! – de kintről már hallatszott is a motozás. Kolomp és Kereng, a bűgő hangú két kakukk-kisasszony billegett be az óra ajtaján.

– Nos, fiúk, iderejthetjük a tojásainkat? – kérdezte otthonosan körültekintve Kolomp.

– De ki fogja itt kikölteni? – aggodalmaskodott Kering.

– Itt legföljebb ti magatok. Ha közben kakukkoltok! – szólt némi kárörömmel Kotnyél.

– A fényes delet te kiálthatod! – ajánlotta neki Kolonc készségesen, a hiú Kolomp azonnal elfogadta, és büszkén forgolódott maga körül.

– Te pedig a tizenegyet! – szólt Kitúr elbűvölő mosollyal.

– Nem jó, addig nem tudok elszámolni! – vallotta be Kering, és elpirult.

Megint újraosztották az időt. A bűgő hangú kakukk-kisasszonyok a két leghosszabb mondókát kapták, valamint a kettős és hármas kakukkszót. Aztán az erőszakos kicsikarók következtek, Különc és Kolonc, majd Kitúr. Kotnyél megtartotta magának a napindító egyet és a kitüntetésnek számító tízet.

– Biztos órákakukk voltál valamikor, ott tanultál meg olyan jól számolni! – gúnyolódott Különc. De Kotnyél nem hagyta magát: – Ha neked nem tetszik a munka, helyetted beállítom a faragott famadarat, aki most ott fekszik a földön.

Neki különben is szebb hangja van! – Erre már Különc is felfortyant: – Szebb hangja nálam? Egy famadárnak? Hát idehallgass! Kakukk, kakukk... – és cifrázta, szívhez szólóan.

Tiktak mester meghallotta a váratlan kakukkszót, előcsoszogott a házból, és szigorú szemmel nézte a makrancos órát. Aztán fejcsóválva visszament: – Még mindig siet! – mormogta.

– Még egy ilyen, és mehetsz a kányához kakukkolni! – szólt rá szigorúan Kotnyél. A megszeppent Különc elhallgatott.

De újabb kakukkok érkeztek. Két szürke tollú, jámbor lelkű legény, kakukkmamájuk galambfészekbe rejtette őket, ahol kikelve jó modort tanultak. A nevük is furcsa volt: Bóklász és Fürkész, nem kakukknevek. Kopogtak az ajtón, megfenétek a csőrüket, belépés előtt pedig bocsánatot kértek a kakukkolásért. Boldogan vállalták a kilenc és a tíz órát. Megígérték, hogy kihulló tollaikkal még az odút is kibélelik. Kitúr és Kolonc az oldalát fogta nevéteben, Kotnyél pedig vidáman mondta: – Pompásan elkakukkolunk itt együtt, csak kezdünk egy kicsit szűken lenni!

Pedig Tiktak mester kertje még mindig hangos volt a kakukkszótól. Kutat, Kurkász és Kántor együtt érkezett, és együtt is vállalta el a négy, az öt és a hat órát. Az erdőszerte híres kakukk-kórus boldog volt az új munkától, lelkesedésükben még a félórát is kakukkolni akarták.

– Nem elég nagy itt a zsivaj? – zörtölődött Különc.

– Ha nem tetszik, mentél volna inkább zsebórába! – vágott vissza Kántor.

Már csak egyetlen óra volt kiadó, a hármás. S az odú ajtaján újabb kopogás hallatszott. A jövevények már be se fértek, csak az ajtón dugták be a fejüket: – Szállást és munkát keresünk! – szóltak egyszerre.

– A három óra még kiadó! – intézkedett Kotnyél. – Hamarosán hat óra lesz, akkor majd versenyt kakukkolhattok egymás után!

A kakukkok körbeálltak, és meghallgatták a két jövevényt. Az első gyönyörűen cifrázta, a második pontosan kongatta a kakukkszót. Tiktak mester a háza előtt hallgatta, és elismerően bólogatott: – Szépen szól, és milyen pontosan! – megnyugodva befordult a házba.

A kakukkok a második jövevényre szavaztak. Ő maradhatott a hármás óraütesre, és még éppen be is fért az odúba. Boldog tollászkodásba kezdett Különc és Kitúr között. Társa kívül rekedt, és nagy kakukkszóval továbbrepült. Kotnyél utána kiáltott: – Fel a fejjel, pajtás! A szomszéd faluban is lakik órás, Bimbam mester! – majd az új jövevényhez fordult: – Hát neked mi a neved?

– Én Kegyenc vagyok! A társam pedig, aki továbbrepült, ő Kudarc volt! – a kakukkok bólogattak: – Lám, a nevek: Kegyenc és hát... Kudarc. – Azzal ismét munkához láttak.

Kotnyél csak egyet kakukkolt, ő volt mégis az odú gazdája. A zörtölődő kakukkficsúr, Különc volt a két óra ura, a végszóra érkezett Kegyenc a három órát kiáltotta. A négy, az öt és a hat óra a Kutat–Kurkász–Kántor kakukk-kórus műsora volt. A hét óra korán reggel és korán este Kitúr feladata, a nyolcat a másik kicsi, Kolonc kakukkolta. A kilencet és a tízet a galamblelkű, jól nevelt Bóklász és Fürkész zengte. És a legvégén a bűgő hangú két kakukk-kisasszony következett: Kereng és Kolomp.

Tiktak mester büszke volt a szépen faragott órára. Csak mintha időnként más-más hangon szólna benne a kakukk. Vagy csak az ő öreg hallása romlik?...

Karaffa Gyula

Beíratott...

Eccer vót, de nem is olyan régen vót, élt eccer egy király, kinek országában igencsak elszaporodott a sok csaló meg a sok szélhámos. Kicsit hókabóka vót a király tán, vagy csak eccerűen becsületes, s mindent elhitt? Az a mesém szempontyából teljessen érdektelen!

No, eccer a királyi udvarba érkezett messzi fődrül egy idegeny, ki olyan híreket hozott, hogy amerrül gyött, ott egy aranyért adnak egy olyan paripát, hogy még a csillagos eget is lerúgja, ha kapálózni kezd a patájával! Hejj, de megkívánta a király azt a lovat, s menten továbbvitte a látomássát, s mán egy egész ménest látott ilyen paripákból a királyi udvarba! Szinte mán látta a sok írigyet is, kik őtet fogják süvegelni a csodaszép méneséért, meg a hatalmas eszéért, hogy eztet a dógot leszervezte. Hozzá is szólott menten az idegenyhez: – Figyejjél csak reám, te meszirül gyött ember! Itt van száz arany, eriggy csak vissza oda, honnan gyüttél, s hozzál el nekem száz ilyen paripát, s ha meghozod, még száz aranyat kapsz jutalmul tüllem, meglásd! No, indulj! – El is ment a száz arannyal az az idegeny, mán hogyan ment vóna, hájszen ennyi arany csak a mesébe van, ott is csak elvéte. Zsebre tette, s elment szépen. Hát!

No, a királynak vót egy udvari bolongya, kinek a hóna alatt vót egy hatalmas nagy könyv, kibe bé szokta jegyezni, milyen bolondságokat tapasztalt ú a király udvarába. A bolondok könyve, e vót a neve annak a fólíánsnak. Hát nézi a király, most épp az ű nevét s az idegennyel történeteket jegyezte bele a bolond! – Mér írtál te bé engemet név szerént, te bolond, a könyvedbe? – kérdezte a király, s már gyött is rá a válasz: – Hátcsak azért, királyom, merhoggy igen nagy bolondság vót egy idegenyre ennyi aranyat reábízni! – Oszt, ha visszatérend a paripákkal? Vagy ha a paripák mán elfogytak, akkor a pénzzel? – kérdezett vissza a király. – Hájszen még jutalmat is ígértem néki, te bolond! – No, felséges királyom – kezdte a bolond a viszontválaszát –, ha az idegeny visszatérend ide hozzánk, akkor biza a kend nevét kihúdom a fólíánsból, s az idegeny nevét jegyzem bé a bolondok könyvébe! Mer az ű részéről meg az vóna nagy bolondság, ha ennyi pénzzel a zsebibe még egyáltaljába a visszatérésre is gondolni merészelne!

Hogy osztán visszatért e az idegeny, én aztat mán nem hallottam, de tegye fel a kérdést mindenki magának: Én visszagyönnék, ha száz aranyat kapnék paripára? Ha a válaszuk netán a nem lenne, akkor maguk mán értik ezt a szólást: „Beíratatott a Bolondok könyvébe.”

Ha meg az igen lenne a válaszuk, akkor maguk is vagy nagyon becsületesek, vagy csak eccerűen bolondok! Jónapot!

A gondolattul...

Élt eccer, vót eccer egy szegény vándorlegény. Szana s szerte járta a világot, s mindenütt ragatt reá valami, hol valami fortély, valami szakmabéli hasznosság, hol meg csak a kosz. De azt is megbecsülte, mert az idegeny kosz vót, s hát az jobb, mint az otthoni kosz. Idegenbe minden jobb, há' nem? Há' de! Maguk nem tapasztalták még?

No, eccer elvetődött egy olyan országba, hol lopó vót a király s lopók vótak a vezetők. S hol lopó a király s lopók a vezetők, ott a Dárius összves kincse is csak borralalónak lenne elég a gazdagnak, s igenigen sok a szegény. No, hát itt se vót elég az annyi, mindég több kellett vóna a nagyoknak. Ki is vetettek azok ebadót, füstadót, údadót, házadót, haladót, vízadót, sáradót, véradót, de még tán a levegővételt is megadóztatták vóna, ha az eszükbe jutott vóna. Többféle adót mán én se nem sorolok fel, nem akarok ötleteket adni idehaza sénkinek se! No, nyögött is a szegény nép, az istenadta, de errefel a nyögésre is adót vetett ki a király, s még a beszédre is, a szavakra, ahogy az illendő, ahol visszapofáznak. Vót is nagy csend ótánmán!

No, menegetett a mi vándorlegényünk, menegetett ebbe a csendess, szegény, idegeny országba, s haladtába egy patakához ért, s azon álló hídhöz ért. A híd előtt állott egy csapat morcona darabont, kik szedték a hídadót. De olyan rongyossak vótak azok hajják, hogy a köpcijük is kilógott a fótos gatyájukbul. Feleségre se tellett nékik, mer nem bírták vón étetni az asszonyt s a pulyákat, de fótra se tellett nékik, mer odaatták adóba a királynak a fót árát is. Nékik mán csak a szógálat maratt, s ha éhen nem vesznek hamarost, bizony sokáig szógálnak még a királynál, nékem elhihetik! No, te vándorlegény, fizessed csak megfele a hídadót, monta az egyik darabont, s úgy is vót, megfizette szó nekül, s egykicsit mosolygott is mellé. Hejj, de meglepődtek a darabontok, lám itt egy idegeny ember, ki mosolyogva adózik, hogy az édesannyanesirassa! Hát hogy lehet e? Pedig mán egykis veszekedéshe s verekedéshe készültek vóna, mivel igencsak vicketett a tenyerük. Tán a királyra haraguttak, azér, csak még nem tutták? No, aszmongya egy másik darabont, te vándorlegény, fizessél csak a hídon tett lépéseid után is adót a királynak, de izibe! Aztat is odaatta a vándorlegény szó nekül, sőt, még azt is megtódotta egy újabb mosollyal a bajussza alól. De mán eztet egy darabont se tűrhette el, s kivetették reá az údadót, a bocskoradót, a kőadót, az árokadót, a madárfütyadót, s mindent, mi csak eszükbe jutott. A vándorlegény mindet szó nekül kifizette, s megent csak mosolygott az egészen. – Hát te min mosolyogsz, te szerencsétlen pöcsömöccse, hát éppen most fosztottuk ki az erszényedet – monták a darabontok. – Tuggyák, hogy min mosolygok magamba? – kérdezte tüllük. – Hát azon, hogy maguk mindenbül adót szettek, de azt, hogy én mit gondolok kendtekrül meg a királyukrul, meg-hogy hánszor küttem el kendteket az édesanyjuk valagába, azt maguk nem tuggyák mégcsak megsaccolni se, nemhogy megadóztatni!

No, híre ment ennek az esetnek, s azóta mongyák az értelmesebb magyarok, hogy:

„A gondolattul vámot nem vesznek.”

A bűrös, a kovács, a faesztergályos és a tanító...

Eccer, nem es olyan régen, tán épp a tavalyi váci gyereknapon tanálkozott a bűrös, a kovács, a faesztergályos meg egy tanító. No, mikoron leatták a foglalkozást a gyerekeknek (a bűrös karkötőt csányt poncolva, a kovács kelgyót kalapálva, a faesztergályos kis kupát kerekítve, a tanár meg csak ott vót), meghívták őket egy jó ebédre. Jó sűrű vót a gulyás, jó hideg a szódavíz, jó édes a lekváros palacsinta, bélaktak, oszt jó magyar emberhe méltóan beszélgetni kezdtek. No, hogy s hogynem, eccercsak arra terelődött a szó, kinek a foglalkozása régebbi.

Aszmongya a bűrös:

– Hát persze hogy az enyém, hájszen írva vagyon a biblijába, hogy az Isten bűrruvába kergette ki vót az első embereket, Ádámot s Évát az paradicsombul. S háthogy az első mesterember épp az Isten kellett hogy legyen, hamán ilyen ruvát eszkábált össze nekik, s éppenhogy bűrösnek kellett lennie.

– Nonono, nem úgy van a! – szólott a kovács. – Hát ahoz a ruvához mivel nyúzta a bűrt, s mivel curholta, s mivel varrta azt az Isten? He? Hát csak nem a kovács csányt hozzá neki szerszámokat? Nougyi! Hát münk, kovácsok vagyunk régebbre.

– Ájjunkcsak meg! – mondta a faesztergályos. – Hát osztán azokat a szerszámokat hogyan fogta kézbe az Isten, ha nem vót egynek se nyele? Na lássák! Münk vótunk azok, kik nyelet csánytunk a szerszámokho, münk mestersége a régebbi.

– Hahahaha – kacagta valamennyijüket szemközt a tanítóbácsi. – Hát kendtek mit gondolnak, mindezen tudományra ki es tanítottotta meg a faesztergályost, a kovácsot, a bűröst s a tekintetes Atyaúristent? Naugyi, hogy münk, tanítók!

Hejjnye aztamindenit, de igazat mondott a tanítóúr, nem es vót ellene apelláta, elhitte mindegyik neki az igazát, de akkorát kacagtak ott ültükbe, hogy még az ebédnél es jobban esett nekik a nevetés.

Lássák, ilyen a magyar! Minden bajba feltanálja magát, s ki nem tanul, az tanít, s ki nem tanít, az is tud sokmindent! Úgy bír a!

Szorul...

Vót eccer, hun nem vót, vót eccer egy folyó, minek az vót a neve, hogy Tisza. Messze esik e' Jerusálémtül, hol Jézus tanított, s Betlehemtül, hol felnevekedett, de mégescsak kedves vót ez a folyó a főggivel egybe es a mi urunknak, a Jézus Krisztusnak. Ugyanis gyakorta járogatott errefelé, mán csak azér, mer-hogy ennél a folyónál s ezen a földön laktak a magyarok, kik igencsak kedves-sek vótak a teremő Atyaúrsten előtt, hát gyakorta kütte a fíját, hogy hírdesse nékik az evangéliomot lelküknek üdvére, testüknek megerősítésére.

Így vót ez ama bizonyos napon es. Hogy mék napon? Hát azon, amikor Jézussal csufság esett meg ezen a földön. Hogy es vót? Elmesélem.

Történt eccer, hogy Jézus e földön csángált. S ha mán errefelé járt, gondolta, megnézi saját szemivel, vajjon valóságosan olyan szőke az a Tisza, miként a magyarok állították mindég es. Elért a partra, hát olyan szépen hömpölygött, olyan szépen senderedett, olyan szépen fecsegett az a folyó, hogy nagyon megmelegedett tülle a Jézus szíve. Szép vót, na! Meg szőke es, ahogy leírták a magyarok, ugyanis úgy kavargatta a homokot, az iszapot, valóságosan megszí-nezte a vizet. Járogatott a Jézus, menegetett a partyán, de gondolta, mosmán át kellene menni valahogy túlra, s onnan es megnézni az ittenit, hogy onnan es olyan szépet mutat-e, mint innen. Tanált es egy hidacskát, de az amolyan fahíd vót, abba az üdőbe csakis abbul rakták azokat. Joó kárpáti fenyőbül, joó nyírségi tőgybül, meg joó szabolcsi akácbul. Álltak es azok százévekig, mígcsak ha valaki meg nem rongálta őket.

No, ahogy elindult errül az ódalrul, hát szembe éppen egy proseeió akart általgyönni, mer erre vót dóga Márijapócson. Oszt a híd közepin összvetanál-koztak. Akkora keresztet tartottak magik előtt, akkora lobogókval gyöttek, hogy észre se vették, oszt leszorították a Jézust a hídrul. Mit vót mit tenni, bevette magát a vízbe a Jézus, azaz csak vette vóna, merhogy tudott ű a vízen jární, hát most es kigyaloglott szép csendbe, oszt máig sem vót a Tisza partyán, mert máig emlegeti, ha errül a kirándulásrul kérdik. A magyarok közt es elterjett a híre, oszt ótán mán azok es gyakorta mongyák, ha valakivel valami rossz tör-ténlik, hogy:

„Szorul, mint Jézus Krisztus a hídon.”

Pusztay János

Medvemesék

(Részletek)

A MeKiViBiSz látogatása a Medvebirodalomban

Egyhangú a birodalom élete. Aki más hangú, annak nincs élet. Szajkov brummogja tele a medvebirodalmat a hírekkel, tilos a csivitelés, az ugatás, bőgés, vonítás. A tömegtájékoztatóban a medvebirodalom épüléséről-szépüléséről szólnak csupán a hírek, még a Legfőbb Isten – vagy ahogy szívesebben mondják: a Legfőbb Istentelenség – napja is a legfőbb medvék akaratának megtestesítője. Rossz hírek nincsenek, hiszen nincsenek a birodalomban olyan események, amelyek rossz híreket szülnének.

Érdekes módon azonban a suttogó propaganda szerint időnként eltűnnek egyes állatok. Olyan hírek is járnak fültől fülig, hogy megtelt a gulag, s ezért egyes kisállatokat egyszerűen feltálatlanak a főszörmókoknak. A főmedvék és talpnyalóik előszeretettel vadásznak olyan állatpolgárookra, akik azzal próbálják aláásni a rendszert, hogy titokban medvetalpkocsonyát készítenek és azt eszik.

Amíg ezek a hírek megmaradtak a medvegyepű határain belül, addig Poloskov jelentése nyomán a főmedvék begyűjtötték a renitens állatokat, s kirótták rájuk megérdemelt sorsukat. Az ilyen sajnálatos eseményekről csak az érintettek legszűkebb családja értesült, s jól felfogott érdekük volt, hogy környezetük se sejtjen semmit.

Ám a Medvebirodalom határvidékén élők megtalálták a módját, hogy a gyepű túlsó, nem medvék boldogította felén élő testvéreik tudomást szerezzenek az épülő medveparadicsom nemkívánatos eseményeiről, s felhívták vezetőik figyelmét, akik addig a főszörmókoknak vakon hittek, a visszasságokra. Ennek következtében a medvegyepűn túli világban időnként el-elbődült egy oroszlán, kukorékolt egy-egy kakas, csivitelt egy-egy füstifecske s vijjogott egy turul, hogy nono, már megint mi történik a medvebirodalomban. Nem tetszett nekik, hogy a medvék – ahogy a füstifecske-földiek meg a turulországbeliek terjesztették – egyre-másra visszaélnek erőfölényükkel, s megszegik az alapvető állati jogokat. Ezt persze a Medvebirodalom brummvivője, Szajkov, menetrendszerűen cáfolta, sőt ellentámadásba lendült. Azt harsogta, hogy a füstifecske-földieknek semmilyen joguk nincs bírálni a Medvebirodalmat, hiszen ők maguk bánnak – ha nem volna képzavar, azt mondaná – kutyául a földjükön élő medvékkel.

A Medvebirodalom kisállataira szagosodott füstifecske-földiek meg turulországbeliek rémisztő híreket kaptak. Az egyik hír így szólt:

- *Hogy vagy?* – *hazudta a medve.*
- *Megvagyok* – *válaszolta a nyúl dermedve.*
- *Megvoltál* – *dörmögött a medve, s bekapta a nyulat.*

Mivel erre a nyúl nem válaszolt, a medve megsértődött, s még jó sok nyúlba telt, míg megengesztelődött.

Hosszas huzavona után a MeKiViBiSz elhatározta, hogy küldöttséget küld a Medvebirodalomba azzal a szándékkal, hogy tájékozódjon a gyanús ügyekről.

A Medvebirodalom ugyanis aláírta a nemzetközi (kis)állatvédelmi megállapodásokat, bár saját, nem is titkolt bevallásuk szerint azért, hogy a medvegyepűn túl élő testvéreik érdekében fel tudjanak szólalni, s nem azért, hogy az általuk elfoglalt területen őshonos állatok jogait biztosítsák. Az a hír is járja, hogy a Medvebirodalom nem a megállapodásokat tartja be, hanem azoknak tart be, akik a betartást követelik.

Az elhatározást alapos semmittevés követte. Eközben a Medvebirodalom sem télenkedett, s nem először bizonyította, hogy medvéi minden medvegyepűn túli barlangba és odúba képesek beférkőzni.

– Zseniális ötletem támadt – csapott a genyialnij szekreter, Úrszusz Majorov hirtelen Tapsijev homlokára, aki, talán mondanom sem kell, a nagy ötlettől azon nyomban el is ájult. – És mi volna az? – kérdezték azok, akiket ez a váratlan bejelentés egyelőre nem taglózott le. (De ami késik, nem múlik. A terem sarkában – für alle Fülle meg für Elise – azért ott rejtezik néhány rúgásra kész tag ló.) – Hát, élvitársak – folytatta Úrszusz Majorov, miközben a többiek úgy meredtek rá, mint a teli, ám bontatlan szpirtes üvegre –, hát, élvitársak – ismételte meg a nyomaték kedvéért – bizony, bizony. – Volt is erre nagy egyetértő brummogás, meg hűmmögés – bár ez utóbbit csak az idegen nyelvben járatosak úri passziójának tartották. – Sőt, egyre bizonyabb. Mert hát hiába terjeszti a valódit Szajkov, a szóvivőnk, néhány elvetemült folyton azt hajtogatja, hogy az igazat mondjuk, ne csak a valódit (ahogy ezt a vengerek poétája, arany-szájú jános mondta – hogy lássák az élvitársak, mire jó a műveltség). Akik így el vannak vetemedve, azokat úgy kiegyenesítjük, hogy többé soha a büdös életben nem vetemednek többet, földet is szóratunk rájuk, még koszorúval is feldíszítjuk – nehogy má’ azt híreszteljék rólunk, hogy nem becsüljük meg azokat, akik másként merészelnek gondolkodni, mint mi, sőt egyáltalán, gondolkodni merészelnek – velünk ellentétben. – Úgy van, úgy van, sőt, úgyvanov – helyeselték a többiek. – A rajtunk kívüli világban sem sikerült még mindenkit megnyernünk, így aztán ők is összehordanak hetet-havat a mi állítólagos jogsértéseinkről, melyeket a barlangunk környékén élő kisállatokkal szemben elkövetünk. Nem is értem, miről beszélnek, hogyan sérthetnénk meg a jogokat, ha azok nálunk nincsenek is. Bár egyszerűbb volna bírálóinkat, ahogy egykor Dzsugás Vilmos tanította, egyből zenei képzésre fogni – például a kesztyűbe dudálás nagyon eredményes, eddig minden alkalommal bevált pedagógiai módszer –, ám fogytán a kesztyű. Kínálkozik egy másik megoldás – mondta Úrszusz Majorov elgondolkozva. – Mi az, mi az, sto eto? – kérdezte a lassan magához térő Tapsijev. – Hogy is mondjam csak, talán kettős szorításnak nevezhetném. – Aha, aga, vagyishogy brummaga – bólogatott a sok bozontos fejű. – Az első szorítás, amikor elszorítjuk a pityangvezetéseket. Ezt amúgy már be is ígértem nekik egyszer, amikor odakint jártam náluk, már csak úgy a mihez tartás végett. A második szorítás meg az lesz, amikor közvetlen testi kapcsolatba kerülünk velük, s mancsunkat ráhelyezzük kecses nyakukra. Ha értik az élvitársak, mire gondolok. – Há’ hogyne, há’ hogyne – helyeselték, s torok-

szorító érzés fogta el őket. – No de most még nem vagyunk erre kellőképpen fölkészülve. Meg aztán, ha elszorítjuk a pityangvezetékét, a mi belünket fújja föl a gáz, s abba a végén még mi fogunk belepusztulni. Ezt a bajunkat ők még, amilyen ostobák, nem tudják, ezért esznek a mi mancsunkból, bár néha bele is csípnek. Próbáljuk meggyőzni őket a mi igazunkról! – Próbáljuk, próbáljuk – kiáltották a kiszáradástól most már nem annyira lelkesen a többiek. – És hogyan próbáljuk? – kérdezték. – Hát úgy, hogy meghívjuk s elvisszük őket valamelyik kisállat-menhelyre, amelyet előszeretettel neveznek kosztársaságnak, külföldiül rest publikának. – Hurrá, azaz gurrá – bömbölt föl a sok száraz torkú genyialnij szekreter élvártás –, ezt a javaslatot meg kell szentelnünk. – Nincs ellenemre – válaszolta közismert szerénységével Ūrszusz Majorov –, gurítsátok csak ide azt a szpirteshordót, amelyet a legutóbbi medveünnepen szentelt meg minden medvék pátriárkája.

Az ivást tett követte. Kijelölték azt a kosztársaságot, ahova majd elviszik a külföldről érkező látogatókat. A választás az őzgidák földjére esett. Összeállították a szervezőbigottságot, élére a kisállatmenhely elmedvésedett főállatát, Suta Sutajevet állították. A programot a minden medvehájjal megkent protokollosok állították össze.

Elérkezett a nagy nap. Retrográdban sorra értek földet az eketaligák. A vendégeket előbb a VIP-ről (aki nem tudná, Vlagyimir Iljics Putyinról) elnevezett váróterembe vitték, ahol azok magukhoz vették az első üveg vodkát, majd a csomagjukat.

A Nagy Duma barlangjában volt az első fogadás. A vendégek úgy gondolták, hogy itt majd lehetőségük nyílik előadni aggályaikat, megfogalmazhatják kérdéseiket, s a vendéglátók tájékoztatják őket. Ehelyett a medvék elárasztották őket mindenféle medveéttel – kaptak medvecukrot, medvemézet, medvefűvet, medvehagymát, medvesonkát, medveszőlőt, aztán folyt töménytömény medveital, s lengén bundás medvelányok kellették magukat. Etették-itatták a vendégeket, amíg azok mindenből kettőt nem láttak. Aztán amikor valamelyik vendég mégis megpróbált feltenni egy kérdést, a szervezők leintették, mondván hogy az idegen-félrevezető már várja a társaságot, hogy megmutassa azt az almot, amelyiken a legfőbb medve nyugszik, ha megjelenik, amíg folyik a duma.

Az alom megtekintése után a háziak rázendítettek kedvenc nótáikra. Csak úgy zúgtak a medvéeknek: a „hájj, hájj, medvehájj, éljen Vodkanov Mihály” meg a „Ka lin kaka lin kaka”.

Másnap a vendégeket medvetaligán elvitték a kiszemelt kosztársaság fővárosába, Kakinszkba. Suta Sutajev, a kosztársaság feje hosszasan beszélt a gidák rest publikájának kiemelkedő eredményeiről. Bár hosszú utat kellett megtenniük, s eközben számos nehézséggel is meg kellett küzdeniük, ma már elbrummoghatják, hogy megérte, mert már a gidák termelik a legtöbb medvebogyót, nőtt a bélgáztermelés, amelynek eredményét a pityangvezetéken keresztül szívhatja-szagolhatja a fél világ. A gidák szinte teljes mértékben elszájították a medvenyelvet és a medvekultúrát, s egykori kaffogó nyelvüket egy gidaként felcserélték a fület gyönyörködtető medvebrummogásra.

Suta Sutajev alapos beszámolója után a vendégeket medvetalpon spontán módon elvitték egy jó előre kiszemelt és preparált – mondhatni: kikészített

– őzgidatelepre. A vendégek java része most látott ilyent először, s a folyamatosan ömlő medveitaloktól kábultan hallgatta a medvésítés kimagasló eredményeit, amelyeket azonban a külföldbelieknek mint a gidalét hagyományainak megőrzését táltak.

Útközben a vendégek megcsodálhatták a gidatelepre vezető, pompásan karbantartott medveösvényt, amelyről épphogy csak el tudott szaladni a medvetalp elől a füvet méretre legelő bárány. Csak a társaság egyetlen józan szakértő tagja gondolta, még néhány ilyen meghívás, s a kosztársaság ösvényhálózata teljesen megújul.

A gidatelepre érve az őzetető körül gidabőrt öltött medvék és mackóba öltözött gidák várták a vendégeket tüzes medvevízzel meg mackósajttal. A gidanyelvű köszöntőt szinte tolmács nélkül is lehetett érteni – a medvenyelv alapfokú ismeretében.

A vendégeket innen a gidatelepre büszkeségébe, a tanodába vitték, ahol a házigazdák elmondása szerint együtt tanultak a gida- és a medvecsemeték. A megmutatott osztálytermekben, amelyekben egyébként egyetlen gidanyelvű szó nem volt olvasható, csak medvenyelvű utasítások, valóban egymás mellett ültek a kigidák meg a bocscok. Az egyik órán a gidaszármasz tanító a gidák és a bocscok közös hazájáról makogott valamit nagy kínok között gidanyelven. A felszólított medvebocscok nagy buzgón bólogtak gidául, szólniuk nem sikerült, de talán jobb is. Egy másik órán gidanyelvű verseket makogtak és brummogtak a nebulók, s a gidatanító nagy büszkén magyarázta, milyen szorgalmasan tanulják a bocscok is a gidanyelvet. A vendégek azonban egyetlen természetes gidanyelvű mondatot sem hallhattak, de többségük azt nem is igényelte – lenyűgözte őket a gidák és a bocscok barátsága.

A látogatás végén ki-ki megállapíthatta, hogy a gidák kosztársasága hatalmas léptekkel fejlődik, s már igazán nem kell sokáig várni arra a pillanatra, amikor már sem gida, sem társaság nem rontja az összképet, s marad csupán a kosz.

Zookratikus álasztások

A medvebirodalom hagyományai közé tartozik a négyévenkénti álasztás.

Ilyenkor álasztják meg a dumát, más néven a parlamentet. Pontosabban: a dumát nem kell megálasztani, folyt az korábban minden Csapból, mostanság meg már csapon kívül is – s nemcsak falból.

Ilyenkor álasztják meg a főmedvét is.

Az álasztás, persze, mellőzi a MeBiKiViSz ósdi, időt és pénzt rabló eljárásait. Amíg a MeBiKiViSzben pártok versengenek a szavazók kegyeiért, a medvebirodalom bölcsebben jár el. A főmedve eleve mindenkinél jobban tudja, hogy birodalma népei csakis őt akarhatják, így nem sokat macafacáznak.

Bár igaz, hogy egyszer – megtréfálandó a medvebirodalmon kívüli világot – néhány évre bevezették a *quousque tandem*-et, melynek során, legalábbis látszólag, mintha két főmedve irányította volna a birodalmat. Ezzel csak azt akarták bizonyítani, hogy a külső világ is képes – vodka nélkül is – a kettős látásra.

A medvebirodalomra oly jellemző ésszerűség mián nem is szerveztek álasztási kampányokat. Viszont a központimedve-bigottság, élén a zagyröszttel rossz néven vette (volna), ha a politikailag rendkívül fejlett alattvalók nem zengtek volna mindenféle eseményen – legyen az névnap, születésnap, jubileum, esküvő vagy halotti tor – hosszabbnál is hosszabb dicshimnuszokat, amelyek természetesen valós módon tükrözték a medvebirodalom kimagasló erényeit és eredményeit, nem kevésbé az előadók személyes meggyőződését. Ezekről a dicshimnuszoktól maguk az állatvalók is ódáig voltak; ám ha nem tették volna, akkor csak odáig, s vissza már nem.

A főmedve megdumált néhány hangoskodót, hogy lépjen fel ellene az álasztásokon. A MeBiKiViSz-nek akart ezzel üzeni a náluk dívó demokratikus (az egyedül helyes medvebirodalmi kifejezéssel: zookratikus) eljárások hiába-valóságáról.

Például kérte, hogy terjesszék róla, ő már nem főfahím, csak alfahím. A nőstények körében kitört az alhasi vérbőség – mindenki ki akarta próbálni a főmedve csüggedtnek híresztelt alfáját, hogy aztán meggyőződjenek arról, mi az 'ó' meg 'a'.

Aztán azt is kérte a főmedve, hogy bátran alapítsanak az ő egységes ártjával szemben kétséges ártokat, melyeket szintén lehet álasztani.

Néhányan engedtek is a visszautasíthatatlan kérésnek. Megszülettek a jelmondatok, jelszavak, amelyek gyökeresen eltértek az 'egységes' ló zungoktól. Ha az 'egységes' jelmondat azt hangoztatta: „Éljen Úrszus Majorov, éljen a párt!”, a kétségesek ennek pont a fordítottját tűzték lobogójukra: „Éljen a párt, éljen Úrszus Majorov!”

Az így megosztott álasztóknak az egységes ártra leadott szavazatai – nem is csoda, hogy – nem haladták meg a 127,8%-ot.

E zookratikus eljárás után az álasztás érvényes volt. Létrejött az új дума, csak a szöveg maradt a régi.

Megszűnt a kettős látás – egy főmedve került a birodalom élére. Most már inni kellett ahhoz, nem is keveset, hogy újra kettőt lássanak.

A kétséges ártiakat – hálából – megfosztották kétségeiktől. Többé nem kellett dumálniuk, sem a parlamentben, sem azon kívül.

Örök téli álmuknak szentelheték magukat.

Megélhetési nemmedvék

– tudálékos LMZs –

Lévén a Legfőbb Isten állatkertje igencsak nagy, a nemmedvéknek számos faja különböztethető meg.

Így vannak a valódi nemmedvék a maguk számos alfajával, mint például a farkas, a róka, az oroszlán, a sün és így tovább, valamint a levegőég lakói, a madarak, köztük a turul, a sas, a füstifecske, a gólya és mások.

Vannak azután az ál-nemmedvék (*Pseudo Non-Ursus*), valamint a már-nem-medvék. Ebben a rövidke tanulmányban a nemmedvéknek ezt a két alfaját vesszük górcső alá. Előljáróban annyit máris megjegyezhetünk: mindkettőnek

lényegi sajátossága, megkülönböztető jegye, hogy létét, sőt, jólétét annak köszönheti, hogy bár magát nemmedvének vallja, a valóságban medvébb a medvénél.

Az ál-nemmedvét első pillantásra nehéz megkülönböztetni a valódi nemmedvétől. Viselkedésének felszíni megnyilvánulásai nemmedve jellegűek: ismeri a nemmedvenép szokásait, azokról olykor-olykor szívesen mesél is; s ha érdekei úgy kívánják, használja a nem-medvenyelvet.

Az ál-nemmedve ugyanakkor előszeretettel köti össze magánéletét medvékkel. A házasságban kötelező jelleggel áttérnek a magasabbrendűnek vélt medvenyelvre. A frigyből származó utódok pedig szinte már azt sem tudják, hogy egyik szülőjük eredetileg valamelyik kevésbé előkelő nemmedvenépből származik.

Az ál-nemmedve – politikai szerepet vállalva – minden cselekedetével azt a látszatot igyekszik kelteni, hogy a nemmedvék érdekeit képviseli. A valóságban azonban csupa olyan dolgot művel, amelyek többet ártanak a nemmedvéknek, mintsem használnának – éppen megtévesztő magatartásának köszönhetően. Nemmedvenyelvi ékesszólását elegyíti a medvenyelvből átvett, a közönséges nemmedvék számára többnyire fölfoghatatlan értelmű, ám meggyőzően hangzó kifejezésekkel. Egyszersmind hatalma is van ahhoz, hogy a netán fölhorgadó ellenkezést kushadásra kényszerítse. Az egyszerű nemmedvék erről a hamis játékról többnyire nem is vesznek tudomást, el vannak foglalva azzal, hogy a napi betevőt, amit a medvék, az ál-nemmedvék és a már-nemmedvék még nem oroztak el előlük, megszerezzék. Az ál-nemmedve tehát bizton úzheti a maga (számára) kifizetődő játékát, annál is inkább, mivel valamennyi nemmedve-alfajban találni hasonszörű vagy hasontollú társakat.

A már-nemmedvékről sok mondanivalónk nincs. Ők tulajdonképpen nem mások, mint nemmedvebőrbe bújt medvék. Lehet, hogy valamelyik nagyon régi ősök valódi nemmedve volt, de ezt már csak akkor vállalják, ha ebből valamilyen előnyük, például politikai pozíció származik.

A már-nemmedvék természetes szövetségesei az ál-nemmedvék. Ez utóbbiak ugyanis mielőbb legalábbis már-nemmedvék szeretnének lenni, hogy minél kevesebb dolog emlékeztesse őket egykori nemmedve voltukra. Mindkét alfaj jól tudja, hogy az ál-nemmedve- és a már-nemmedve-állapot egy egykori nemmedve számára a tökéletes pedigréhez vezető út, az igazi medvévé válás elkerülhetetlen fejlődési fokozata. A tökéletesedés útján egymást segítik előnyös pozíciókba. Ám amíg végső céljukat el nem érik, kihasználják mind a nem-medvék hiszékenységet, mind pedig a kínálkozó alkalmakat.

Lehet Más a Zoopolitika?

Lehet.

De minek, summázza végső soron Úrszusz Majorov.

Fecske Csaba

A boldogság?

Aranykor

Amikor a fenyves alatt kékre vált a hó és elindulnak a harangok a bíborban pompázó nap felé, aranyhintón elhozzák nekem az álmomban megszeretett tündér régóta ígért csókját vattába csomagolva. Tücskök osztoznak egyszem könnyemen, sérülékeny voltam, mint az utolsó fűszál a völgyben, mielőtt megérkezik a hó.

Követtem őt, akiről semmit sem tudok, mi vonzott hozzá, sosem tudtam meg, bármit megtettem volna érte, de még csak sírni tudtam. Láthatta szememben a karcsú bokájú lányokként táncoló, a dolgukat a búzaföldön már bevégző fényeket, őzek szelídségével nézett, tudtam, átlát rajtam, maszatos ablaküveg mögött a légy lehet ilyen kiszolgáltatott, mint én voltam. Mégis övé volt álmaim terhe, őt nyomasztotta bánatom súlya, az ő vállán nyugodott gyermekségem gyémántsiklája, amelyet teljes erőből, szikrázva ver a nap. Csontjaimról lassan tekeredik le életem, látom az udvart, látom hunyott szemmel is. Jövünk, megyünk, találkozunk vagy nem találkozunk, már senki sem tudja kinek és mivel tartozik, és mi volna számonkérhető, s főleg kitől? Nevek sorjznak hópelyhekre írva, történetünk a levegő falára.

Városom

Az öntapadó mosolyú, fűsthajú szajha, történelmi dáridók kiengesztelhetetlen kárvallottja, csillagok bizonytalan ígéretével, az örökkévalóság virtuális konzervdobozával az elfáradt felszín alatt vajon megmutatja-e nekem a rózsát, amely nem növesztett halálos karmot, védtelenül nőtt rigó és szél hangjába szerelmesen, megtalálom-e, lesz-e erőm egy mosoly bárányfelhőjével arcomon fölébe hajolni, miközben megriadt őzek szaladnak át a szívemen?

Hely

Valahol, a tapasztalt zöldű erdők alatt talán megtalálod az ifjút, akit mindig is kerestél, akire gondolni jó volt, mint friss vizet inni a forrásnál, akinek a szemében meztelen istennők fürödtek valaha, amikor még tojások sem voltak a nádas vízimadarai, amelyek föltrebbennek most és tovasuhannak szivárványszülő vízcseppeket inni a rétre, ahol a tó hullámozott egykor, még vannak, akik emlékeznek rá, emlékszel te is mindenre, amire érdemes, amitől az élet fölébe nő a halálnak. Még akkor is, ha ez az idő már az az idő, amikor csupán helyét látogatjuk a dolgoknak.

Emlékek

A semmin kéken áttűnők, ott futkorásznak a padláson, ahová bitument öntött az este, hajukba pókháló ragadt, zsebükben darazsak, egy szívtelen kalandor aranyrögöcskéi. Zörgő diókkal gurigáznak, halálra rémítik a gőgös macska urakat, akik sírnak a vágytól, akár a kisgyerekek. Viharvert hegedű sántikál, eltévedt galambtoll lebeg, emlékek, drágáim, látom őket, mielőtt kopott fényképekről megszöknek és világgá mennek, lepkék rajzanak körülöttük, mit számít, hogy oda a nyár, hópehely tévedt ide, ahol nemrég még esők haja lobogott, ülnek a síneken, zakatol a vonat, az ablak tükrében szomorú nő fésülködik, hosszan elkíséri egy tehén tekintete, a mezőbe belekap a nap, messziről anyám hangját hallom, és várom, hogy végre lepattanjon a labda, eljött az idő, holnap egy csillagon kell megjelennem, vigyázzatok a pakkomat.

A nagy kérdés

– Ugyan hol lehet a boldogság? – kérdezte a gyűrött arcú nő, ahogy letettem a söröskorsót a csatakos asztalra. Vállat vontam. – Mit tudom én!

Odamentem a pulthoz, megkérdeztem a vörös hajú lányt, aki a sört csapolta. – A boldogság? – kérdezte, mintha nem jól hallotta volna. Bólintottam.

– Jani! – kiáltott hátra, mire az ajtóból bozontos, busa fej bukkant elő. – Ez a hapsi a boldogság felől érdeklődik, nem tudsz róla valamit?

Jani se tudott semmi érdemlegeset. Csak káromkodni egy cifrát. Odament az egyik asztalhoz, grabancánál fogva felállított egy nyeszlett embert, aki fölötébb hadonászva beszélt. – Hol van a boldogság? – szegezte neki a kérdést. Az illető nem tudta, különben is úgy be volt rúgva, mint az albán számár.

Bejött az állomásfőnök, két korsó sört gyorsan magába zuttyintott, keze fejével letörölte szájáról a habot. – Állomásfőnök úr, ho-ho-hol van a boldogság? – kérdezte akadozó nyelvel a részeg. Az állomásfőnök eleresztette a kérdést a füle mellett.

Visszamentem az asztalomhoz. A falnak támaszkodva megpillantottam a tábornokot. – Tábornok úr, hol van a boldogság? – Miniszter úr, hol van a boldogság? – kérdezte a tábornok. – Szűzanyám, hol van a boldogság? – kérdezte a miniszter. – Édes jó Istenem, hol van a boldogság? – kérdezte Szűz Mária. Fülig pirult, amikor minden szem részegeződött.

Paládi Zsolt

Az illatszerégető legendája

„Minden, ami szépséget hordoz: ékszer, műtárgy, költészet, muzsika, káprázat csupán. De gyönyörű káprázat! Mindaz, mitől előrehalad a világ, a pénz, a törtetés és a háború, valóság és mindennapos gyakorlat. Sohasem ez előtt borulunk le, mindig csak a káprázat előtt. Az élet sátániséga nem csodálatra méltó, csak szükséges.”

Az énekesnő befordult a szűk belvárosi utcába. Az egyik legrégebbi városrészben járt, a házak itt szinte egymáshoz préselődtek, nem engedték maguk közé a napfényt. Nem értette, miért pont ezt a helyszínt választotta Gassner, hiszen a külső kerületekben egymás után terpeszkedtek a tágas és világos irodaházak, elfogadható bérleti díjakkal. Miután szemügyre vette a ház homlokzatát, kissé módosította álláspontját. Mindig úgy gondolta, a neobarokk stílus visszaad valamit az aranykorból. Miként a zenében: Vivaldi motettái éneklése közben még a szakmai intrikákról is megfeledkezett.

Áthaladt a csarnokon és a kő mellvédes, urnákkal díszített márványlépcsőn, majd balra fordult. A masszív kertidő ajtó mögött rejtőzött Gassner híres szobája, s benne az a nevezetes tárgy, az arany illatszerégető. Régóta látni akarta.

Gassner már várta. Előzőeken ajtót nyitott, és a meggypiros bársonnyal kárpitozott empire karosszékre ültette őt. Nyugodt mozdulatokkal meggyújtotta az illatosítókat. Hagyta, hogy a nő szólaljon meg először.

– Azt mondják, maga furfangos ember. Mindent elér, amit akar – nézett rá.
– De nálam ez kevés. Mindenesetre köszönöm a száz szál orchideát.

– Biztosan sokszor kap ilyen ajándékot – fűzte tovább a vendéglátó.

– Ne higgye. Kevesebb szer, mint gondolná. Sokan megközelíthetetlennek hisznek. Ám talán térjünk a tárgyra. Szeretném tudni végre, mi igaz a szóbeszédből. Nekem felfedi a titkát? – hajolt előre bizalmasan.

– A parfümkészletre gondol? – mosolyodott el Gassner. – Ó, hát nincs semmiféle titok...

– Én nem így hallottam – folytatta a nő, majd egy kicsit elgondolkodott. – Az emberek azt beszélnek, a tojás alakú szelencében titokzatos varázserő lakik, és ön ennek köszönheti sikereit. A fáma szerint a kipárolgó gőz hatására másként viselkedik az, aki belép ebbe a szobába. Valahogy engedékenyebbé, hajlékonyabbá válik... Talán eredeti szándékától is eltér, és elfelejti, miért jött ide. Kökemény politikusok, hideg fejű, érzéketlen üzletemberek oldalogtak ki kezes bárányként innen. És nem azért, mert ön megpuhította őket. Arról számolnak be, hogy módosult tudatállapotba kerültek.

– Vagyis üzleti és közéleti győzelmeimet természetfeletti erőnek köszönhetem. Hiszen az illatszerégető befolyásolja az érzelmeket, és képes felém sugárzó rokonszenvhullámokat kelteni. Mintha magamtól nem tudnám elérni a céljaimat. Ennyire becsüli a képességeimet?

– Nos, én nem mondtam, hogy az illatosító manipulálja az érzelmeket. Ezt ön mondta – fordította oldalra a fejét várakozóan az énekesnő.

– Őszinte leszek – tárta szét a karját Gassner. – Számptalan lélek segít engem. E tárgyakban mind a készítettők lelke lakik. Ha valaki belép ebbe a szobába, megérzi az alkotó szellemét, azt az akaratot, amely a munka és az anyag iránti tiszteletet csodás művekben teljesíti ki. „Ahogyan az arany és az ezüst fölülmúlja nemességben az összes többi fémet, úgy kell az arany- meg az ezüstműveseknek minden más kézművest ismeretekben és ügyességben túlszárnyalniuk” – írja Biringuccio *Pirotechnia* című könyvében. Csak attól vásárolok, akinek alkotásában ez a szabály tükröződik. Nézze ezeket a csipkézett fülű, finoman kidolgozott amforákat a padlón, az oroszlanos ezüstménórát a szekrényen, a négy évszakos tojást, a virágtartót, vagy éppen a klasszikus sakk-készletet az asztalomon. Ötvösremekekkel veszem körül magam, olyan időkben, mikor hiányzik az emberekből az elegancia és stílus. Egy latin műveltségű újságíró – Petronius után – modern Arbiter Elegantiae-nek nevezett. E körülmények között a rosszindulatnak, a ravaszságnak és az intrikának párányra szűkül a tere. Szinte elszégyelli magát, aki fonáságra tör. Hallott már az energiapályák tudatos átrendezéséről? Itt erről van szó. Az esztétikum uralja a légkört. A szépség pedig – cserében a jószolgálatért – elpusztítja a Rosszat. A közhiedelemmel ellentétben – szerintem – a Jó ellentéte nem a Rossz, hanem a Szép. A Jó elérése ugyanis teljesíthetetlenül magas követelmények elé állít bennünket, szentekké kell válnunk, és ez meghaladja erőnket. A Szépséget viszont meg tudjuk valósítani, ha eléggé szeretjük az életet. És a Szép mindig emlékeztetni fog az abszolút Jóra. Nincs tehát semmiféle titok. A helyes gondolkodás maga a csoda, az emberi és isteni Törvény tisztelete, ami meghátrálásra készíti a halandót.

– Fantasztikus – válaszolta a gyönyörű nő. Tekintete bizalmat tükrözött. – Elűzte belőlem a félelmet. Azt hiszem, nyugodtan elfogadhatom a vacsora-meghívást. Meggyőződtem arról, hogy megérdemli. Most pedig elmegyek, adja a felöltőmet.

Az úriember nem tiltakozott. Úgy cselekedett, ahogy a hölgy kívánta, és elengedte őt. De miután kilépett az ajtón, arcán diadalmas mosoly terült szét.

Az Arábia illatai nevű műtárgyból füstcsík szivárgott ki, mely határozottan felöltötte egy turbános ember alakját.

A bűnbak

Egy idegen város elhagyatott részén, a hajnali szürkületben, az első villamos hideg székén riadt vadállatként ébredek. A mocskosszürke égbolt kitátja száját, a mozgó acélszerkezet mintha belé hatolna. Még csak az imént veszítettem el öntudatomat, de érzem már a fagyos hideget, amint rám csap. Ki tudja, hány napja és hány órája ülök itt. Senki sem tudná megmondani. És senkit sem érdekelne, miként vészelt át az utóbbi éjszakákat egy fekete csuklyás hontalan. Ezek nem azok az idők, amikor a nevedet kérlik. Senki sem gondol rám em-

berként, már magamra sem tekintek így. Arcom már nem emberi ábrázat, azzá tettek, aminek gondolnak. Azt sem tudom, mi felé tartok. Otthonom sincs, saját családom ellenségem. Senkinek sem tartozom semmivel, még Istennel sincs elszámolnivalóm. Nincs dolgom, nincs célom, nincs jövőm. Még egy botom sincs, amelyre támaszkodhatnék. Talajtalanabb, magányosabb, elszigeteltebb nem lehetne senki. Csak egy eszköz voltam a kezükben, a saját céljaikat, a saját akaratukat valósították meg velem. Csak egy szám voltam a megoldóképletben. És kinek telnék öröme egy puszta számban?

Életem irányíthatatlanná vált, mint ez a semmibe tartó villamos. Egy évtizede vagyok bűnbak, kerek egy évtizede. Újra és újra idegen városokban, rideg motelszobákban és olcsó albérletekben tengődöm, és várok, amíg ki nem töltik rajtam a dühüket. Mindig ugyanaz a színlap, fegyelmi tárgyalás a vége, ahol kemény szavakkal ítélnék el. A Cég olyankor kinyújtja értem a kezét, és indulhatok az újabb helyszínre. A közösségeknek szükségük van rám, egybekovácsolom őket, megszabadítom a lelkiismeret-furdalástól és magasabbrendű célok felé sarkallom az embereket. Társadalmilag hasznos munkát végzek, de köszönet helyett szitkot kapok, és félresöpörnek.

Volt már célpont? Tudja, milyen érzés? – gondoskodó vezetőink először ezzel a tévéreklámmal kívántak enyhíteni a szaporodó munkahelyi konfliktusok élességén. Később rájöttek, okosabb, ha maguk gondoskodnak célpontokról, így jött létre a Cég. Békésebb, ha az embereket néha megnyugtadjuk, van még igazságosság a Földön. Ahol mozgolódást észleltek, odaküldtek egy bűnbakot. A bűnbak betöltötte feladatát, aztán eltűnt a süllyesztőben. Még a személyiségét is kicserélték. Gondolatai, ha voltak, időközben úgyis kitörölődtek a memóriájából. A munka során senki sincs, aki ne veszítené el önmagát. De még így is jobb, mint kiszolgáltatva az utca urainak, véres fejjel egy csatornában végezni.

A megbízatás először a jószolgálat fontosságával tölt el. Csak a megbízatások hosszú sora töri meg a lelket, őrli fel a türelmet. Végül rájössz, hogy a sok megaláztatás sem tudott eltávolítani önmagadtól. Önmagaddal maradsz, önmagadra hagynak, pedig ettől próbáltál megszabadulni és szerepekbe bújni. A szervezeted egyre gyengül a sötétség univerzumával folytatott harcban. Végül már csak egy vágyad éltet, kifutni az éjszakába és ordítva odalökni a tested az arra haladó villamos elé.

Jámbor Zsuzsánna

Kék nagyapó

(Tréfás költemények –

Kék nagyapa kalandjai Tapló bátyóval)

1936–39

Kék nagyapa eredete

Mosónő volt édesanyja,
Lócsiszar az édesapja.

A tó partján laktak
Szegény sárkunyhóban,
Vetettek, szántottak,
Mentek vadászatra.

Ilyen keservesen éltek,
Hogy megkeressék kenyerüket.

Elnevezése

Ezt a nevét azért kapta,
Mert furcsa eset történt rajta.
Megbízta egy boltos fuvarosnak,
Mert a Tiszántúlra tintát szállítottak.

A boltos nagyapának
Jól megmondta,
Hogy vigyázzon
A tintára:

„Mert repedt a hordó vége
Kifoly’ a tinta belőle.”
De Nagyapa ezt elfeledte,
Az ostort lovának szegezte.

A ló szaladt,
Mert megijedt,
S a tintáshordó
Szétrepedt.

Hátraesett így nagyapó
Nyakig bele a tintába,
Olyan kék lett a pofája,
Alig győzte mosni róla.

Így ragadt a név reája,
Meg az egész családjára.
Ezért aztán fia, lánya,
Mind a „Kék” elnevezést kapta.

(...)

2004–2006

Kék nagyapa eredete

Születése:

Mosónő volt édesanyja,
Lócsiszar az édesapja.
Ott laktak a falu alján,
Úgynevezett Cserépfalván.
Sem a hegyen, sem a völgyön
Köves, sziklás, sovány földön.

Neve:

Hogy a becsületes neve:
Ki? És hol volt lejegyezve?
Mintha nem is fontos volna,
A krónika nem szól róla.
Ha az ember tisztességes,
Az anyakönyv ott mellékes.
Tény, hogy mind a falu népe.
Sőt, ami több, a környéke
Mintha lett voln’ öregapjuk

Úgy tisztelték mindannyiuk.
Nem volt még sok ősz hajszála,
Mégis mind felnéztek rája.
S bár lehetett Pál vagy Péter,
Nagyapónak nevezték el,
A „Kék” előnevet pedig
Balesetként emlegetik.

Mitől lett ő „Kék” Nagyapó?

A „Kék” név még ifjabb korban
Ragadt rá, de mondom sorban:

Merthogy sok mindenhez értett,
Úzött néhány mesterséget,
Mindamellet fő hivatás:
Lovas kocsis fuvarozás.

Onnan volt a nagy tudása,
Mivel az országot járta
És a számos évek alatt
Gyűlt sok hasznos tapasztalat.

Élő állat, vagy bármely tárgy,
Mind mi elszállításra várt.
Lehetett az lajtban, zsákban,
Sok-sokféle változásban,
Azt ő majd mind elvállalta
Semmi nem fogott ki rajta.

A nagy tintaszállítás:

Ez esetben, pár hordóban
Épp tintát volt szállítóban.
Tintát vitt biz’, sötétkéket,
No meg hozzá a melléklet:
Kalamáris, tollhegy, radír,
Nagy íves itatóspapír,
Mit egy központ, egy a másnak
Szétoztott az iskoláknak,
Melyekben a sok tollhegyek
Megmártóznak, megfürdenek,
A kis kezek vezetése
Betűket formál belőle,
Születnek sok okos dolgok,
Lesznek számok, tintafoltok,
Egyszóval sok hasznos dolog,
Mely a tudomány körül forog
S ezekben a jó dolgokban

Nagyapának érdeme van.
Mert a tinta, penna s bármi
Saját lábán nem tud járni.
Kell egy jó fuvaros kocsis,
Ki rajta eligazodik,
Kinek mennyit, s hol adja le
A szállítólevelekre.
Az időből ki ne fusson,
Amire kell, odajusson.

A nap, amelyen pörül járt:

No de most már visszatérve
A baleset történetére,
Tudni kell, hogy e baleset
Egy rekkenő nyár nap esett.....

Hús hajnalban indult útnak
Dunántúlról Tiszántúlra.
Intették is féltő szóval:
Vigyázzon jól a hordókkal,
Óvatosan kocsikázzon,
Az irammal ne hibázzon!
Mert egy hordó sérült, repedt
Közvetlenül a bak mellett.

De hát a nap hosszú nagyon,
Unalmas ott fenn a bakon,
És ha a ló lassan lépdel,
Nem kopik a kilométer.
A kocsis az utat róva
Csak magával állhat szóba,
Bár lovával még szót válthat –
Válthatna, de nem kap választ.
Gondolkodik, mindent fontol,
Kicsi családjára gondol,
Julisra, a hű párjára,
Kedves oldalbordájára.
Aztán, hogy szerény ne legyek,
Ott a két jó kedves gyerek,
Jenimé, az ő szép fia
Sudár, okos, kész dalia
És a kedves kis Jolánka,
Szeme fénye, kisleánya.

A szűnyogvész: Na de térjünk vissza másra

Mert a hazagondolásra
Ráér újra visszatérni,
Ha éji szállását eléri
Itt, mivel a nap is végül
Kezd lecsúszni már az égről.
Tavas, nádas utak mentén –
Mert hiszen ez úgy van rendjén –
Lenyugszanak mind egyebek,
De a szűnyoghad éledez,
Vérszívó kedvük teljében
Nem maradhat békességben
Tőlük állat és emberek
Majd kiverik szemeiket.

A mi hőszünk se kivétel,
Kapkod mind a két kezével,
A ló is úgy, teljes gőzzel
Védekez a túlerővel.
Szemellenzős fejét rázva
Kapálózik, de hiába.
És a bajt még baj tetézi,
Egy vad bögöly utoléri,
Rátapad a derekára,
Majd a szügyét szúrja, rágja,
A fullánkját mélyre fúrja
S megismétli újra, újra.

Szegény pára fájdalmába’
Galoppol, majd vad vágatába
Iramodik ágaskodva,
Nehéz terhét húzva, vonva.
„Hó-ha, hó-ha, hó, ne tovább!”
Csendesítné vadult lovát
Nagyapa biz’, ámde végül
Gyeplője kihull kezéből.

Mert a gebe se lát, se hall,
S amíg bírja erő- s szusszal
Vágtat, küzd még egy darabig,
Majd eldőlvé összeesik.

Reccsen a rúd, kettétörik,
Minden összegabalyodik
Megfeszül az istráng hátul,

S a rossz hordó a rángatástul
– Hol előre, hol meg hátra –
Felborul, s most nagyapára
Ömlik a csúf, fekete lé,
Ő meg hanyatt, hátrafelé
Bukik egyet – égnek lába,
Nyakig bele a tintába!

A baleset után:

A félredőlt szekér alatt
Nagyapa is alul maradt.
Itt-ott bizony meg is sérült,
Gyomra forog, feje szédül,
Tapogató két kezével
Épp a ledőlt bakra ér fel.
Talált ott itatóspapírt,
Kinyújtotta kezét azért,
Jókat szakított belőle
S gyúrte szemei gödrébe
Kiiktatva mind a nedvet,
Mit a szemhéj beeresztett.
Már egy percet sem bírta ki,
Kezdi lassan nyitogatni,
És no lám, mintha derengene,
Úgy tűnik, hogy lát is vele.
Ott volt minden egy kupacba,
Mint kártyavár, összerogyva,
És a hordók szanaszétjével,
Elgurulva, ép fenékkal,
Ép dongával – Hisz ez csoda!
Álltak csak: se té, se tova,
Csak az az egy repedt, árva
Csordogált a saroglyába
Eldőlvé a szekérroncson,
Összetörve minden ponton,
Az út szélén a száraz gazzal
– Mint egy gazdag íróasztal –,
Összevegyült írószerek
Szerteszétjével terítették.

De mi lett a lóval?

No és hát a szegény pára?
Mintha nem gondolnánk rája,
Vele mi van? Vele mi lett?
Szuszog még? Vagy kiszenvedett?
Nagyapó most csak rá gondol,
Kétkedően mellé guggol.

Az nem mozdul, kókadt feje,
Szeme csukva, orra száraz,
Az istrángján is próbál húzni,
De nem akar megmozdulni.
Pillanatra – ahogy réved –
Szeme kulacsára téved,
S már a keze nyúl utána,
Hisz ott van egy hajításra.
Feszíti a ló pofáját,
Tolja orrától az állát,
Majd a kulacs nyitott felét
Nyomja belé, feszítve szét,
Hogy a levegő bejusson,
És a víznek utat nyisson.
Egyszerre csak – ez nem való,
Lélegzik alatta a ló!
Oldala jár fel is, meg le,
Megindul az élet benne.
A fejét is megemeli,
S a levegőt engedi ki.
Kapálózik, kantárt tépdél,
Amíg végül fel is térdel,
Hát Nagyapa, a jó lélek,
Gondolhatjuk, hogy mit érzett,
Gügyögött hozzá egy szépet,
Az útszélről füvet tépett,
A roncsok közt rendet rakott,
A kocsit is, ahogy tudta,
Javítgatta, tákolgatta,
Majd az eldarabolt hámat,
Istrángot, gyepűt, szerszámot
Kezdte rendre összerakni,
Kötözgetni, varrogatni.

A „tűzes szekér”:

Egyszerre csak jó vészes hang,
Üti fülét, mintha harang
Zúgna, és nem csilingelne,
Hanem mikor verik félre,
S messze, amerre a szem ellát,
Tűz festi meg az ég alját,
Más irányból, az üttesten

Mint a táltos jön sebesen
Vijjogó hanggal egy szekér,
Fölötte a por égig ér,
Nagyapa majd kővé meredt,
Ébren van? Vagy álmodik-e?
Ámde aztán látja is ő,
Tűzoltókocsi, ami jó,
És ahhoz sem férhet kétség,
Hogy egy nádas, vagy tarló ég.

Gyakran megesik efféle,
Rekkenő nyár idejébe.
Persze, ami leggyakrabban,
Hogy ez vagy az lángra lobban.
Felelőtlen, trehány ember
Okozza vagy követi el,
Vagy éppen egy éhes vándor
A zsenge kukoricából
Tört pár csövet, s helyben, legott
Száraz gallyból tüzet rakott,
Zsákmányát a tűzbe tette,
Hogy a héjában megsüsse,
S a tűzre már nem vigyázott,
Jóllakottan továbbállott.
– Ilyen és más buta dolog
Történhet, mi tüzet okoz,
Melyből aztán ered sok kár,
Lángba borulhat a határ –
Gondolatján végig se ér,
Máris ott robog a szekér.
Hiába integet nekik,
Meg se látják, azt se nézik,
Hogy valaki áll-e ottan,
Mert csak az a fontos mostan,
Hogy a helyszínre érjenek,
S amit lehet, megmentsenek.
Nagyapa hát hoppon maradt,
De magyarázza bölcs gondolat:
Belátta, hogy ily veszélybe
Nem is vehették őt észre,
Majd pihenni kicsit leült,
S nyomban mindjárt elszenderült.

A szerző édesapjával kezdte írni nyolcéves korában a verses mesét, közel hetven évvel később folytatta s fejezte be. Mind a két résznek az elejét adjuk közre most, a Napkút Kiadó illusztráltan tervezte megjelentetni a Jámbor József szerkesztette könyvet.

Panem és a cirkusz – disztópiák viadala

Suzanne Collins: Az Éhezők
Viadala, Agave Könyvek,
2009, 2012

A gyermek- és ifjúsági irodalom történeteit csak felszínesen követők számára is feltűnő lehet napjainkban a disztópia (másképp: antiutópia) műfajának hangsúlyossága. „Hangsúlyossága” – nem pedig „megjelenése” vagy „előretörése”. Utóbbiak ugyanis azt jelentenék, hogy a disztópiák eddig nem voltak jelen a gyermekirodalomban, vagy ott voltak ugyan, de nem nagy számban vagy éppen-séggel kevés igazán jelentős alkotással. Mindkét állítás könnyen cáfolható.

Gyermekirodalmi antiutópiák évtizedek óta léteznek már, ha csak a világszerte ismerteket emlíjük, Michael Ende *Momója* (1973) vagy *A Végtelen Története* (1979), esetleg Békés Pál *A Félőlény* (1991) című meseregénye is eszünkbe juthat.

Hogy valóban – mennyiségi és minőségi szempontból is – jelentős a műfaj szerepe, ez is inkább Magyarországon szorul indoklásra. Hazánkban mindmáig alig találkozunk szocioköny-

vekkel, „problémafelvető irodalommal”, a kamaszok ilyen igényeit fordítások elégítik ki. Angolszász nyelvterületen ez egész másképp működik, sőt Maria Nikolajeva szerint a kilencvenes évekre – igaz, mintegy ötvenéves késéssel a „felnőttirodalomhoz” képest – a disztópiák kiemelkedő jelentőségűvé váltak az ifjúsági irodalomban (Nikolajeva 2000). Igaz, például a *The Giver* (1993) – magyarul *Az emlékek őre* címmel jelent meg (2001) – sikere még a disztópiák iránt fogékony közönség számára is meglepő volt. Mi több, egy olyan közegben, nyelvterületen is hiánypótló műnek tekintették (Lea 2006), ahol az elmúlt fél évszázadban több mint 250 hasonló regény látott napvilágot, csak 2009-ben – angol nyelven – 14 (Gombos 2010).

Mindezt figyelembe véve talán a „disztópiák reneszánszának időszakaként” jelölhetjük meg az elmúlt bő egy évtizedet. Ha csak a valóban világszerte ismertté, sikeressé vált regényeket nézzük, Takami Kósun *Battle Royale-ja* (1999, magyarul 2006), Catherine Fisher *Incarceronja* (2007, magyarul 2011), Patrick Ness *Kés a zajbanja* (2008, magyarul 2010) nagyszerű reklámot csinált az antiutópia műfajának. Vagy, ha úgy tetszik, jól előkészítették a terepet Suzanne Collinsnak, pontosabban *Az Éhezők Viadala* (2008, magyarul 2009) trilógiája első részének. Gyorsan le kell szögeznünk, a továbbiakban elsősorban Collins regényéről szeretnénk beszélni, s persze tisztában vagyunk vele, hogy a *történet* sikere nem kis részben a közelmúltban bemutatott filmnek köszönhető. (Bár nincs egyetértés az adatok interpretálói között, az bizonyos, hogy a

bemutató utáni időszak nézettsége, illetve az ezzel összefüggésben lévő jegybevételi adatok alapján ez eddig minden idők [!] egyik legsikeresebb mozija. Feltehetőleg ott van annak a listának a 3–5. helyén, amelyet az *Elfújta a szél* vezet, s talán csak a Harry Potter-, illetve a Batman-sorozat 2. része előzi meg.)

Számunkra az egyik legfontosabb kérdés nyilván az, érdemes-e ekkora figyelemre a regény, s akár igen, akár nem, vajon mi lehet a „titka”, mi lehet a különlegessége Collins történetének. Talán épp a műfaji sajátosságok, az azokból adódó motívumok, karakterek?

Ha az alaphelyzetet vesszük, gyorsan leszögezhetjük, hogy nem túl eredeti ötletből indult ki az író. A feltehetően nem nagyon távoli jövőben játszódó cselekménye helyszíne az egykori Észak-Amerika „romjaira” épült *Panem*. Az itt „uralkodó” Kapitólium vezetői az egykor ellenük fellázadó tizenkét körzet lakóit azzal emlékeztetik bűnükre (tudniillik a lázadásra), hogy minden évben megrendezik az Éhezők Viadalát. Ez a „játék” valójában élethalálharc a körzetek két-két tizenkét–tizennyolc éves fiatalja között, másrészt persze igazi showműsor – elsősorban a kapitóliumiaknak, illetve a rendszerben feltétlenül hívó polgároknak szánva.

Zs-kategóriás akciófilmek tucatja juthat eszünkbe erről, nem véletlen, hogy volt, aki szerint a filmstúdió egyszerűen a Facebook-generáció *Menekülő emberének* szánta a mozit (Szűcs–Iván 2012). Így az amúgy divatos remake helyett készen kaptak egy olyan történetet, amelyet nem kellett aktualizálni, átdolgozni.

Még érdekesebb, hogy az egymás ellen uszított gyerekek motívuma kísértetiesen hasonlóan jelenik meg a *Battle Royale* című regényben, amelyet ráadásul már a címével is megidéző a Collins-könyv.

A disztópikus regények többsége persze hagyományosan erősen építkezik az elődök munkáira, mintha a „műfaji emlékezet” (Thomka 2001) a megszo-kottnál is fontosabb lenne e műfajban. Más kérdés, hogy bizonyos motívumok (a diktátor karaktere, a hatalom félelemkeltése, a polgárok uniformizálása, akár számokkal, kódokkal jelölése) rendszeres feltűnése az antiutópiákban még nem jelenti azt, hogy ne lehetne szellemes, ötletes a regény. A kerítéssel körbezárt Tizenkettes Körzet, a lázadásra, szökésre vágyó fiatalok, a Békeőrök működése, a modern technika mellett is feudális viszonyok között létező társadalom rajza is ismerős lehet korábbi regényekből, ám ezeket szinte megköveteli az olvasói elvárás. De egy ilyen kulcsmomentum hasonlósága, még inkább egyezése, a „csak egy maradhat életben” típusú, médiacirkusszá transzformált gladiátorharc – különösen, hogy nem „disztópikus toposzról” van szó – mindenképpen kizárja az *eredetiséget*.

Nem feltétlenül újszerű, de érdekes karaktere a regénynek a főhős, a tizenhat éves Katniss Everdeen. Muszájhős ő, inkább átlagos, mint az alatti vagy felletti kamasz, akinek van azért olyan tulajdonsága, amellyel kirí kortársai közül. Vagyis olyan, mint Michael Ende Barnabása, Lois Lowry Jonase vagy Patrick Ness Toddja, csak ezúttal a különleges képesség nem mentális pluszt jelent, mint a fentiek esetében, hanem a vadászat, az íjászat területén meglévő tapasztalatot, ügyességet. Ebben a történetben persze inkább erre van szükség, ráadásul a Katniss mellé kisorsolt, egyben társául szegődő Peeta éppen azon a téren bír erényekkel, ahol a lány kevésbé: nagyszerűen kezeli a médiát, jó

emberismerő, empátikus figura, aki mindezen képességeit arra is használni tudja, hogy befolyásolja az embereket.

A fenti erények persze azt is jelentik, hogy a megszokott nemi szerepek mintha felcserélődtek volna a főszereplőknél. Ráadásul a mindvégig (három köteten át) furcsán működő szerelmi háromszög harmadik tagja, az erős, bátor (vagy inkább vakmerő), nem mellesleg jóképű Gale éppen hogy klasszikus, tipikus fiú hőse az ifjúsági regényeknek. Talán ezért is érezzük furcsának Katniss folyamatos vívódását. A „melyiket válasszam” kérdés okozta őrlődés helyenként éppoly hiteltelennek tűnik, mint az *Alkonyat*-sorozatban Bella hasonló problémája (vagy *problémázása*). Collins szándéka az eltérő fiúkarakterekkel csak a trilógia végén lesz világos. Onnan nézve sok minden logikusabb már, ám ez nem cáfolja meg azt az érzésünket, hogy nem sikerült következetesen bemutatnia a sajátos viszonyt három főszereplője között.

Ennél is fájóbb a könyv néhány további karakterének rajza – vagy épp annak hiánya. Már-már parodisztikus, ahogy „nagyvonalúan átugrik” a szerző néhány vetélytáron, akik a viadalra készülnek. Pusztán ezek alapján 80-90%-os pontossággal bárki megtippelheti a harc első áldozatait, akiket névtelenségük, ismeretlenségük miatt könnyebben „engedhet el” az olvasó.

„Egy fiú, talán a Kilencedik Körzetből...”; „a lányt mutatják a Harmadik Körzetből”; „A Hatodik és Hetedik Körzetből mindkét fiú és lány meghalt” stb. Jellemző, hogy az első nap áldozatainak felsorolásánál egyetlen névvel sem találkozunk, de még becenevet is csak túlélő kaphatott: „Úgy tűnik, a rókaképpű lány eddig megúsza.”

Mindezek mellett ugyanebben a témában sajátos csapdába sétál bele Collins akkor, amikor egy – saját maga generálta – morális kérdésre nem tud választ adni. A viadal résztvevői néha szövetségeket kötnek, hol nyilvánosan, látványosan együttműködve, hol csupán egyfajta szimpátiát így-úgy kinyilvánítva. Már ez sem egyszerű helyzet, hiszen a „csak egy maradhat” szabály miatt elég nehéz meghatározni azt a pillanatot, amikor a szövetség hirtelen egymás elleni harcba csap át. Katniss szövetségese – Peeta mellett – Ruta lesz, egy nagyon fiatal, elsőre jellegtelennek, gyengének tűnő kislány, akiről persze kiderül, hogy korántsem alkalmatlan a harcra, de legalábbis a túlélésre. Gyakorlatilag a szövetségkötés pillanatától tudjuk, hogy ez a kapcsolat Ruta halálával fog végződni, s az is egyértelmű, hogy Katniss soha nem tudná megölni őt. De az sem meglepő, hogy a kislány haláláért egy úgynevezett „Hivatásos” lesz felelős, egy olyan jól képzett harcos, akinek nem teher és dráma a viadal, hanem lehetőség a bizonyításra. Természetesen névtelen ő is, s természetesen Kat bosszúja hamar utoléri.

Ruta agóniája vegyes hatást kelthet az olvasóban. Miközben a haldokló felett könnyezve éneklő barátnő képe meglehetősen giccses („csak ülök és nézem, ahogyan a könnyeim Ruta arcára csöppennek”), a később gyakran megidézett, négy hangból álló búcsúdallam, a fecsegőposzták éneke később szimbolikussá válhat a trilógiában.

De valóban akkora probléma, hogy Collins nem tud mit kezdeni azzal a helyzettel, hogy főhőse nem játszhat a szabályok szerint, ha igazán hős akar lenni? Két okból is ‘igen’ a válaszuk. Egyrészt a disztópiák szerzője szükségszerűen kentauralkat, „alul filozófus, felül író” (Sükösd 1990), szükségszerűen

választ ad bizonyos kérdésekre, pláne ha maga veti fel azokat. Jelen esetben legalábbis nem elegáns ennek a megkerülése. Másrészt a könyv végén – gyakorlatilag ugyanezzel a problémával szembesülve – már megadja a választ: Katniss nem játszhat a szabályok szerint, ha legalább erkölcsi síkon győzni szeretne. S mert ebben a döntésében nem segítette Ruta halála, nem ez ébresztette rá a játékból kilépés szükségességére – így az nem volt elkerülhetetlen abban a formában, azon a módon. Nem beszélve arról, hogy a „szövetségesem gyilkosának megölése nem bűn” elve ugyancsak indokolhatatlan – még a lány nézőpontjából is. (A harmadik kötetben Collins – Katniss – maga ad épp ellenkező válaszokat hasonló helyzetekben.)

Említhetünk azonban pozitív példákat is a karakterek, a jellemábrázolás kapcsán. Érdekes, színes és következetes figurája a történetnek az alkoholista Haymitch, a Tizenkettedik Körzet egyetlen korábbi győztese, Peetáék mentora. Ugyancsak jól sikerült egyéniség Cinna, a stylist, akiben mindig érezhetjük, hogy több van benne annál, mint amit bármikor meg fogunk tudni róla. Titokzatossága mellett látszólag mindvégig józan és visszafogott, ám sorsát így sem kerülheti el. Halála éppúgy fontos információkat és érzelmi töltést ad Katnissnak, ahogy életében is nagy segítségére volt.

A mellékszereplők között is akadnak olyanok, aki színesebbé teszik a regényt, ráadásul e műfajban kifejezetten eredetinek számítanak. Ilyen Caesar Flickerman, a showman, aki elméletileg hűséges kiszolgálója a médiacirkusznak, ám mégis szimpatikussá tud válni. Ahogy a Katniss és Peeta körül lebzselő felkészítők is, akiknek ugyancsak megbocsátjuk gyengeségeiket.

Igazságtalanok lennénk, ha nem emelnénk ki olyan történetelemeket, amelyek – amellet hogy újszerűek – kifejezetten érdekesebbé tették a könyvet.

A körzetek mindennapjait bemutató részek általában elég következetesek, kifejezetten jó ötlet, hogy a sugallt egyforma életvitel közelebbről nézve mégiscsak különbözőnek látszik. Éppúgy érződnek az emberi karakterekből adódó eltérések, mint a földrajzi adottságok, a lehetőségek következményei.

Miközben magának a viadalnak a motívumát nem minősíthetjük eredetinek, a kiválasztás aktusa, a tesszerák rendszere (aki több kockázatot vállal, hogy esetleg kihúzzák a nevét, az plusz ellátást kap) jó ötlet Collinstól.

Ugyancsak szellemes – és nagyon jól illeszkedik a Kapitóliumról alkotott képbe – a versenyzők esetleges segítségének módja. A valóságshowk szisztémájára épülő harcba ugyanis – közvetve ugyan, de – beleszólhatnak a nézők. A szimpátiájukat kivívott versenyzők mindenféle segítséget kaphatnak a rajongóktól: gyógyszert, élelmiszert vagy épp vizet. Ez egyrészt jelentős bevételi lehetőség a Kapitólium számára (a legapróbb dologért is horribilis összeget fizetnek a támogatók), másrészt taktikai feladat az élethalálharcban részt vevőknek. Minél több szponzort nyernek meg viselkedésükkel, valós vagy mutatott jellemükkel, annál nagyobb esélyük van a túlélésre. Hogy Katniss és Peeta végül győztese lehet a játéknak, nagyban köszönhető taktikai érzéküknek, annak, hogy hitelesen alakították a szerelmespárt, akiknek reménytelen románcra – hisz „csak egy maradhat” – óhatatlanul szimpatikussá tette őket.

Furcsa érzésünk lehet hát, ha elolvassa *Az Éhezők Viadalát* megpróbálunk egyfajta összegzést megfogalmazni. Miközben ismét egy igazi problémafelvető könyv jelenhetett meg magyarul, miközben egy fontos és érdekes műfaj kapott

nagyobb figyelmet egy konkrét regény kapcsán, jócskán maradt hiányérzetünk. Suzanne Collins történetét sokan hasonlították az *Alkonyathoz*, hangsúlyozva erényeit azzal szemben. Ilyen erényt mi is találtunk: a Meyer-sorozattal ellentétben ez nemcsak lányok számára lehet izgalmas. Ám nem kell sokat keresgelnünk, ha – akár csak a műfajon belül – olyan regényt keresünk, amely méltóbb (lenne) a figyelemre. Patrick Ness *Kés a zajban*ja minden szempontból felette áll Collins antiutópíájának, utcahosszal nyerve – egyelőre – a disztópiák viadalát.

Gombos Péter

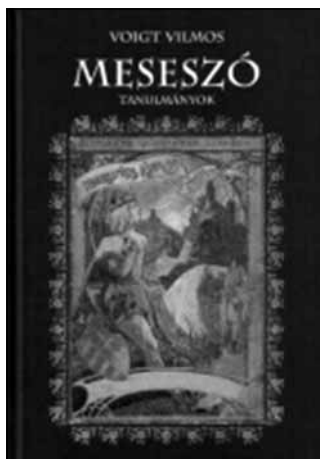
Felhasznált irodalom

- Gombos Péter (2010): „Nem mese ez, gyermek” – *Antiutópiák a gyermekirodalomban*, in: *Az utópia ezer arca, tanulmányok* (Szerk.: Bálint Ágnes) Pécs, Pécsi Tudományegyetem BTK, 172–181.
- Lea, Susan G. (2006): *Seeing Beyond Sameness: Using The Giver to Challenge Colorblind Ideology*, in: *Children's Literature in Education*, 37. évf. 1. sz., 51–68.
- Nikolajeva, Maria (2000): *From Mythic to Linear. Time in Children's Literature*, Lanham @ London, The Children's Literature Association and The Scarecrow Press, 305.
- Sükösd Mihály (1990): *Utópia lovagjai*, Bp., Szépirodalmi Kiadó, 213.
- Szűcs Gyula–Iván András (2012): *Sokan ölnének Jennifer Lawrence-ért*, in: *Cinematrix honlapja* [online], Bp., index.hu, cop. 2012. 03. 22. [2012. 04. 15.]<URL: http://index.hu/kultur/cinematrix/hirblog/2012/03/22/ehezok_viadala_kritika/
- Thomka Beáta (2001): *Beszél egy hang*, Bp., Kijárat Kiadó, 216.

Balázs Géza

Emberszó – meseszó

Voigt Vilmos a mese kutatásairól

Voigt Vilmos: *Meseszó. Tanulmányok meséről és mesekutatásról*, ELTE, Budapest, 2007–2009, 420 oldal

Az elmúlt kétszáz évben több tízezer magyar népmesét gyűjtöttek össze a szakemberek; a mesekutatók száma a százat is meghaladja; mesegyűjteményeinket még sohasem sikerült összeszámlálni (1989-ben 100 tudományos, szakszerű (!) mesegyűjtemény bibliográfiáját állítottuk össze¹); a kutatások, megközelítések, elemzések megszámlálhatatlanok; a mese iránti tudományos és hétköznapi érdeklődés lankadatlan.

A 2000-es években sorozatban jelentek meg Voigt Vilmos néprajzkutató összegyűjtött tanulmányai: kezdve két története folklorisztikai kötettel (*Világnak kezdetétől fogva*, Universitas, 2000, *A folklórtól a folklorizmusig*, Universitas, 2001), folytatva vallásantropológiai kötetekkel (*A vallási élmény története*, Zimp, 2004, *A vallás megnyilvánulásai*, Timp, 2006), majd eljutva a *Meseszóig* (tanulmányok mesékről és a mesekutatásról, ELTE, 2007–2009).

A mintegy 70 tanulmányt, emlékeztést, ismertetést, sőt interjút tartalmazó *Meseszó*t a nemrég 70. életévét betöltő tudós mesekutató tanárainak ajánlja: Ortutay Gyulának, Dégh Lindának, Katona Imrének, Kovács Ágnesnek. A kötet megkerülhetetlen iránytűként szolgál az elmúlt fél évszázad magyar népmesekutatásában – részben azért, mert csaknem minden mesekutató irányzatra, jelenségre, személyiségre reflektál (ezek az írások olykor évfordulós, olykor összegző, olykor bemutató-ismertető jellegűek), részben azért, mert a tudós ismert módszeréhez illően mindent bőségesen adatol (bibliográfiai, jegyzetei minden témát nemcsak alátámasztanak, hanem továbbvezetnek). És természetesen mindvégig világosan kitetszik a kutató látásmódja (lenyűgöző háttérismerete és – olykor ironikus, olykor kritikus, olykor tisztelgő – ítélete is). Tegyük hozzá, hogy a közölt 420 oldalnyi anyag körülbelül a harmada a tudós által az elmúlt fél évszázadban publikáltaknak: a könnyebben hozzáférhetőket és az

¹ Voigt Vilmos javaslatára egyetemi hallgatók láttak hozzá a tudományos meseközlésekben található tulajdonnevek összegyűjtéséhez. E kis kiadványok közül háromnak összeállítója voltam – szerzőtársakkal. 1989-ben jelent meg Barati Antóniával és Robert Woloszzsal közös könyvünk: a *Tulajdonnevek a magyar népmesékben IV.*, amelynek végén az addigi összes kötetben feldolgozott 100 népmesegyűjtemény bibliográfiája szerepel.

idegen nyelven megjelenteket nem közölték újra. Így természetesen sincs benne Voigt Vilmos tömör mese-összefoglalója sem (*A magyar folklór*, szerk.: Voigt Vilmos, Osiris, 1998, 221–280. – *A Magyar néprajzi lexikon* mese-cím-szavait főként Kovács Ágnes, a *Magyar néprajz* sorozat népmese-fejezetét Bánó István írta).

Voigt Vilmos tanulmánykötetének bevezetőjében leírja, hogy bár a folklór számos ágával foglalkozott (egyébként nemcsak azzal, szemiotikai, nyelvészeti, irodalomelméleti, esztétikai, sőt folklóresztétikai, összehasonlító irodalomtörténeti, finnugrisztikai, skandinavisztikai stb. írásairól se feledkezzünk meg), ám leginkább mesekutatónak tartja magát. Ezzel kezdte népköltési gyűjtését, erről írta szakdolgozatát, számos egyetemi jegyzet mese-fejezetét.

A mesekutatásról tudni kell, hogy a nemzetközi folklorisztikában pilot-science (úttörő, vezető tudomány), ez a legfontosabb folklorisztikai stúdium, amelyben eddig a legtöbb elméleti és módszertani újítás bukkant föl (192)². Csak néhány nagy név: Grimm, Aarne, Thompson, von Sydow, Propp, Lévi-Strauss, Dundes, Röhrich... a magyarokról később.

Voigt Vilmos *Meseszója* alapvetően nem a nagyközönségnek szól, hanem a mese, mesekutatás iránt érdeklődő kutatóknak, hiszen sokszor feltételezi adott gyűjtemények (uram bocsá' mesék!), gyűjtők, folkloristák, irányzatok-iskolák, mesemegközelítési eljárások előzetes ismeretét. De ez nem jelenti azt, hogy nyelvezete bonyolult lenne, azt hiszem, állíthatjuk, hogy nem folkloristaként is olvasható, sőt élvezhető. A tanulmányok különböző időpontokban és helyeken való megjelenése miatt a kötet nem lineárisan épül föl, adódnak átfedések, de végigolvasva-végiglapozva, a mozaikokat összeillesztve föltétlenül alapos és színes ismeretekre tehetünk szert, tudományos mese-képet kapunk.

Voigt Vilmos mesei érdeklődésének fő kérdése a népmesei poétikum, esztétikum. Kutatásai során sokszor leginkább ezt kereste: „Szinte rejtély, miért olyan szép a valódi népmese!” (358). Ezt szolgálták a történeti, összehasonlító, strukturális stb. megközelítések, amelyekből valamiféle szintézis kibontakozni látszik. (De még nem készült el.)

Mese szavunk finnugor eredetű, első jelentése: mondás. Ez ma is érvényes: „mondj valamit” (ez lehet mese is), illetve tautologikusan: „mondj egy mesét”, a keleti székeknél és moldvai csángóknál mindmáig: „mondj egy beszédet”. Még a közelmúltban is előfordult, hogy a meséléshez így kezdtek hozzá: „Na, hazudjunk egyet!” (38). Korábban a monda (monda-monda, mende-monda, mondani) is mesét jelentett: a kettőt összekapcsolta a történet ellenőrizhetetlensége, kitalált volta. Amíg a műfajok nem váltak szét élesen, a mesén érthettek rejtvényt, találós kérdést is. Csak a 19. század második felében különült el a mai felfogásunk szerinti műfajok: a mondának valóságalapja van, pl. történeti hagyományhoz kapcsolódik, a mese kitalált (fikcionális), elsősorban szórakoztatni akar, különvált a rejtvény (találós kérdés), megjelent az „igaz” történet (Voigt Vilmos egyszer büszkén állította, hogy az „igaz”-ban ő terjesztette el az idézőjelet). Ennek az a sajátossága, hogy az előadó saját megélt életeseményként meséli el (lásd pl. a különféle élményelbeszéléseket, katonatörténeteket,

² A zárójeles számok Voigt Vilmos *Meseszó* című kötetének oldalszámaira vonatkoznak.

anekdotákat), holott „józan” állapotában ő is sejti, hogy azért ez nem teljesen igaz. A mese iránti elementáris (antropológiai) igényt mutatják a további mai történetek, híresztelések (modern mondák, városi történetek, városi legendák), amelyeket bárki föl tud idézni, ha példaként megemlítünk olyan hívókifejezéseket, mint az elrabolt nagymama, a pizzában talált patkány, a démoni és gonosz autóstoposok, az AIDS terjesztése, az áruházi szőnyegben megbúvó mérges kígyó, a kaktuszban lapuló mérges pók (368); ezek egy részét a modern internetfolklór még hatásosabban képes terjeszteni (gondoljunk a gyrosban talált ejakulátum vándortörténetre).

A nemzetközi mesekutatásban fontos hely illeti meg Honti Jánost, aki föltételezi az Urmärchen (ősmese) fogalmát, amelyből kifejlődtek a tündérmesék (népmesék) és a hősmondák (269). A mesének természetesen évezredes hagyománya van, földrajzi elterjedtsége pedig a híres mondás szerint „Indiától Írorszáig” terjed. A mesének meghatározását sokszor a szakirodalom is megkezdte, de a nyelvészek nem, így szól a *Magyar értelmező kéziszótár* (2003, 925.) meghatározása: „Csodás elemeket tartalmazó, naiv hangú, költött elbeszélés”. A mese életének megértéséhez érdemes áttekinteni a szótározott szócsaládot: mesealak, meseautó, mesebeszéd, mesedélután, mesefilm, mesehős, mesejáték, mesekönyv, mesemondó, meseország, mesesarok. Illetve a szólások, helyzetmondatok is sok mindenről tájékoztatnak: mesébe illő, ilyen a mesében sincs, mesékkel hitegeti, ne tarts nekem mesét, ne mesélj nekem, ez csak mese, mesei gazdagság stb.

A mese nem csupán szöveg, hanem lényege a mesélés, vagyis a kommunikációs helyzet. Banó István ezt a kódolás és dekódolás egyidejű voltában határozza meg (*Magyar néprajz*, 1988, 21.). A mese lényege Voigt Vilmos szerint: „a gyermekkor meséiben mélyebb jelentés található, mint magában a valóságban, amely az életre tanít bennünket” (39). Ezt magyarázva elég annyit mondani, hogy a mese világa olyan mélyebb, alapvető igazságokat hordoz, amelyeket az élet, a valóság nem föltétlenül igazol, ám alapvető (morális) érvényüket senki nem vonja kétségbe. A mese-kompetencia változik, tapasztalataink azt mutatják, hogy kioltható: legalábbis egyetemi hallgatók mesekultúráját tapasztalva. De az is látható, hogy a mese (fikció) iránti igény elementáris, ezért tudja átvenni a fonótól, a kukoricafosztótól, a kispadtól, sőt talán az óvodától is a tömegkommunikáció, illetve a digitalizáció (számítógépek, internet) világa. A filmművészetben újraéled a mese (rajzos, animált, valós szereplős formában), s bár vitatható, hogy milyen minőségben és hatással, de mégiscsak valamiféle mesepótléknak tekinthetők az interaktív számítógépes játékok (avatar – a személyiség képi reprezentációjának létrehozása; online szerepjáték, virtuális, alternatív valóság), amelyekben most már egy egész nemzedék nőtt fel! A számítógépes játékok (voltaképpen interaktív mesék) kutatása pedig éppen hogy csak elkezdődött.

A mesekutatás alapkérdése a mesék csoportosítása, vagyis a meseműfajok meghatározása. Ne feledjük, hogy a mese különböző műfajok és alműfajok gyűjtőneve (351). Választóvonalat képez, de korántsem átmenet nélkülít a nép- és a műmese. A népmesék repertoárja, skálája igen gazdag: varázsmese, tündérmese, állatmese, hősmese, legendamese, novellamese, falucsúfoló mese (rátiótiáda), tréfás, formulamese, láncmese, csalimese (hazugságmese),

erotikus („zsiros”) mese. És van a műmese. És persze a modern mesevilágok, amelyek esztétikai meghatározása még további kérdés.

A magyar népmesekutatásnak – joggal állíthatjuk – vannak világszínvonalú csúcsteljesítményei. Ortutay Gyula egyéniségkutató iskolája; Berze-Nagy János, Dégh Linda, Kovács Ágnes rendszerezései; a torzóban maradt pszichoanalitikus meseelemzés (Róheim Géza); a modern narratív kutatások (Thomka Beáta), a bibliamésék feltárása (Lammel Annamária, Nagy Olga), a tréfás mesék rehabilitálása (Vöő Gabriella), még inkább az erotikus meséké (Burány Béla), a szabad, élő mesealkotás vizsgálata (Nagy Olga), a strukturalista (morfológiai, transzformációs) stb. kutatások, a mitikus-szimbolikus elemzések (talán ez a legveszélyesebb terület, Voigt szerint „homályos és zavaros” [355], de ettől még virtuóz és elgondolkodtató pl. Pap Gábor tudományos körökön kívül maradt munkássága).

Leszállva (ha nem is a pokol gyűrűibe) a meseszövegek nyelvi felépítésébe (struktúrájába), Voigt Vilmosnál olyan érdekes kutatási területekkel találkozunk, mint mese szavunk és a meseformulák kritikai elemzése (36, 41, „egyszer volt...”, 371), az „állatok királya” motívum etimológiája (44), a mesei tulajdonnevek vizsgálata (71, 77), a népmese stílusa (136), meseértelmezés (139), sőt a legszebb magyar népmesék kérdése (345) – a kérdés kísértetiesen hasonlít a tíz legszebb magyar szó nyelvesztétikai kérdésfölvetéséhez. Voigt Vilmos nemcsak magyar népmeséket említ, hanem figyelemmel kíséri a nemzetiségek meséit, kiemelten a cigány meséket és a zsidó folklór kutatásait. Főleg tudománytörténeti jelentőségűek a jelentősebb összefoglaló munkákról és kutatókról (évfordulók vagy haláluk alkalmából) született értékelő írásai. Csak néhányat emelek ki az utóbbiak közül: Propp, Meletyinszkij, Alan Dundes, Raphael Patai, Scheiber Sándor, Honti János, Dégh Linda, Penavin Olga, Karig Sára, Dobos Ilona, Faragó József, Nagy Olga.

A népmese jelene, továbbélésének terei, lehetőségei ugyancsak felbukkanak a *Meseszóban*. Itt nemcsak a mai népmesegyűjteményekre (*Népek meséi* sorozat, *A legszebb magyar népmesék* című válogatás) történik reflektálás, hanem voltaképpen egy meseantropológiára, a mesével élés új helyzeteire: meseadaptációk, mesemozgalmak, a magyar népmese napja (Benedek Elek születésnapján, szeptember 30-án), népmeseszótár, -lexikon, -határozó. Az utószó utószavában szót ejt a Napút 2004. októberi *Mesemorzsák* című számáról is (385). S azóta még tovább bővült a mesekultusz, sőt mesepedagógia: van már nagyon sokféle mesemondóverseny (Gödöllőn például szülő-gyermek együttes mesemondásán alapul a *Fa ága rügyével* sorozat), s elidegenedett, hagyományvesztett korunk – főleg mentálhigiénés – egészség-kultuszához is illeszkedik az ún. meseterápia. Sok példa mutatja, hogy az emberiség nagyon gyorsan felejt. Eddig két-három nemzedékre gondoltuk a felejtés terjedését, de már számos jel mutatja, hogy egyetlen nemzedéken belül is jelentős az emlékvésztes. Alapvető, kipróbált tevékenységeket, rítusokat kell tudatosan, mesterségesen ápolnunk, fenntartanunk, sőt újratanulnunk. Mintha a mese, a mesélés is ehhez tartozna. Mivel a meséről tudjuk, hogy több mint mese, ember voltunk egyik alapvető jellemzője, a mesével való tudományos, ismeretterjesztő és mindennapi gyakorlati foglalkozás elkerülhetetlen. Ezért ne feledjük, hogy a meseszó – emberszó.

A HÉTFEJÜ TÜNDE

Nem volt nélem eni-jöhl. gyereket Rác-gye -
 agresen - Marhogy, mit beszélek, lehet.
 hitországon nem akadt nélem eni-jöhl
 gyerek. A házam gacso volt, a hasam
 hordóhies, a fejem uőtök, az orrom
 ocsmonda, egész szemem balra nézett
 misik szemem jobbra nézett, hiútal.
 enniatt Kencsalmer, boudrsalmer, sanda-
 nek, boudrsalmer, Kencsalmer, boudrsalmer
 árkbenizinek, tyúkmallem volt, Cuta
 veltam, ~~früde~~ ~~enit~~ ~~ket~~ ~~storka~~ ~~filen~~
 mint az elefánté, harsasom volt,
 pulkís Karoni, a természetem girbeguol-
 tást ilgen eni-gyere voltam. Vagy tön
 még annál is eni-jöhl. Ugy süggen-
 kertem enniatt, ahogy még lenki Rác-gye-
 egresen. Es fort ~~ben~~ ~~a~~ ~~dübe~~, ~~enit~~
 telt a méreg, ~~még~~ ~~a~~ ~~ben~~ ~~enit~~ ~~az~~
 epe. Mit eni vagyok én igen eni-gyere. Kéit!
 Mit? Mivére? Kivére?

Két zenész lakott a szomszédságban Rác-
 gyesen. ~~Az egyik zenész, aki tudott~~
~~finnyágon~~ ~~Rác-gyesinek~~ ~~jobbalt~~ ~~Rác-gyesen~~
 Balold Rác-gyesen. Rác-gyesen tudott ~~finnyágon~~
 Rác-gyesen ~~ben~~.

Rác-gyesen azt mondta nekem:

- Eni-gyere vagy, eni-gyere vagy de azért rád is
 lát a nap. Ha éppen jó szíved lesz al-
 l' pelyted, hogy eni-gyere vagy. Es meg is néztelek
 tőle.

Dödöm, dömdödöm.
(ottlik.)

Egy naplójegyzeteket rejtő kötet mottója,
amely megoldja a Dömdödöm névvel kapcsolatos Ottlik-rejtélyt

Lázár Ervin hagyatékában egészen kivételes jelentősége van a 4. sz. doboz 24-es sz. dokumentumának. Egy A/4-es nagyságú spirálfüzet, kopott kék borítóval. Irka is lehetne egy iskolatáskában a magyar irodalomnak ez a kincset érő lelete.

1970 májusában írta ebbe a füzetbe az első mesét, és 1971. szeptember 10–11-én született az utolsó darab, a *Dömdö-dömdö-dömdödöm*. Ami a két dátum között a füzetbe került, az már szinte kivétel nélkül kanonizálódott. A születésük sorrendjében közöljük a mesecímeket: *Mit ugrálsz, hideg?*, *A bárányfelhőbodorító*, *Rácegresi és Pácegresi*, *A Hétfejű Tündér*, *Marci szeplői* (*Szőkevény szeplők*), *A zokni és a lyuk*, *Nagyapa meg a csillagok*, *Virágszemű*, *Dömdö dömdö dömdödöm* (még kötőjelek nélkül). A mesék között novellák is akadnak: *Vázlat a Masokó Köztársasághoz*, *a Hét szeretőm*, *a Simf*, *a füst* (még *Zongoralehangoló* címmel). Kék tintával írt, mégpedig takarékosan a füzetlapok mindkét oldalára. A címeket, címváltozatokat zöld színnel írta. Néha rajzolgatott is.

A Hétfejű Tündér és a Dömdö-dömdö-dömdödöm kéziratának egy-egy részletét közöljük.

Lázár Ervin íróasztala fölött, a polcon maradt egy mindmáig érintetlen, félig üres, naplójegyzeteket rejtő kötet. A *Napló* (Osiris, 2007) anyagában sem szerepel, amit ebbe írt. A kötet mottójának másolatát közöljük: „Dömdöm, dömdödöm” /Ottlik/. Kommentálnunk illik.

Ottlik Iskola a határon c. regényének hőse Jaks Kálmán, az árva gyerek, aki szegénysége miatt egyszer barátja ellen vall. Nem tudja kiheverni, előbb elszórtlanodik, majd mindörökre székszávúvá lesz. Ő Lázár *Dömdödömjének* előképe, bizonyosság erről ez a mottó. Bár azt is tudjuk, ha figyelmesen olvassuk a *Négyszögletű Kerek Erdőt*, hogy Lázár Ervin szívdobogása ez a „dömdödöm”, s hogy a mesemondó alteregója a mesehős.

(Jegyzetek: Komáromi Gabriella,
közreadta: Vathy Zsuzsa)

Imádkozok érettetek az Atyához, imádkozok az egész emberiségért!

Pápai Istvánné Páhi Emma karcsai mesemondó hazatérése

- Szerinted hol van most?
- Fenn az égben.
- Csillag?
- Igen, az Esthajnalcsillag...

Így vigasztaltuk egymást egy *fiúcskával* – aki már-már *legény* –, és ki-másztunk a pesti bérház tetejére megnézni, hogy hova távozott Emma néni, Magyarország legnagyobb mesemondója. Az *égi honba* távozott, a *csillagok közé, a gyönyörű kertbe*.

Mindez idén, január elején történt. Azóta sokan kérdezzetik, hogy mi és hogyan volt...

Én így hallottam az öregektől, hogy a karcsai templomot a tündérek építették. Éjjel építették, hogy ne lássák az emberek, tizenkét tündér építette...

Így hangzik a régi történet, és hogy a templomot *messzi földről jöttek látogatni, jöttek még külföldről is...* Karcsa híres az Árpád-kori templomáról, a tündérekről, a Karcsa vizéről, és arról, hogy *ott minden megtörténik...* vagyis: a bodrogi közeli őshonos kultúrréteget a mesei-mondai hagyományok mélye, az ártéri vízgazdálkodás tudománya, régészeti leletanyagok – Karos, Tiszabездéd, Bodrogi falud, Kenézli stb. a tárgykultúra jelzi.

A csillagokból kapom a meséket. Pápai Istvánné Páhi Emma mesemondó asszony 1932. május 8-án született Karcsán. Édesapja Páhi József, édesanyja Hornyák Erzsébet. A kis Emma gyermekkorától szerette a meséket, imákat, énekeket, melyeket családjától és főként a szemben lakó Kovács Jánosné Erzsébet nénitől – Kovács nanótól – vett át a szájhagyomány útján. Tudásáért 1972-ben a Népművészet Mestere címet kapta. Pápainé Emma néni a hetvenes évektől kezdve folyamatosan és szívesen működött közre faluja életében, otthoni mesemondások alkalmával, majd a hagyománykutatókat segítve, színpadon, felvételek készítésekor.

Egészsége az ezredfordulót követően súlyosan megromlott, majd 2006-ban Karcsáról Budapestre költözött ezen cikk írója, Huszár Andrea Magdolna szobrász műtermébe. Így kezdődött a mese átadása-átvétele a közös élettér és országjáró előadások mentén: a vele való együttélés, mesegyűjtés és -tanítás, kutató- és alkotóműhely formában.

Magyarországon a legtöbb mesét Pápai Istvánné Páhi Emma néni által kaptuk, több mint 400 hagyományos és maga költötte mesével és mély életbölcsségével tanít-tanított minket, és sokakat térített a szeretet útjára. Életében a mese közkinccsé válásán dolgozott.

A mese egyezik a mennyországgal. Meséink szerint a tündérek a csillagokból származnak, és a szeretetről szóló tudást hirdetik, valósítják meg a földön. Várakat, templomokat építenek, gyönyörű kertté kerítik az országot. Az ország királynője Tündér Ilona, királya Árgyelus királyfi, aki a magyarok első királya.

A király Mátyás Karcsán is járt, és ezt a karcsaiak közül Emma néni tudta a legjobban, mert meséiben sűrűn emlegette Mátyás királyt. *Több mesét mondott Mátyásról, mint Karcsáról* – ezt az a kislány mondta, aki pesti gyerekként utazásainkban társunkul, bajban barátul szegődött.

A mesei értelmezés mélye a mese titkos története. Emma néni az élet dolgait illető kérdésekre mindig tömör, lényegi választ adott, és többször tapasztaltuk, hogy a legfőbb dolgokat a hallgatásban mondta el, leginkább sugallta. Ahogy a zenei hangzás teltségét a felhangrendszer adja, a 'mesei felhang' a fizikális hangokon túlról jövő sugallat, amely szellemi cselekvéssorban valósul meg. *A meséhez nyitott elme kell.* Aki ezt érti, *az olyan, mint aki mindent tud.*

A mese igaz történet. A tündérmesés hagyomány Erdély és Csallóköz mellett a Bodroghözben is fennmaradt. Karcsa a 20. századi néprajzi gyűjtőmunka szempontjából is kiemelkedő jelentőségű hely lett, Nagy Géza karcsai falusi tanító végzett gyűjtést a faluban és környékén, dolgozott ott Fettich Nándor, Balassa Iván is, és sokan mások. Jártak Karcsán látogatók a néplelket tisztelve, de jöttek oda más szándékkal is: esetenként a külsős kutatók beavatkozása a hagyományos közösség életébe nem szerencsés változásokat hozott, a falusiak többsége tudván tudja, hogy ki kicsoda, mit hoz és mit visz, mivel hagyomány, elmondja, hogy kik és milyenek a tündérek, hogy élnek, kik igyekeztek elrabolni a Tündérek Királynőjét, és hogyan menekült meg.

A mesének nincs vége, eleje, közepe, éppen úgy kell befejezni, ahogy elkezdődik. Ennek sosincs vége, mert valaki folytatni fogja a munkát...

A 21. század elején különösen értékes a tiszta forrás, mert úgy tűnik, hogy időnként az értelmezések útvesztőjében veszteglünk. Álljon itt egy rövid példa: pár éve, ahogy Emma nénivel együtt utaztunk autóval, egy Kecskemétre tartó főút kereszteződésénél állva megjegyeztem, hogy milyen nagy itt a forgalom, majd jött az egyszerűnek tűnő válasza: *mert mindenki a főútra akar rátérni.* A hangsúlyból megértettem: most ilyen idők járnak, szellemi értelemben is mindenki igyekszik a fő ösvényre térni.

A tanításnak mindig legalább két értelme van: köznapi, földi, gyakorlati, illetve szent, égi, szellemi. Jó egy-egy mondattal összekötni a két világot: a külsőt és a belsőt, az alsót és a felsőt – így lehet az ősi mese a legjobb lélekvezető az életünkhöz, és így válik a személyes életünk is egy mesévé.

Akik ismerték Emma nénit, a mesei táltos hagyomány művelőjének tartották. Áldozatos, nagy sorsú életének utolsó idejét folyamatos imában töltötte. Imádságos révületben kapott sugallatok mentén beszélt nekünk Magyarországot sorsáról, és arról, hogy hogyan mentette meg Szűzanya a magyarokat a bajból.

Utolsó találkozásunkkor ezt mondta: *Imádkozok érettetek az Atyához, imádkozok az egész emberiségért!*

Emma néni, köszönjük szépen a meséket, a tanítást és a türelmet...

Ahogy Emma néni Kovács nanótól, mi is így búcsúzunk őtől:

Az Örök Igazság fényeskedjen neki! Emma néni nyugodjék békességben, a Jézusmária szent nevében!

Huszár Andrea Magdolna

Pápai Istvánné Páhi Emma meséi a következő gyűjteményekben jelentek meg:

Nagy Géza: *Karcsai mesék* I–II. (Új magyar népköltési gyűjtemény), Akadémiai, Bp., 1985

Nagy Géza (szerk.): *A király virágoskertje* (Karcsai népmesék), Akadémiai, Bp., 1987

Pápai Istvánné Páhi Emma–Huszár Andrea Magdolna: *Tündértánc*, Művész-pörgetőkönyv, alkotói magánkiadás, Budapest, 2008

Pápainé Emma néni mesemondó és Huszár Andrea Magdolna, 2011. május
(Emma néni 79 éves) Fotó: Huszár A.

Pápainé Páhi Emma

Mátyás király csillaga

Egyszer vót, hol nem vót, vót egyszer egy király. Aztat bizony Mátyásnak hívták. Jó király vót igen, de mégis olyan nyugtalan vót az élete. Nem lelte semerre helyét. Nem látta boldogságát. Hiába szerette a családját, minden, de mégis olyan boldogtalan vót. Mert tudjátok, miért? Látta az emberekbe a szeretetlenséget. Látta, hogy az emberek nem szeretik egymást. Hogyha egy olyan nagyobb gazdagember összetanákozott egy szegénnyel? Inkább leköpte vagy belerúgott, minthogy adott volna neki egy harapás kenyeret. Hát ez igen bántotta a királyt, hát imádkozott, sírdogált, mán a szógálók azt hitték, hogy beteg a király! Hiába vigasztalták, nem ért semmit. Enni vittek neki, nem evett a király. Hát, hogy, hogy nem, magam sem tudom, – pedig én is valamikor ott voltam, de nem tudom, nem emlékszek rá-, a királyra olyan álom gyött, tudjátok, hogy lement a pincéjébe, lefeküdt, el is aludt a király. Keresik a szógák, keresik a szógálók, majd oszt nagy nehezen megtanálták a pincében. Ott feküdt, ezen-azon, subán, cundrákon, rongyokon, de olyan igen jóízűen aludt: hiába keltegették, tuggyátok, a királyt, fel nem ébredt, mán azt mondták, hogy meg van halva a király, nem ébred fel, de osztán hívtak hozzá olyan embereket, aki megvizsgálhatta, meghallgatgatta, költögette: nem ébredt a király, csak aludt, még igaz lehetett se adott... Hát mán kétségbe vótak esve. Egyszer, tuggyátok, mikor mán eljön a harmadnap, tizenkét órát kondított a nagy harang, tuggyátok, felugrott a király:

– Jaj, Istenem, Teremtőm, de elaludtam! Hol is jártam?! Istenem, hogy gondolkozzak, hol is jártam! Ó, Uramisten, tündérek közt, ott tanyázott a lelkem!

– Jaj, felséges királyom! – szaladtak a szógák. – Hát elaludtál, felséges királyom, hiába költögettünk, nem ébredtél, nem keltél fel! Hiába vittünk vizet, hiába adtunk enni, nem ettél, csak aludtál!

– Jaj, barátaim, barátaim! Mennybe jártam! Az angyalok között lakoztam! Ott élt az én lelkem! Tuggyátok, mit, emberek? Menjetek széjjel az országban, itt, Magyarországon! Nézzetek széjjel, mi újság van az országba, vannak-e szegény emberek, vannak-e éhező árvák?

Hát a szógák? A katonák? Az urak? Azok kinevették: „E mán megbolondult!” Kinevették. Úgy tettek, mintha elmentek volna, de nem mentek azok sehová, tudjátok.

Hát majd egyszer gondolt egyet Mátyás király, kiment úgy a város szélire, hogy széjjelnézett itt is, ott is, amott is, hát, tuggyátok, mit tapasztalt, mit sugallt a lelke? Amivel a tündérek, az angyalok beoltották a szívét, a lelkét? Mer nem tanyázott egyebütt, mint az angyalok közt, mert a tündérek nem egyebek, mint az angyalok! Beoltották az ő szívét Szentlélekkel. Úgy gondoljátok el, hogy attól kezdve Mátyás király a szegényeket összeszedte, az árvákat. Ha ruha nem vót rajtok? Felöltöztette őket. Ha éhesek vótak? Enni adott nekik.

* Részlet Huszár Andrea *Szívnyitogatás* c. filmjéből, elmondta Pápainé Páhi Emma karcsai mesemondó asszony 2009. február 25-én Verőcén.

– Gyertek, gyermekeim, gyertek, emberek, szegények! Van az én kamrámba mindenféle ennivaló. Szakácsné asszonyom, süssél-főzzél, mert sok vendéget hozok a palotába!

Hát, tényleg vitt is, halljátok, sokat! Gyermekeket, vándor embereket, szegényeket, kókusokat, mindet megvendégelte. Meg tudjátok, mit is csinált? Mikor búcsúzott el az emberektől, egyiknek is, másiknak is dugott a zsebébe egy kis krajcárkát is, hogy legyen nekik mit enni. Meg osztán sokat bizony el sem engedett. Sok árva gyermekek a palotába nevelkedtek fel mindaddig, míg csak kenyérrelvót keresni nem tudtak magoknak. Irigyek is vótak ám, tuggyátok, az urak, a gazdagok! Gyűlölték Mátyás királyt, de Mátyás király nem törődött velek. Akárhogy is gyűlölték, akárhogy is haragudtak rá, mer hát irigyelték a gazdagok, hogy csak a szegényeket szereti, a szegényeknek miér ad enni?! Miér ad a kókusokra ruhát?!

Hát teltek-múltak a napok, tuggyátok, akkor kiütött egy nagy háború, mer hát... az az igazság, hogy nem is biztos, hogy nem-e a gazdagok csináták ezt! Hát Mátyás király el is ment a háborúba a katonáival együtt, a szegény legényekkel. Hát, tuggyátok, ahogy harcolnak, hát, hogy, hogy nem, egyet úgy megütött, hogy leesett a ló hátáról. Az meg valami gonosz ördög vót! Az mingyárt osztán átkokat kiáltott Mátyás királyra. Hát meg is fogta Mátyás királyt az átok, de nem sokáig, mer bizony a Jólélek maga mellé vette úgy űtet, mint a katonáit, a szolgálait. Akibe a Jólélek vót, mind életre kapott. Hazavándoroltak, hazavágtattak lóháton, csak úgy szikrázott még a csillag is a levegőbe, olyan örömet ment... Mert úgy eltírhult az ellenség, aki megtámadta az országot, úgy megijedtek Mátyás királytól, tuggyátok, hogy azt se tudták, hogy merre szaladjanak! Mer ahogy Mátyás király kardozott?! Úgy csillogzott a kardja, minthogyha az égbolton a csillagokat látták volna. Hát úgy elmenekült az ellenség, hogy még máig is azt se tudni, merre járnak!

No, de majd eljött az ideje annak, hogy Mátyás király is elment haza, az örökös hazába. Tuggyátok, hogy hogy ment haza? Mint a csillag, úgy szállt fel a lelke az égbe! Majd reggel, ha fel fogtok kelni, nézzetek fel keletre, a Hajnalcsillag, a legfényesebb Hajnalcsillag az a Mátyás királyé. Az ragyog minden szegény emberre, még mostanáig is. De ragyogjon is örökkön-örökké! Ámen.

Tündér rajza – a Pápainé-Huszár: *Tündértánc* c. mesekönyv motívuma, rajzolta Szerepi Mária

E számunk szerzői

Balázs Géza (1959) – nyelvész, néprajzkutató, egyetemi tanár, Budapest

Baley Endre (1962) – költő, író, Budapest

Boda Edit (1975) – költő, író, Kolozsvár (Románia)

Boldizsár Ildikó (1963) – mesekutató, író, kritikus, etnográfus, Balaton északi partja

Cseh Károly (1952) – költő, műfordító, Mezőkövesd

Csokonai Attila (1951) – költő, műfordító, szerkesztő, Budapest

Demény Péter (1972) – író, szerkesztő, Kolozsvár (Románia)

Faragó Laura (1949) – énekművész, népdalénekes, zenepedagógus, Budapest

Fecske Csaba (1948) – költő, publicista, Miskolc

Gombos Péter (1973) – gyermekirodalom-kutató, egyetemi oktató, Juta

Gyárfás Endre (1936) – költő, író, drámaíró, Budapest

Hász Erzsébet író, művészetterapeuta, előadóművész, Budapest

Huszár Andrea Magdolna (1973) – szobrászművész, kulturális antropológus, Budapest

Jámbor Zsuzsánna (1928) – költő, Kunhegyes

Jankovics Marcell (1941) – rajzfilmrendező, kultúrtörténész, író, Budapest

Juhász Anikó (1965) – filozófiatörténész, műfordító, költő, Szeged

Karaffa Gyula (1964) – kézműves-vállalkozó, meseíró, költő, Nagyoroszi

Kiss Anna (1939) – író, költő, drámaíró, Budapest

Komáromi Gabriella (1941) – irodalomtörténész, gyermekirodalom-kutató, Kaposvár

Kovács Béla (1943) – műfordító, irodalomtörténész, Budapest

Kovács Marianna (1965) – könyvtáros, mesemondó, Százhalombatta

Kürtösi Katalin (1951) – irodalom- és színháztörténész, egyetemi oktató, Budapest

Lászlóffy Csaba (1939) – író, költő, drámaíró, esszéista, Kolozsvár (Románia)

Lázár Ervin (1936–2006)

Lukáts János (1943) – irodalomtörténész, író, Budapest

Nagy Róbert (1987) – egyetemi hallgató, Budapest

Németh Attila (1968) – költő, Nagyborzöny

Paládi Zsolt (1968) – író, levéltáros, Budapest

Pápainé Páhi Anna (1932–2012) – mesemondó

Pápes Éva (1954) – meseszimbólum-fejtő; író, publicista, Szatta

Pusztay János (1948) – nyelvész, egyetemi tanár, író, Horvátzsidány

Rigó Béla (1942) – író, költő, Budapest

Rónai Éva (1931) – textilművész, Budapest

Rostás Farkas György (1949) – költő, újságíró, Budapest

Tasnádi Edit (1942) – turkológus, műfordító, Budapest

Tharan Marianne (1951) – műfordító, újságíró, Nagymaros

B. Tóth Klára (1955) – festőművész-restaurátor, költő, Budapest

Tusnád Mária (1981) – tanár, író, műfordító, Sátoraljaújhely

Vörös István (1964) – költő, író, kritikus, Budapest

Zalán Tibor (1954) – költő, író, drámaíró, Budapest

Meseszér

„A magyar népmesék sajátossága, hogy többnyire fiú a hőse, míg Grimmnél inkább a keresett személy emelkedik a hősnő rangjára. Hogy egy példával érzékeltessem: a magyar népmesékben a királyfit követjük útján a tündérhez Tündérországba, föl az égig érő fán vagy le az alvilágba az elrabolt királylány visszaszerzésére. A királylány, tündér menet közben ritkácskán, átalakban tűnik föl, a végén jelenik csak meg teljes valójában.” (Jankovics Marcell)

„A mese nyelvezetében egy olyan kódrendszer rejlik, amely az élet teljességéhez kapcsolja a mese hallgatóit. A magyar népmese szerint ugyanis minden körülöttünk lévő dolog lélekkel rendelkezik, legyen az kő, fa, fű, virág, folyó, ember, állat vagy természetfölötti lény. Ez azt jelenti, hogy amennyiben az ember kapcsolódási pontokat keres, megtalálhatja mindenütt, ahol a lélek jelen van.” (Boldizsár Ildikó)

„A mese – összművészet. Ősi értelemben is, és mai értelemben is. Ennek megfelelően a művészetterápiák világában nemcsak a biblioterápia, hanem a komplex művészetterápiák számos fajtája is tartalmaz meseelemeket.” (Hász Erzsébet)

„Ha igazán közel akarunk menni a meséhez, és nemcsak élvezni szeretnénk, hanem megérteni vágyunk ezt az őseink által ránk hagyott, oly sok kézen átment s makacsul fennmaradt szöveget – amely éppen ezért gyaníthatóan »üzenetként« értelmezhető, hiszen mi másért maradt volna meg annyi viszontagság ellenére –, számtalan módon megtehetjük.” (Pápes Éva)

„Épp a magyar nyelv adja meg ezt a sajátosságot, és mindaz, ami a nyelvből következik. A magyar tájat nem látjuk a mesében, hanem halljuk és értjük. Vagy félreértjük és félrehalljuk.” (Vörös István)

Ára: 650 Ft. Előfizetés: 5000 Ft.

Előfizethető személyesen valamennyi postán és a kézbesítőknél, a Magyar Posta Zrt.

(1) 303-3440-es faxszámán, a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail-címen, valamint a szerkesztőségben.

A Napút elérhető az interneten: <http://www.napkut.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-20381185

Nemzeti
Kulturális
Alap

A folyóiratot
a Nemzeti Kulturális Alap támogatja